Euroopan unionin neuvosto

Bryssel, 10. joulukuuta 2024
(OR. en)

15834/1/24
REV 1

LIMITE

COPEN 492
JAI 1691
CATS 107
EJN 32
EVAL 27
EUROJUST 89

PUBLIC

ILMOITUS

Lähettäjä:	Neuvoston pääsihteeristö
Vastaanottaja:	Pysyvien edustajien komitea / Neuvosto
Asia:	**LOPPURAPORTTI KYMMENENNESTÄ KESKINÄISESTÄ ARVIOINTIKIERROKSESTA, joka koskee eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanoa**

Joulukuun 5 päivältä 1997 olevan yhteisen toiminnan 97/827/YOS[1] 2 artiklan mukaisesti poliisiyhteistyötä ja oikeudellista yhteistyötä rikosasioissa käsittelevä koordinointikomitea (CATS) sopi 10. toukokuuta 2021 pitämänsä kokouksen jälkeen käydyn epävirallisen menettelyn päätteeksi, että kymmenennellä keskinäisellä arviointikierroksella keskitytään rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä 3 päivänä huhtikuuta 2014 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/41/EU (jäljempänä ’direktiivi’) täytäntöönpanoon.

Tässä loppuraportissa, jonka neuvoston pääsihteeristö on laatinut puheenjohtajavaltion puolesta, esitetään yhteenveto yksittäisten maaraporttien keskeisistä huomioista, päätelmistä ja suosituksista sekä annetaan suosituksia jäsenvaltioille ja EU:n toimielimille ja elimille. Tässä loppuraportissa tuodaan myös esiin joitakin parhaita käytäntöjä, joita on yksilöity arviointien yhteydessä ja joita voidaan vaihtaa jäsenvaltioiden kesken.

[1] Yhteinen toiminta, 5 päivältä joulukuuta 1997, jonka neuvosto on hyväksynyt Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan perusteella, järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan liittyvien kansainvälisten sitoumusten kansallisen tason soveltamista ja täytäntöönpanoa koskevan arviointijärjestelmän perustamisesta.

CATS hyväksyi loppuraportin 21. marraskuuta 2024. Sitä ennen se oli kokoustanut 5. marraskuuta 2024 ja käynnistänyt kirjallisia menettelyitä.

Pysyvien edustajien komitealle / neuvostolle ilmoitetaan kymmenennen keskinäisen arviointikierroksen tuloksista, jotka sisältyvät liitteessä olevaan loppuraporttiin.

Edellä mainitun yhteisen toiminnan 8 artiklan 4 kohdan mukaisesti loppuraportti toimitetaan myös Euroopan parlamentille tiedoksi.

PUBLIC

PUBLIC

LOPPURAPORTTI

KYMMENES KESKINÄINEN ARVIOINTIKIERROS,

joka koskee eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanoa

Sisällys

1. YHTEENVETO 7

2. JOHDANTO 11

3. TOIMIVALTAISET VIRANOMAISET 13

3.1 Määräyksen antava viranomainen ja täytäntöönpanoviranomainen 13

3.2 Epäillyn tai syytetyn henkilön taikka uhrin oikeus hakea eurooppalaista tutkintamääräystä 15

4. EUROOPPALAISEN TUTKINTAMÄÄRÄYKSEN SOVELTAMISALA JA SUHDE MUIHIN VÄLINEISIIN 18

4.1 Eurooppalainen tutkintamääräys ja muut välineet 18

4.2 Eurooppalainen tutkintamääräys ja tietojenvaihto 20

4.3 Eurooppalainen tutkintamääräys ja eri menettelyvaiheet 21

5. SISÄLTÖ JA MUOTO 23

5.1 Yleiset haasteet 23

5.2 Kielijärjestely ja kääntämiseen liittyvät kysymykset 26

6. EUROOPPALAISEN TUTKINTAMÄÄRÄYKSEN TOIMITTAMINEN JA SUORA YHTEYDENPITO 29

6.1 Toimivaltaisen täytäntöönpanoviranomaisen määrittäminen 29

6.2 Toimitustavat 31

6.3 Suora yhteydenotto 33

6.4 Ilmoittamisvelvollisuus – Liite B 33

7. VÄLTTÄMÄTTÖMYYS, OIKEASUHTEISUUS JA ERITYYPPISEEN TUTKINTATOIMENPITEESEEN TURVAUTUMINEN 35

8. EUROOPPALAISEN TUTKINTAMÄÄRÄYKSEN TUNNUSTAMINEN JA TÄYTÄNTÖÖNPANO, MUODOLLISUUDET JA TODISTEIDEN HYVÄKSYTTÄVYYS 37

8.1 Tunnustaminen ja täytäntöönpano vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen mukaisesti 37

8.2 Muodollisuuksien noudattaminen ja todisteiden hyväksyttävyys 38

8.3 Määräajat ja kiireellisyys 39

8.4 Kulut 41

9. ERITYISSÄÄNTÖ 43

PUBLIC

9.1 Todisteiden käyttö määräyksen antaneen valtion muissa menettelyissä 43

9.2 Uuden rikostutkinnan aloittaminen eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanon jälkeen 44

10. TUNNUSTAMISESTA TAI TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA KIELTÄYTYMISEN PERUSTEET 46

10.1 Yleistä 46

10.2 Kaksoisrangaistavuus 49

10.3 *Ne bis in idem -periaate* 50

10.4 Koskemattomuus tai erioikeudet 50

10.5 Perusoikeudet 52

11. OIKEUSSUOJAKEINOT 54

11.1 Määräyksen antaneen valtion ja täytäntöönpanovaltion oikeussuojakeinot 54

11.2 *Gavanozov*-tuomiot 55

12. 12. YKSITTÄISET TUTKINTATOIMENPITEET 59

12.1 Yleistä 59

12.2 Väliaikainen siirtäminen 60

12.3 Kuuleminen videokokouksen avulla 62

12.3.1 Epäillyn tai syytetyn kuuleminen tutkinta- ja oikeudenkäyntivaiheissa todistelutarkoituksessa 63

12.3.2 Kuuleminen videokokouksen avulla, jotta varmistetaan syytetyn osallistuminen pääkäsittelyyn 65

12.3.3 Kuuleminen videokokouksen avulla antamatta eurooppalaista tutkintamääräystä 68

12.3.4 Käytännön haasteet 69

12.4 Kuuleminen puhelinkokouksen avulla 70

12.5 Pankkitilejä ja muita rahoitustilejä sekä pankkitapahtumia ja muita rahoitustapahtumia koskevat tiedot 71

12.6 Telekuuntelu 73

12.6.1 Telekuuntelun merkitys ja soveltamisala 74

12.6.2 Direktiivin 31 artiklan mukainen ilmoitusmekanismi 75

12.6.3 Telekuuntelun tulosten välittäminen 77

PUBLIC

12.7 Rajojen kummallakin puolella tapahtuva tarkkailu 78

12.8 Peitetutkinta 79

13. TILASTOTIEDOT 82

14. KOULUTUS 84

15. KAIKKI SUOSITUKSET LUVUITTAIN 89

15.1. Suositukset jäsenvaltioille 89

15.2. Suositukset komissiolle, Euroopan oikeudelliselle verkostolle, Euroopan juridiselle koulutusverkostolle ja Eurojustille 94

PUBLIC

1. YHTEENVETO

Kymmenennellä keskinäisellä arviointikierroksella keskityttiin rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä 3 päivänä huhtikuuta 2014 annettuun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin 2014/41/EU, jäljempänä 'direktiivi'[2]. Direktiivillä vastattiin tarkasti määriteltyyn käytännön tarpeeseen kattavasta järjestelmästä, joka perustuu vastavuoroiseen tunnustamiseen ja jonka avulla voidaan hankkia todisteita tapauksissa, joilla on rajatylittävä ulottuvuus. Direktiivillä korvattiin aiempi hajanainen todisteidenhankintajärjestelmä. Samalla otettiin huomioon joustavuus, jota perinteinen keskinäisen oikeusavun järjestelmä tarjoaa.

Arvioinnin tarkoituksena oli tarkastella oikeudellisen kysymysten ohella direktiivin täytäntöönpanoon liittyviä toiminnallisia ja käytännön näkökohtia. Näin voitiin kartoittaa parannuskohteita ja parhaita käytäntöjä jaettavaksi jäsenvaltioiden kesken[3].

Tämä arviointikierros on osoittanut, että direktiiviä käytetään jäsenvaltioissa usein ja että se toimii käytännössä yleisesti ottaen hyvin, mikä johtuu pääasiassa siitä, että toimivaltaiset viranomaiset suhtautuvat eurooppalaisen tutkintamääräyksen soveltamiseen pragmaattisesti ja joustavasti. Jäsenvaltiot ovat sitoutuneet varmistamaan, että tämä väline toimii tehokkaasti. Tämä käy selvästi ilmi lukuisista parhaista käytännöistä, joita näiden arviointien aikana on yksilöity ja joilla kaikilla pyritään tiivistämään oikeudellista yhteistyötä todisteiden hankkimisen alalla.

Tällä välin on kuitenkin yksilöity myös keskeisiä parannus- ja kehittämiskohteita, joita on käsiteltävä kansallisella ja EU:n tasolla.

Yksi tämän arvioinnin tärkeimmistä päätelmistä on se, että jäljempänä lueteltuja kriittisiä kysymyksiä olisi joko täsmennettävä EU:n lainsäädännössä tai EU:n lainsäädäntöä olisi muutettava niiden huomioon ottamiseksi.

---

2 Direktiiviä on muutettu kahdesti: direktiivillä (EU) 2022/228 sen mukauttamiseksi henkilötietojen suojaa koskeviin unionin sääntöihin ja direktiivillä (EU) 2023/2843 oikeudellisen yhteistyön digitalisoinnin osalta.

3 Arviointikierros ei kattanut Tanskaa ja Irlantia, joissa eurooppalaista tutkintamääräystä ei sovelleta.

Erityissäännön soveltaminen (tai soveltamatta jättäminen). Tällä hetkellä jotkin jäsenvaltiot katsovat, että eurooppalaisella tutkintamääräyksellä hankittujen todisteiden käyttö erilaisissa rikosoikeudellisissa menettelyissä edellyttää täytäntöönpanovaltion suostumusta. Toiset jäsenvaltiot ovat sitä mieltä, että erityissääntöä ei sovelleta eurooppalaisen tutkintamääräyksen yhteydessä. Jotta varmistettaisiin johdonmukaisuus tässä tärkeässä kysymyksessä, komissiota pyydetään antamaan tarvittaessa direktiiviä muuttava lainsäädäntöehdotus sen selventämiseksi, sovelletaanko erityissääntöä eurooppalaisen tutkintamääräyksen yhteydessä vai ei.

Telekuuntelu. Arvioinnit ovat vahvistaneet, että jäsenvaltiot suhtautuvat eri tavoin siihen, kuuluvatko teknisin keinoin toteutetut valvontatoimenpiteet, kuten GPS-seuranta ja ajoneuvojen salakuuntelu, käsitteen ”telekuuntelu” piiriin. Tämä epävarmuus aiheuttaa merkittäviä ongelmia erityisesti direktiivin 31 artiklassa säädetyn ilmoitusmekanismin soveltamisen suhteen. Sen vuoksi arviointiryhmät ovat pyytäneet komissiota esittämään lainsäädäntöehdotuksen direktiivin muuttamiseksi ja käsitteen ”telekuuntelu” selventämiseksi. Alan toimijoiden ja asiantuntijoiden suuri enemmistö katsoi kuitenkin, että valvontatoimenpiteitä, kuten GPS-seurantaa ja ajoneuvojen salakuuntelua, olisi tuettava direktiivin 31 artiklassa säädetyn ilmoitusmekanismin kaltaisella mekanismilla tapauksissa, joissa ei pyydetä teknistä apua jäsenvaltiolta, jossa toimenpiteen kohde sijaitsee.

Rajojen kummallakin puolella tapahtuva tarkkailu ja Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen (Schengenin yleissopimus) 40 artikla. Direktiivin ja Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 40 artiklan välinen suhde on osoittautunut ongelmalliseksi rajojen kummallakin puolella tapahtuvan tarkkailun alalla. Jäsenvaltiot eroavat sen suhteen, onko rajojen kummallakin puolella tapahtuva tarkkailu poliisiyhteistyön vai oikeudellisen yhteistyön toimenpide ja missä määrin se on näistä jompaakumpaa. Alan toimijat ja asiantuntijat ovat yhtä mieltä siitä, että lainsäädäntöä on muutettava sen selventämiseksi, sovelletaanko direktiiviä sellaiseen rajojen kummallakin puolella tapahtuvaan tarkkailuun, jonka tarkoituksena on todisteiden hankkiminen rikosoikeudellisissa menettelyissä.

Eurooppalainen tutkintamääräys ja tietojenvaihto. Jotkin jäsenvaltiot ovat arviointien aikana tuoneet esiin, että direktiivistä puuttuu säännös, joka koskee menettelyä eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamiseksi ja täytäntöönpanemiseksi, kun on kyse suostumuksen pyytämisestä tai antamisesta jo aiemmin lainvalvontaviranomaisten kesken tai oma-aloitteisesti vaihdettujen tietojen käytölle todisteena rikosoikeudellisissa menettelyissä. Tämä on erityisen tärkeää silloin, kun tuomioistuinvaltion laissa säädetään, että poliisien välillä jo vaihdettujen tietojen käyttö todisteena rikosoikeudellisissa menettelyissä edellyttää suostumuksen saamista.

PUBLIC

Liite A. Alan toimijat useissa eri jäsenvaltioissa ovat vaatineet lainsäädäntötoimia, jotka tekisivät liitteestä A käyttäjäystävällisemmän, ja ehdottaneet mahdollisia muutoksia, jotka heidän mielestään helpottaisivat liitteen A täydentämistä ja parantaisivat yhteydenpitoa määräyksen antavien ja täytäntöönpanoviranomaisten välillä.

Arviointien aikana on keskusteltu yksityiskohtaisesti myös videokokousten käytöstä keinona varmistaa syytetyn osallistuminen oikeudenkäyntiin toisesta jäsenvaltiosta käsin. Jotkin jäsenvaltiot antavat ja panevat täytäntöön eurooppalaisia tutkintamääräyksiä varmistaakseen syytetyn etäosallistumisen oikeudenkäyntiin videokokouksen välityksellä, kun taas toiset jäsenvaltiot katsovat, että tämä kysymys ei kuulu direktiivin soveltamisalaan, koska se ei (välttämättä) liity todisteiden hankkimiseen. Lisäksi jotkin jäsenvaltiot ovat ilmaisseet varaumansa sen suhteen, onko syytetyn etäosallistuminen oikeudenkäyntiin videokokouksen välityksellä yhteensopiva oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden ja niiden kansallisten oikeusjärjestelmien yleisten periaatteiden kanssa. Arvioinnit viittaavat kuitenkin siihen, että tätä aihealuetta on syytä tarkastella lähemmin, jotta löydetään mahdollisia EU:n tason lainsäädäntöratkaisuja.

Direktiivi hyväksyttiin tarkoituksena ottaa käyttöön yksi ainoa väline todisteiden hankkimista varten, mutta alan toimijoiden mukaan eurooppalaisia tutkintamääräyksiä annetaan (osittain) myös muissa tarkoituksissa. Lisäksi pyydetyn toimenpiteen tarkoitus voi olla epäselvä tai muuttua tutkinnan aikana. Esimerkkinä tästä voidaan mainita tilanne, jossa todisteiden hankkimista varten takavarikoidaan varoja, jotka myöhemmin saatetaan jäädyttää menetetyksi tuomitsemisen tarkoituksessa. Jäsenvaltiot toivovat saavansa EU:n tason lisäohjeita eurooppalaisen tutkintamääräyksen soveltamisalasta ja siitä, miten se kytkeytyy muihin rikosasioissa tehtävän oikeudellisen yhteistyön välineisiin.

Jäsenvaltioita varten on jo laadittu joitakin toimintasuosituksia keskinäisen luottamuksen lujittamiseksi edelleen ja eurooppalaisen tutkintamääräyksen soveltamisen sujuvoittamiseksi. Tässä yhteydessä jäsenvaltioita on kannustettu muun muassa edistämään toimivaltaisten viranomaisten erikoistumista asianomaiseen alaan, varmistamaan, että määräyksen antavat viranomaiset toimittavat selkeästi jäsennellyn ja ymmärrettävän kuvauksen tosiseikoista ja pyydetyistä toimenpiteistä liitteessä A, sekä asianmukaisen käännöksen, ottamaan käyttöön joustavamman kielijärjestelyn, suosimaan suoraa yhteydenpitoa määräyksen antavien viranomaisten ja täytäntöönpanoviranomaisten välillä ja direktiivissä tarkoitettujen kuulemismenettelyjen täysimääräistä täytäntöönpanoa sekä parantamaan noudattamista eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanon määräaikojen ja määräyksen antavien viranomaisten vaatimien muodollisuuksien osalta.

Lisäksi on syytä huomata, että alan toimijoiden mukaan arviointien aikana vedottiin tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteeseen vain harvoin. Perusoikeuksien loukkaamista koskevaa täytäntöönpanosta kieltäytymisen perustetta – josta säädetään nyt ensi kertaa vastavuoroisen tunnustamisen välineessä – ei juurikaan ole sovellettu. Kaikki direktiivissä säädetyt täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteet ovat valinnaisia. Silti useat jäsenvaltiot ovat saattaneet ne kaikki tai osan niistä osaksi lainsäädäntöään pakollisina. Lisäksi jotkin jäsenvaltiot ovat ottaneet käyttöön muita kuin direktiivissä säädettyjä täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteita. Jäsenvaltioille on suositettu, että ne mukauttaisivat kansallisen lainsäädäntönsä direktiivin mukaiseksi.

PUBLIC

2. JOHDANTO

Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan liittyvien kansainvälisten sitoumusten kansallisen tason soveltamista ja täytäntöönpanoa koskeva arviointijärjestelmä perustuu 5. joulukuuta 1997 hyväksyttyyn yhteiseen toimintaan 97/827/YOS[4], jäljempänä ’yhteinen toiminta’.

Yhteisen toiminnan 2 artiklan mukaisesti poliisiyhteistyötä ja oikeudellista yhteistyötä rikosasioissa käsittelevä koordinointikomitea (CATS) sopi 10. toukokuuta 2021 pitämänsä kokouksen jälkeen käydyn epävirallisen menettelyn päätteeksi, että kymmenennellä keskinäisellä arviointikierroksella keskitytään eurooppalaiseen tutkintamääräykseen.

Tällä arviointikierroksella on kartoitettu direktiivin soveltamiseen liittyviä puutteita ja parannuskohteita sekä parhaita käytäntöjä. Näin on pyritty varmistamaan, että vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta sovelletaan tehokkaammin ja johdonmukaisemmin rikosoikeudellisten menettelyjen kaikissa vaiheissa kaikkialla unionissa.

Johdonmukaistamalla ja tehostamalla direktiivin täytäntöönpanoa voitaisiin entisestään lisätä keskinäistä luottamusta jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten välillä ja sujuvoittaa rikosasioissa tehtävää rajatylittävää yhteistyötä vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella. Lisäksi tästä arviointiprosessista voisi olla hyötyä jäsenvaltioille direktiivin täytäntöönpanossa.

Kuten CATS-komitean 29. kesäkuuta 2022 hyväksymästä (hiljaisen hyväksynnän menettely) jäsenvaltioihin tehtävien vierailujen järjestyksestä[5] ilmenee, vierailuja tehtiin tammikuusta 2023 huhtikuuhun 2024.

---

4 Yhteinen toiminta, 5 päivältä joulukuuta 1997, jonka neuvosto on hyväksynyt Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan perusteella, järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan liittyvien kansainvälisten sitoumusten kansallisen tason soveltamista ja täytäntöönpanoa koskevan arviointijärjestelmän perustamisesta.

5 ST 10119/22.

Yhteisen toiminnan 3 artiklan mukaisesti puheenjohtajavaltio laati asiantuntijaluettelon suoritettavia arviointeja varten. Asiantuntijat olivat jäsenvaltioiden nimeämiä, ja heillä oli asiaosaamista arvioinnin kohteena olevalta alalta. Arviointiryhmät koostuivat kolmesta kansallisesta asiantuntijasta. Niiden työtä tukivat yksi tai useampi neuvoston pääsihteeristön työntekijä ja tarkkailijat. Tälle keskinäiselle arviointikierrokselle päätettiin kutsua tarkkailijoiksi Euroopan komissio ja Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön virasto (Eurojust).[6]

Tässä raportissa, jonka neuvoston pääsihteeristö on laatinut puheenjohtajavaltion puolesta, esitetään yhteenveto yksittäisten maaraporttien keskeisistä huomioista, päätelmistä ja suosituksista sekä annetaan suosituksia jäsenvaltioille ja EU:n toimielimille ja elimille ottaen huomioon suositukset, jotka on määritetty merkityksellisimmiksi ja/tai toistuvimmiksi raporteissa, jotka koskevat arvioituja jäsenvaltioita. Tässä raportissa tuodaan esiin myös joitakin parhaita käytäntöjä, joita on yksilöity tämän keskinäisen arviointikierroksen yhteydessä ja joita voidaan vaihtaa jäsenvaltioiden kesken.

PUBLIC

6 ST 10119/22.

3. TOIMIVALTAISET VIRANOMAISET

3.1 Määräyksen antava viranomainen ja täytäntöönpanoviranomainen

Direktiivin 2 artiklassa määritellään määräyksen antava viranomainen ja täytäntöönpanoviranomainen eurooppalaisen tutkintamääräyksen yhteydessä. Direktiivin mukaan määräyksen antava viranomainen voi olla tuomari, tuomioistuin, tutkintatuomari tai yleinen syyttäjä taikka muu määräyksen antavan valtion määrittelemä toimivaltainen viranomainen, joka toimii tutkintaviranomaisena rikosoikeudellisessa menettelyssä (esimerkiksi poliisi- tai hallintoviranomainen). Jos viimeksi mainittuun ryhmään kuuluva viranomainen toimii määräyksen antavana viranomaisena, eurooppalaisen tutkintamääräyksen on kaikissa tapauksissa oltava oikeusviranomaisen validoima ennen sen toimittamista täytäntöönpanovaltioon.[7] Euroopan unionin tuomioistuin on selventänyt edelleen[8], että yleinen syyttäjä ei voi antaa eurooppalaista tutkintamääräystä, jolla pyritään hankkimaan televiestintään liittyviä liikenne- ja paikkatietoja, jos vastaavassa kansallisessa tapauksessa tällaisten tietojen hankkimista koskevan tutkintatoimenpiteen toteuttaminen kuuluu tuomarin yksinomaiseen toimivaltaan. Arvioinnissa todettiin kuitenkin, että joissakin jäsenvaltioissa kansallisen lainsäädännön muuttaminen tämän tuomion ottamiseksi huomioon on edelleen kesken ja että eräät muut jäsenvaltiot ovat tämän tuomion johdosta ryhtyneet liittämään oheen perustana olevan tuomioistuinpäätöksen, jossa määrätään tutkintatoimenpiteestä, tai pyytämään määräyksen antavaa valtiota toimittamaan sen.

Täytäntöönpanoviranomainen on viranomainen, jolla on toimivalta tunnustaa eurooppalainen tutkintamääräys ja varmistaa sen täytäntöönpano direktiivin ja vastaavassa kansallisessa tapauksessa sovellettavien menettelyjen mukaisesti.

Lisäksi direktiivissä annetaan jäsenvaltioille mahdollisuus nimetä yksi (tai useampi) keskusviranomainen avustamaan toimivaltaisia viranomaisia. Jäsenvaltio voi myös voi antaa yhden tai useamman keskusviranomaisensa tehtäväksi eurooppalaisten tutkintamääräysten hallinnollisen toimittamisen ja vastaanottamisen sekä kaiken muun asiaan liittyvän virallisen kirjeenvaihdon (direktiivin 7 artiklan 3 kohta).

---

7 Ks. unionin tuomioistuimen tuomiot asiassa C-584/19 PPU, *Staatsanwaltschaft Wien ym.*, asiassa C-16/22, *Staatsanwaltschaft Graz*, ja asiassa C-670/22, *M.N.* (EncroChat).

8 Ks. unionin tuomioistuimen tuomio asiassa C-724/19; rikosoikeudenkäynti, jossa vastaajana on HP.

PUBLIC

Jäsenvaltiot ovat saattaneet direktiivin säännökset eurooppalaisten tutkintamääräysten toimittamisesta ja vastaanottamisesta osaksi kansallista lainsäädäntöään eri tavoin. Arviointi on kuitenkin yleisesti ottaen osoittanut, että useimmissa jäsenvaltioissa on käytössä järjestelmä, jossa syyttäjä on toimivaltainen antamaan tai vahvistamaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen oikeudenkäyntiä edeltävässä vaiheessa ja tuomioistuin ja/tai tuomari on toimivaltainen antamaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen oikeudenkäyntivaiheessa. Samankaltaista lähestymistapaa sovelletaan eurooppalaisten tutkintamääräysten täytäntöönpanoon. Ei ole ollenkaan epätavallista, että jäsenvaltiot ovat nimittäneet tietyn toimivaltaisen viranomaisen – usein syyttäjälaitoksen – tekemään päätöksen eurooppalaisen tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta. Tämä viranomainen voi kuitenkin siirtää täytäntöönpanotoimivallan toiselle viranomaiselle kansallisten menettelyjen mukaisesti.

Useat jäsenvaltiot ovat nimenneet yhden tai useamman keskusviranomaisen, mutta niiden toimivalta vaihtelee suuresti. Kaiken kaikkiaan arvioinnissa havaittiin, että oikeusministeriön toimiessa keskusviranomaisena sen toimivalta rajoittui tilastollisiin tehtäviin tai toimiin, joilla helpotettiin suoraa yhteydenpitoa määräyksen antavan viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen välillä, jos sellainen oli tarpeen. Joissakin jäsenvaltioissa ei ole virallisesti nimettyä keskusviranomaista, mutta niillä on kuitenkin pitkälle keskitetty järjestelmä, jossa kaikki saapuvat ja lähtevät eurooppalaiset tutkintamääräykset kulkevat yhden ainoan viranomaisen kautta. Tämä yksi ainoa viranomainen on usein syyttäjälaitos. Arvioinnissa todettiin, että syyttäjälaitoksilla on muita merkityksellisempi rooli, sillä ne huolehtivat usein laaduntarkastuksista ja muista merkittävistä toimista kaikissa eurooppalaiseen tutkintamääräykseen liittyvissä asioissa.

Riippumatta siitä, millä viranomaisilla on katsottu olevan toimivalta antaa tai panna täytäntöön eurooppalaisia tutkintamääräyksiä eri jäsenvaltioissa, kymmenes keskinäinen arviointikierros on osoittanut, että pitkälle menevä erikoistuminen vaikuttaa erittäin myönteisesti eurooppalaisen tutkintamääräyksen käytännön soveltamisen onnistumiseen. Arviointiryhmät ovat yksilöineet useita asiaan liittyviä parhaita käytäntöjä. Jäsenvaltioille on annettu tunnustusta siitä, että niillä on kansainväliseen yhteistyöhön erikoistuneita syyttäjiä, tuomareita, virkailijoita ja tutkintaviranomaisia. Myös eurooppalaisten tutkintamääräysten antamisesta ja/tai täytäntöönpanosta vastaavien erikoisyksiköiden perustamista on pidetty erityisen hyödyllisenä. Alan toimijat, jotka eivät päivittäin käsittele eurooppalaisia tutkintamääräyksiä, ovat ilmaisseet arvostavansa mahdollisuutta pyytää asiantuntevilta kollegoiltaan neuvoa ja varmistaa siten, että eurooppalaista tutkintamääräystä sovelletaan oikein ja johdonmukaisesti. Lisäksi määräyksen antavan viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen välinen suora yhteydenpito hyötyy molemminpuolisesta erikoistumisesta.

Toisaalta muutamissa maaraporteissa todettiin, että erikoistumisen lisäämiseksi olisi annettava suositus. Monissa jäsenvaltioissa erikoistumisen taso oli korkea yhdessä toimivaltaisessa viranomaisessa, mistä niille on annettu tunnustusta. Poikkeuksellisempaa oli, että erikoistumisen taso oli korkea kautta linjan saman jäsenvaltion kaikissa eurooppalaista tutkintamääräystä käsittelevissä toimivaltaisissa viranomaisissa.

Lisäksi koordinointi saman jäsenvaltion eri (erikoistuneiden) viranomaisten välillä osoittautui aivan yhtä tärkeäksi todisteiden hankkimisen onnistumisen kannalta rajatylittävän tutkinnan tapauksissa. Sellaisten eurooppalaisten tutkintamääräysten täytäntöönpanossa, joissa pyydetään useita tutkintatoimenpiteitä, on usein oltava mukana monia eri täytäntöönpanoviranomaisia muun muassa sen mukaan, millaisesta toimenpiteestä ja/tai alueellisesta yhteydestä on kyse. Kun näkökulmaksi otetaan sellaisten eurooppalaisten tutkintamääräysten antaminen, joissa pyydetään useita tutkintatoimenpiteitä, jäsenvaltiot mainitsivat haasteina muun muassa suorien yhteyksien luomisen kaikkiin asianomaisiin viranomaisiin täytäntöönpanovaltiossa ja kattavan yleiskuvan saamisen eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanon tilasta. Arvioinnissa kehotettiin lisäämään koordinointia kaikkien eurooppalaista tutkintamääräystä käsittelevien osapuolten välillä. Perinpohjainen kansallinen koordinointi täytäntöönpanovaltiossa on erittäin tärkeää paitsi eri täytäntöönpanoviranomaisten välillä oikeudellisella tasolla myös poliisiviranomaisten tasolla. Samalla tavoin tunnustusta on annettu jäsenvaltioille, joilla on käytössä selkeät järjestelyt sellaisen viranomaisen osalta, joka vastaa eurooppalaisten tutkintamääräysten täytäntöönpanon koordinoinnista.

3.2 Epäillyn tai syytetyn henkilön taikka uhrin oikeus hakea eurooppalaista tutkintamääräystä

Direktiivin 1 artiklan 3 kohdan mukaan epäilty tai syytettynä oleva henkilö tai tällaisen henkilön puolesta toimiva lakimies voi pyytää eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamista. Tämän säännöksen saattamisessa osaksi jäsenvaltioiden kansallista lainsäädäntöä ei havaittu ongelmia. Vaikka asiaan liittyvissä menettelyissä havaittiin eroja, kaikki arvioidut jäsenvaltiot sallivat epäiltyjen tai syytettynä olevien henkilöiden pyytää todisteiden hankkimista, myös eurooppalaisen tutkintamääräyksen avulla.

Käytännössä puolustus kuitenkin hyödyntää tätä mahdollisuutta hyvin harvoin missään jäsenvaltiossa. Syitä tälle saatettiin arvioijien tietoon useita. Ensinnäkin useiden asianajajaliittojen edustajat mainitsivat, että puolustuksella on oikeudenkäyntiä edeltävässä vaiheessa vain rajallisesti oikeuksia ja mahdollisuuksia tutustua asiakirjoihin, mikä hankaloittaa tällaisten pyyntöjen soveltamista käytännössä. Toiseksi määräaika, jonka kuluessa puolustus voi esittää tällaisia pyyntöjä, oli joidenkin mielestä rajoittava tekijä. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että puolustusasianajajien puutteellinen tietämys on kaikkein merkittävin syy siihen, miksi tällaisia pyyntöjä esitetään niin harvoin. Useat asianajajaliittojen edustajat mainitsivat, että he eivät yksinkertaisesti tiedä, milloin ja miten tällaisia pyyntöjä esitetään. Tämän tuloksena vain muutamalla jäsenvaltiolla oli jaettavanaan käytännön kokemuksia tästä aihealueesta. Näissä jäsenvaltioissa alan toimijat molemmin puolin olivat kuitenkin yleensä ottaen tyytyväisiä käytössä oleviin menettelyihin.

Direktiivissä ei säädetä samankaltaisesta säännöksestä, joka antaisi uhreille oikeuden pyytää eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamista. Kysymys direktiivin muuttamisesta tältä osin nostettiin muutaman kerran esiin, mutta asiasta ei päästy laajaan yksimielisyyteen. Arvioinnissa todettiin kuitenkin, että useimpien jäsenvaltioiden kansallisessa lainsäädännössä sallitaan tavalla tai toisella uhrien esittää pyyntöjä todisteiden hankkimiseksi ja siten myös eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamiseksi. Tämä käytäntö on toistuvasti tunnustettu parhaaksi käytännöksi, koska sen katsotaan täydentävän direktiivin 2012/29/EU mukaista uhrin oikeutta esittää todisteita.

PUBLIC

SUOSITUKSET

- ***Jäsenvaltioita kannustetaan ylläpitämään ja mahdollisuuksien mukaan lisäämään erikoistumista kaikkien sellaisten viranomaistensa parissa, joiden tehtäväkenttään kuuluvat kansainväliset yhteistyövälineet, mukaan lukien eurooppalainen tutkintamääräys. Tätä varten jäsenvaltiot voisivat harkita sellaisten erikoisvirastojen ja/tai -yksiköiden perustamista, joissa syyttäjien, tuomareiden, poliisien ja virkailijoiden kaltaiset erikoistuneet toimijat käsittelevät tällaisia tapauksia, jos ne eivät jo ole tehneet niin.***

- ***Samalla kun vahvistetaan määräyksen antavan viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen välisen suoran yhteydenpidon merkitys, jäsenvaltioita kannustetaan varmistamaan, että käytössä on oikeudelliset ja/tai toiminnalliset järjestelyt niiden kansallisten täytäntöönpanoviranomaisten välistä tehokasta koordinointia varten tapauksissa, joissa eurooppalaisia tutkintamääräyksiä annetaan sellaisia useita tutkintatoimenpiteitä varten, joissa on mukana erilaisia toimivaltaisia täytäntöönpanoviranomaisia. Näin voidaan tehostaa eurooppalaisten tutkintamääräysten soveltamista ja helpottaa yhteydenpitoa määräyksen antavan viranomaisen kanssa.***

PUBLIC

4. EUROOPPALAISEN TUTKINTAMÄÄRÄYKSEN SOVELTAMISALA JA SUHDE MUIHIN VÄLINEISIIN

4.1 Eurooppalainen tutkintamääräys ja muut välineet

Direktiivissä säädetään, että eurooppalainen tutkintamääräys voidaan antaa yhtä tai useampaa sellaista yksittäistä tutkintatoimenpidettä varten, joka toteutetaan toisessa jäsenvaltiossa todisteiden hankkimiseksi. Eurooppalainen tutkintamääräys voidaan antaa myös sellaisten todisteiden hankkimiseksi, jotka jo ovat täytäntöönpanovaltion toimivaltaisten viranomaisten hallussa. Lisäksi eurooppalaista tutkintamääräystä sovelletaan kaikkiin tutkintatoimenpiteisiin, lukuun ottamatta yhteisen tutkintaryhmän perustamista, kuten direktiivin 3 artiklassa säädetään.

Tosiasiassa jäsenvaltiot ovat kuitenkin ilmoittaneet vastaanottavansa säännöllisesti eurooppalaisia tutkintamääräyksiä, joiden tarkoitus on muu kuin todisteiden hankkiminen, esimerkiksi sellaisia, joissa keskinäisen oikeusavun pyyntö olisi ollut oikea väline. On myös ”sekamuotoisia” eurooppalaisia tutkintamääräyksiä, joissa pyydetään sekä tutkintatoimenpiteitä todisteiden hankkimiseksi että muita toimenpiteitä, jotka tarkalleen ottaen eivät kuulu direktiivin soveltamisalaan.

Arvioinnissa todettiin, että huolimatta siitä, että eurooppalaisen tutkintamääräyksen soveltamisalan kunnioittamisen merkitystä korostettiin usein, jäsenvaltioiden enemmistö hyväksyy ja panee säännöllisesti täytäntöön eurooppalaisia tutkintamääräyksiä myös silloin, kun keskinäisen oikeusavun pyyntö olisi oikea väline. Näin on esimerkiksi silloin, kun asiakirjoja pyydetään tiedoksi ilman todisteiden hankkimisen tarkoitusta. Tätä käytäntöä perustellaan sillä, että keskinäiseen oikeusapuun ei liity muodollisia vaatimuksia. Alan toimijat hyväksyvät eurooppalaisen tutkintamääräyksen keskinäisen oikeusavun välineeksi edellyttäen, että kaikki vaatimukset täyttyvät. Tätä joustavaa asennetta pidetään usein parhaana käytäntönä, koska näin voidaan tehostaa kansainvälistä yhteistyötä rikosasioissa ja välttää lisäpyynnöt ja mahdolliset (kääntämis)kustannukset.

Monet jäsenvaltiot ovat saaneet eurooppalaisia pidätysmääräyksiä rinnakkaisesti eurooppalaisten tutkintamääräysten kanssa. Tällöin eurooppalainen tutkintamääräys saatetaan toimittaa ainoastaan henkilön paikantamiseksi, kun taas eurooppalaisessa pidätysmääräyksessä pyydetään henkilön pidättämistä. Useimmat jäsenvaltiot katsovat kuitenkin, että tällaisen eron tekeminen ei ole tarpeen ja että eurooppalainen pidätysmääräys mahdollistaa myös toimenpiteet henkilön paikantamiseksi kiinniottoa varten (eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpano). Tähän tarkoitukseen voidaan käyttää myös poliisiviranomaiskanavia. Toisaalta jäsenvaltiot eivät yleensä kieltäydy panemasta täytäntöön eurooppalaista tutkintamääräystä henkilön paikantamiseksi myöhempää kiinniottoa varten eurooppalaisen pidätysmääräyksen perusteella.

PUBLIC

Jotkin alan toimijat ovat todenneet jo tottuneensa harkitsemaan, olisiko eurooppalaisen tutkintamääräyksen antaminen epäiltynä / syytettynä olevan henkilön kuulemiseksi todisteiden hankkimista varten tosiasiallinen vaihtoehto eurooppalaiselle pidätysmääräykselle. Tämä lähestymistapa noudattelee direktiivin johdanto-osan 26 kappaleen henkeä, ja arvioijat ovat antaneet sille tunnustusta.

Lisäksi arviointi on osoittanut, että eron tekeminen todisteiden hankkimista varten tapahtuvan varojen takavarikoinnin ja menetetyksi tuomitsemista varten tapahtuvan varojen jäädyttämisen välillä aiheuttaa käytännön haasteita. Huomattava määrä jäsenvaltioita ilmoitti vastaanottaneensa eurooppalaisia tutkintamääräyksiä sellaisten varojen takavarikoimista varten, jotka on myöhemmin määrä tuomita menetetyksi, vaikka tällaista toimenpidettä täytyy pyytää jäädyttämistodistuksella asetuksen (EU) 2018/1805 nojalla. Alan toimijat myöntävät, että jäädyttämisen ja takavarikoinnin tarkoitusten välinen ero ei välttämättä ole ilmeinen ja tarkoitus voi muuttua tutkinnan kuluessa. Kahden välineen rinnakkainen / samanaikainen käyttö voi aiheuttaa hämmennystä ja viivästyksiä käytännössä. Esiin tuotiin myös se ongelma, että jäädyttämistodistusta edeltää usein eurooppalainen tutkintamääräys, jonka tuloksena on selvitetty merkityksellisten varojen olemassaolo ja sijaintipaikka. Nämä kysymykset mutkistuvat entisestään, jos viranomaiset, jotka vastaavat eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä, eivät ole samat kuin viranomaiset, jotka vastaavat jäädyttämistodistuksesta.

Useilla arviointikäynneillä keskusteltiin ylellisyystuotteiden ja rahavarojen kaltaisesta omaisuudesta. Jotkin jäsenvaltiot katsoivat, että tällaista omaisuutta ei tulisi takavarikoida eurooppalaisen tutkintamääräyksen perusteella, kun taas eräät toiset olivat sitä mieltä, että sillä voisi joissakin tapauksissa olla merkitystä todisteiden hankkimisen kannalta.

Useimmat jäsenvaltiot katsovat yhteisten tutkintaryhmien toiminnan olleen sujuvaa. Tapauksessa, jossa yhteisen tutkintaryhmän on tarpeen hankkia todisteita jäsenvaltiosta, joka ei osallistu tutkintaan, hyväksi käytännöksi katsottiin mainita eurooppalaisessa tutkintamääräyksessä aina siitä, että tutkintaa suorittaa yhteinen tutkintaryhmä ja että eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanon tulokset jaetaan kaikkien osallistujavaltioiden kesken. Tämä käytäntö ei yleensä ottaen aiheuta ongelmia yhteisen tutkintaryhmän jäsenille eikä täytäntöönpanovaltiolle, joka ei osallistu tutkintaan. Yksi jäsenvaltio oli sitä mieltä, että eurooppalaiset tutkintamääräykset eivät kuulu erityissäännön soveltamisalaan ja että näin ollen todisteet, jotka hankintaan yhteisen tutkintaryhmän jäsenen antamalla eurooppalaisella tutkintamääräyksellä, voidaan jakaa myös muille kuin yhteisen tutkintaryhmän jäsenille. Muutamat jäsenvaltiot mainitsivat käyttävänsä yhteisen tutkintaryhmän sijaan mieluummin muita yhteistyövälineitä, kuten eurooppalaista tutkintamääräystä, jos tutkinnat eivät limity toisiinsa riittävällä tavalla.

Vierailujen aikana useat alan toimijat huomauttivat, että kytkös muihin oikeudellisiin välineisiin voi aiheuttaa haasteita ja viivästyttää menettelyitä. Näin on erityisesti silloin, kun toimenpiteen tavoite muuttuu rikosoikeudellisen menettelyn aikana. Asiantuntijat ja alan toimijat olivat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että määräyksen antavien viranomaisten olisi aina ilmoitettava liitteessä A, käytetäänkö samassa tapauksessa muita oikeudellisia välineitä (ks. myös luku 5).

Jo aiemmin on esitetty, että olisi kiinnitettävä enemmän huomiota erilaisten välineiden väliseen kytkökseen, jotta niiden välinen vaikutussuhde säilyisi joustavana, kuten myös direktiivin johdanto-osan 34 kappaleessa korostetaan. Joissakin maaraporteissa kehotettiin komissiota laatimaan opas tai suuntaviivat ja/tai Euroopan juridista koulutusverkostoa tarjoamaan lisäkoulutusta tästä aihealueesta.

4.2 Eurooppalainen tutkintamääräys ja tietojenvaihto

Jäsenvaltiot vastaanottavat ja lähettävät eurooppalaisia tutkintamääräyksiä, joissa pyydetään suostumusta aiemmin poliisiyhteistyön kautta saatujen tietojen käyttämiseksi todisteena rikosoikeudellisissa menettelyissä. Täytäntöönpanovaltiot ovat yleensä halukkaita antamaan tällaisen suostumuksen, mutta niille on epäselvää, mikä on tämän suhteen asianmukainen menettely. Direktiivissä ei säädetä tällaisesta suostumusta koskevasta menettelystä. Puitepäätöksessä 2006/960/YOS ja sitä seuranneessa direktiivissä (EU) 2023/977 molemmissa mainitaan mahdollisuus antaa suostumus mutta ei sitä, millä tavoin se olisi annettava.

Jäsenvaltiot mainitsivat oikeusviranomaisten välisen oma-aloitteisen tietojenvaihdon toisena keinona pyytää suostumusta aiemmin poliisiyhteistyön kautta saatujen tietojen käyttöä varten. Tätä keinoa käytetään kuitenkin harvemmin. Vastaavasti jäsenvaltiot esittivät, että direktiivissä ei säädetä mitään myöskään tästä asiasta[9]. Jäsenvaltioiden näkemykset eroavat siinä, onko eurooppalaisen tutkintamääräyksen antaminen välttämätöntä oma-aloitteisella tietojenvaihdolla saatujen todisteiden käyttämiseksi.

[9] Vrt. esim. keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehty yleissopimus (2000/C 197/01), 7 artikla.

Yleisesti ottaen useat arviointiryhmät ovat todenneet, että tätä aihealuetta on tarpeen selventää ja että näin ollen olisi hyödyllistä säätää direktiivissä selkeästä mahdollisuudesta pyytää suostumusta siihen, että lainvalvontaviranomaisten välillä aiemmin jaettuja tietoja tai oikeusviranomaisten välisen oma-aloitteisen tietojenvaihdon kautta saatuja tietoja käytetään todisteena rikosoikeudellisissa menettelyissä.

4.3 Eurooppalainen tutkintamääräys ja eri menettelyvaiheet

Direktiiviä sovelletaan rikosoikeudellisen menettelyn kaikkiin vaiheisiin, myös oikeudenkäyntivaiheeseen. Arviointi on kuitenkin osoittanut, että jäsenvaltiot eivät ole yksimielisiä siitä, miten eurooppalaista tutkintamääräystä tulisi käyttää rikosoikeudellisen menettelyn seurauksena annetun lopullisen päätös jälkeen. Jotkin jäsenvaltiot katsovat, että direktiiviä voidaan tulkita siten, että eurooppalaiseen tutkintamääräykseen voi sisältyä myös tiettyjä lopullisen päätöksen antamisen jälkeisiä toimenpiteitä, kuten sijaintitietojen hankkimista yhteyden saamiseksi tuomittuun, kun on kyse erillisestä talousrikostutkinnasta, jonka tarkoituksena on panna täytäntöön menetetyksi tuomitsemista koskeva ratkaisu, tai menettelyistä, jotka koskevat vaihtoehtoisten seuraamusten ja valvontapäätösten soveltamista.

Lisäksi useat jäsenvaltiot totesivat, etteivät ole koskaan olleet tilanteessa, jossa eurooppalaista tutkintamääräystä käytetään lopullisen päätöksen täytäntöönpanon yhteydessä. Ne eivät kuitenkaan periaatteessa näe esteitä tällaiselle käytännölle, edellyttäen että tarkoituksena on todisteiden hankkiminen ja että eurooppalainen tutkintamääräys on tosiasiassa asianmukainen väline käytettäväksi tässä yhteydessä.

Toisaalta useat jäsenvaltiot olivat vahvasti sitä mieltä, että eurooppalaista tutkintamääräystä ei saisi koskaan käyttää lopullisen päätöksen täytäntöönpanovaiheessa, koska tällainen käyttö ei kuulu direktiivin soveltamisalaan, ja että tähän tarkoitukseen on saatavilla muita välineitä. Käytännössä vaikuttaa siltä, että eurooppalaisia tutkintamääräyksiä käytetään kyseisessä vaiheessa hyvin harvoin, joten tästä asiasta (siihen liittyvistä ongelmista) ei myöskään juurikaan ole kokemusta. Muutamat jäsenvaltiot mainitsivat esimerkkitapauksia, joissa ne olivat pyytäneet määräyksen antavaa valtiota käyttämään esittämiinsä pyyntöihin muuta sovellettavissa olevaa välinettä. Viranomaiset olivat yleensä päässeet asiasta sopimukseen neuvottelemalla suoraan.

PUBLIC

SUOSITUKSET

- ***Komissiota pyydetään harkitsemaan oppaan tai suuntaviivojen antamista eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä ja sen kytköksestä muihin rikosasioissa tehtävän oikeudellisen yhteistyön välineisiin, mukaan lukien eurooppalaista pidätysmääräystä koskeva puitepäätös sekä jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevista päätöksistä annettu asetus (EU) 2018/1805. Lisäksi Euroopan juridista koulutusverkostoa kannustetaan lisäämään tietoisuutta ja vuoropuhelua näiden välineiden välisestä yhteydestä.***

- ***Komissiota pyydetään harkitsemaan lainsäädäntöehdotuksen esittämistä direktiivin muuttamiseksi siten, että säädetään mahdollisuudesta pyytää suostumusta siihen, että lainvalvontaviranomaisten välillä aiemmin jaettuja tietoja tai oikeusviranomaisten välisen oma-aloitteisen tietojenvaihdon kautta saatuja tietoja käytetään todisteena rikosoikeudellisissa menettelyissä.***

PUBLIC

5. SISÄLTÖ JA MUOTO

5.1 Yleiset haasteet

Direktiivin 5 artiklan mukaan eurooppalainen tutkintamääräys voidaan antaa ainoastaan täyttämällä ja allekirjoittamalla liitteessä A oleva lomake. Liite A on saatavilla kaikilla EU:n kielillä, ja sen avulla viranomaiset voivat johdonmukaisesti ja tehokkaasti kirjata ylös kaikki täytäntöönpanovaltion kannalta merkitykselliset tiedot. Erillisten jaksojen ja rastitettavien ruutujen avulla pyritään antamaan yleiskuva käsillä olevasta tapauksesta ja pyydetyistä toimenpiteistä. Vierailujen aikana alan toimijat mainitsivat tottuneensa vuosien mittaan käyttämään liitteessä A olevaa lomaketta. Arviointi on kuitenkin osoittanut, että monilla alan toimijoilla eri jäsenvaltioissa on ongelmia liitteen A käytössä. Tämän alaluvun tarkoituksena on antaa yleiskuva kaikkein yleisimmistä haasteista.

- **Eurooppalaisten tutkintamääräysten sisällölliset puutteet ja epäselvyydet** Lähes kaikki jäsenvaltiot ovat ilmoittaneet vastaanottavansa toistuvasti eurooppalaisia tutkintamääräyksiä, jotka ovat epätäydellisiä, epäjohdonmukaisia tai epäselviä. Ei ole epätavallista, että eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä puuttuvat yhden tai useamman pyydetyn toimenpiteen osalta perustiedot, kuten tosiseikat, aika ja paikka ja/tai perustelut. Joissakin tapauksissa tosiseikoista tehtyä yhteenvetoa on vaikea ymmärtää, koska määräyksen antava viranomainen on laatinut sen yksinkertaisesti käyttäen lainauksia pitkistä ja monimutkaisista virkkeistä kansallisista tausta-asiakirjoista. Myös epäiltyyn liittyvät pankkitilinumerot tai -yhteystiedot saattavat olla virheelliset. Toisinaan taas määräyksen antava viranomainen luettelee toimenpiteet, jotka se haluaa toteutettavan, mutta ei rastita asiaa koskevia C jakson ruutuja. Lisäksi tekstissä saatetaan esittää virheellisesti esimerkiksi kuultavan henkilön asema (todistaja/uhri/epäilty). Moniin raportteihin sisältyy suositus kaikille jäsenvaltioille kiinnittää erityistä huomiota sen varmistamiseen, että tosiseikat ja pyydetyt toimenpiteet esitetään eurooppalaisessa tutkintamääräyksessä selkeästi jäsennellyllä ja ymmärrettävällä tavalla – lukijaystävällisesti. Lisäksi on ehdotettu, että määräyksen antavien viranomaisten olisi käytettävä lyhyitä virkkeitä ja täsmällistä kieltä, jotta käännöksistä tulee tarkkoja. Arviointiryhmät huomauttivat kuitenkin, että sisällölliset puutteet, kuten riittämättömät tiedot tai käännösvirheet, eivät saisi johtaa siihen, että eurooppalainen tutkintamääräys jätetään panematta täytäntöön, vaan tällaisessa tilanteessa olisi kuultava määräyksen antavia viranomaisia.

PUBLIC

- **D jakso.** Tässä jaksossa jäsenvaltiot voivat ilmoittaa täytäntöönpanoviranomaisille eurooppalaisen tutkintamääräyksen liittymisestä johonkin aiempaan tutkintamääräykseen. Direktiivissä ei kuitenkaan ole jaksoa, jossa voitaisiin mainita, että eurooppalainen tutkintamääräys liittyy muihin oikeudellista yhteistyötä koskeviin pyyntöihin/määräyksiin, kuten eurooppalaiseen pidätysmääräykseen, yhteiseen tutkintaryhmään, jäädyttämistodistukseen tai mihin tahansa keskinäisen oikeusavun pyyntöön. Näin on siitä huolimatta, että arviointiryhmät ja alan toimijat ovat usein olleet sitä mieltä, että tiedonsaanti muista asiaankuuluvista pyynnöistä/määräyksistä on aivan yhtä tärkeää eurooppalaisen tutkintamääräyksen tehokkaan täytäntöönpanon varmistamisen kannalta. Esimerkiksi ei ole ollenkaan epätavallista, että on koordinoitava yhteen eurooppalainen tutkintamääräys, jossa pyydetään kotietsintää, ja eurooppalainen pidätysmääräys, jossa pyydetään kotietsinnän kohteena olevassa taloudessa asuvan henkilön pidättämistä. On selvää, että toimivaltaisten täytäntöönpanoviranomaisten (jotka välineestä riippuen voivat vaihdella) olisi oltava tietoisia kaikista pyynnöistä, jotta täytäntöönpano voidaan koordinoida sujuvasti. Useissa raporteissa alan toimijat toivoivat, että liitteeseen A sisällytettäisiin jakso, jossa voidaan ilmoittaa suhde aiempiin pyyntöihin/määräyksiin. Samalla jäsenvaltioita kannustettiin pitämään D jaksoa sellaisena, jossa voi mainita muita merkityksellisiä pyyntöjä niiden oikeusperustasta riippumatta.

PUBLIC

- **Lomakkeen käyttäjäystävällisyys.** Useissa raporteissa todettiin, että liitteestä A on tehtävä käyttäjäystävällisempi. Jotkin jäsenvaltiot mainitsivat, että C ja G jaksot sekoitetaan usein toisiinsa, ja pohtivat, olisiko ne sijoitettava peräkkäin. Määräyksen antava viranomainen ilmoittaa tällä hetkellä ensin lomakkeen alkupuolella (C jaksossa), mitkä toimenpiteet on tarpeen toteuttaa, ja saa vasta myöhemmin (G jaksossa) tilaisuuden perustella ne. Joissakin raporteissa ehdotettiin, että C jaksoon lisättäisiin toimenpiteitä rastitettavine ruutuineen, erityisesti etsintöjä varten, jotka ovat usein käytetty tutkintatoimenpide. Ehdotuksiin kuului myös G jakson parantaminen siten, että tutkinnan vaihe (esitutkinta tai oikeudenkäynti) voitaisiin ilmoittaa rastittamalla asiaa koskeva ruutu. Lisäksi huomautettiin, että C ja H jakso sisältävät tarpeettomia toistoja ja että alan toimijoiden on mainittava kahdesti, minkä tyyppistä toimenpidettä pyydetään. Monet viranomaiset toivoivat, että epäillyille ja syytteessä oleville henkilöille luotaisiin erilliset ruudut ja että todistajille ja uhreille luotaisiin toimenpidekohtaiset ruudut C jaksossa. Useat jäsenvaltiot katsoivat, että todistajalle/epäillylle/syytetylle esitettävien kysymysten olisi oltava omassa osiossaan tai vaihtoehtoisesti olisi voitava rastittaa ruutu, jossa viitattaisiin oheen liitettyyn kysymysluetteloon. Tältä osin pidettiin hyödyllisenä erillisen osion luomista sellaista luetteloa varten, johon voidaan liittää asiakirjoja (kuten kansallisen tuomioistuimen määräyksiä). Lisäksi lukuisissa raporteissa korostettiin, että monet alan toimijat mieltävät liitteen A liian pitkäksi ja toivovat, että siitä voitaisiin lyhentää tai ”piilottaa” osioita, jotka eivät ole käsillä olevan tapauksen kannalta tarpeellisia.

Yksi jäsenvaltio mainitsi erityisongelmasta, joka liittyy eurooppalaisen tutkintamääräyksen allekirjoittamiseen. Vastauksena järjestäytyneen rikollisuuden vaaran kasvuun kyseisen jäsenvaltion alan toimijat päättivät, että kaikkein arkaluonteisimmissa tapauksissa eurooppalaiset tutkintamääräykset allekirjoitetaan anonyymisti numerolla henkilöllisyyden suojaamiseksi. Toimijoille ei kuitenkaan ollut selvää, onko tämä käytäntö direktiivin mukainen.

Vierailujen aikana jäsenvaltioilta kysyttiin, miten ne reagoivat kiireellisiin tilanteisiin ja toteuttavatko ne tutkintatoimenpiteitä ulkomaiselta kollegalta tulleen puhelun perusteella. Useimmat jäsenvaltiot (muutamin poikkeuksin) totesivat, että ne eivät hyväksy suullisesti ilmoitettuja eurooppalaisia tutkintamääräyksiä ja että – lukuun ottamatta valmistelutoimia – ne eivät ryhdy toimiin tai toteuta tutkintatoimenpiteitä ennen kuin ne ovat vastaanottaneet eurooppalaisen tutkintamääräyksen kirjallisesti.

Kaiken kaikkiaan arviointi on osoittanut, että eurooppalaista tutkintamääräystä koskevaan lomakkeeseen liittyviä haasteita on kaksi. Ensinnäkin tarvitaan lainsäädäntötoimia, jotta liitteestä A voidaan tehdä käyttäjäystävällisempi. Toiseksi jäsenvaltioiden olisi panostettava enemmän eurooppalaisen tutkintamääräyksen lomakkeen täyttämiseen selkeällä ja johdonmukaisella tavalla ja ymmärrettävän tiedon tarjoamiseen.

5.2 Kielijärjestely ja kääntämiseen liittyvät kysymykset

Direktiivin 5 artiklan 2 kohdassa vahvistetaan, että kunkin jäsenvaltion on ilmoitettava, mitä EU:n toimielinten yhtä tai useampaa virallista kieltä voidaan asianomaisen jäsenvaltion yhden tai useamman virallisen kielen lisäksi käyttää eurooppalaisen tutkintamääräyksen täyttämisessä tai kääntämisessä silloin, kun kyseinen jäsenvaltio on täytäntöönpanovaltio. Johdanto-osan 14 kappaleessa kehotetaan jäsenvaltioita sisällyttämään kielijärjestelyä koskevaan ilmoitukseen vähintään yksi EU:ssa yleisesti käytetty kieli, joka ei ole mikään niiden virallisista kielistä.

Arviointi on osoittanut, että jotkin jäsenvaltiot ovat kielijärjestelyn suhteen joustavia. Esimerkiksi yksi jäsenvaltio hyväksyy eurooppalaisia tutkintamääräyksiä virallisesti jopa neljällä kielellä. Eräs muu jäsenvaltio hyväksyy eurooppalaisia tutkintamääräyksiä kolmella kielellä ja lisäksi millä tahansa muulla kielellä edellyttäen, että hyväksymiselle ei ole esteitä. Englanti on yleisin jäsenvaltioiden ilmoittama lisäkieli. Vierailut ovat kuitenkin osoittaneet, että jotkin jäsenvaltiot, jotka ovat sisällyttäneet ilmoitukseensa lisäkielen (joka on usein englanti), eivät käytännössä näytä hyväksyvän eurooppalaisia tutkintamääräyksiä kyseisellä lisäkielellä.

Direktiivin 5 artiklan 2 kohdan sanamuodosta huolimatta jotkin jäsenvaltiot ovat ilmoittaneet vain oman virallisen kielensä kieleksi, jolla ne hyväksyvät eurooppalaiset tutkintamääräykset. Muutamat jäsenvaltiot ovat päättäneet hyväksyä eurooppalaiset tutkintamääräykset naapurimaansa kielellä vastavuoroisuuden ehdolla.

Useimmissa raporteissa kannustettiin kaikkia jäsenvaltioita direktiivin 5 artiklan 2 kohdan ja johdanto-osan 14 kappaleen hengessä sisällyttämään kielijärjestelyä koskevaan ilmoitukseensa jokin sellainen unionissa yleisesti käytetty kieli, joka ei ole mikään niiden virallisista kielistä. Lukuisat alan toimijat ja arvioijat mainitsivat, että kansainvälisessä oikeudellisessa yhteistyössä käytetään yleisesti englantia.

PUBLIC

Monet jäsenvaltiot ilmoittivat, että eurooppalaisten tutkintamääräysten käännöksiin liittyy ongelmia. Alan toimijat katsovat, että toisinaan (kone)käännökset ovat erittäin heikkolaatuisia täytäntöönpanoa ajatellen, minkä vuoksi on lähes mahdotonta ymmärtää, mistä tosiseikoista on kyse ja millaista yhtä tai useampaa toimenpidettä pyydetään. Määräyksen antavalta valtiolta pyydetään tällaisissa tapauksissa yleensä selvennyksiä tai uusi käännös, mikä viivästyttää täytäntöönpanoa. Muutamissa raporteissa katsottiin hyväksi käytännöksi liittää käännöksen oheen versio alkuperäisestä eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä, jotta täytäntöönpanovaltio voisi tarvittaessa itse huolehtia eurooppalaisen tutkintamääräyksen (tai sen osien) kääntämisestä. Jotkin jäsenvaltiot huomauttivat ottavansa paljon mieluummin vastaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen (hyvän) englanninkielisen käännöksen kuin sellaisen käännöksen, joka on laadittu niiden omalla virallisella kielellä mutta on heikkolaatuinen.

Alan toimijat mainitsivat täytäntöönpanoa ajatellen, että pätevän kääntäjän löytäminen tiettyjen kielten osalta on ongelmallista. Joillakin viranomaisilla on omat käännöspalvelunsa, mutta niiden valikoimassa eivät useinkaan ole kaikki EU:ssa puhutut viralliset kielet. Tästä syystä pätevän kääntäjän löytäminen on toisinaan hankalaa, ja kääntäminen tulee kalliiksi. Joissakin raporteissa tuotiin esiin jopa sellaisia tilanteita, joissa näytti siltä, että eurooppalaiset tutkintamääräykset jäävät antamatta yksinkertaisesti siksi, ettei niitä saada käännetyiksi täytäntöönpanovaltion viralliselle kielelle.

Kuten edellä kohdassa 5.1 todetaan, käännösten laatu riippuu myös siitä, onko eurooppalaisen tutkintamääräyksen alkuperäisessä versiossa puutteellisia tai sekaannusta aiheuttavia tietoja tai sellaisia tietoja, joita on mahdoton ymmärtää. Toisaalta monissa raporteissa kehotettiin kaikkia jäsenvaltioita panostamaan enemmän käännösten laadun varmistamiseen ja parantamiseen.

PUBLIC

SUOSITUKSET

- ***Kansallisille määräyksen antaville viranomaisille suositetaan, että ne kiinnittäisivät erityistä huomiota sen varmistamiseen, että tosiseikat ja pyydetyt toimenpiteet kuvataan eurooppalaisessa tutkintamääräyksessä selkeästi jäsennellyllä ja ymmärrettävällä tavalla – lukijaystävällisesti.***

- ***Kansallisille määräyksen antaville viranomaisille suositetaan, että ne eurooppalaista tutkintamääräystä antaessaan mainitsisivat liitteessä A kaikki asiaa koskevat oikeudellista yhteistyötä koskevat pyynnöt/määräykset, kuten aiemmat/rinnakkaiset eurooppalaiset pidätysmääräykset, jäädyttämistodistukset tai yhteiset tutkintaryhmät.***

- ***Komissiota pyydetään esittämään lainsäädäntöehdotus direktiivin muuttamiseksi siten, että liitteestä A tehdään käyttäjäystävällisempi ja tehokkaampi ottaen huomioon havaitut puutteet.***

- ***Jäsenvaltioita kannustetaan direktiivin 5 artiklan 2 kohdan ja johdanto-osan 14 kappaleen hengessä sisällyttämään kielijärjestelyä koskevaan ilmoitukseensa jokin sellainen unionissa yleisesti käytetty kieli, joka ei ole mikään niiden virallisista kielistä.***

- ***Kansallisille määräyksen antaville viranomaisille suositetaan, että varmistaisivat käännösten hyvän laadun. Lisäksi niille suositetaan, että ne liittäisivät käännökseen eurooppalaisen tutkintamääräyksen alkuperäisen version.***

PUBLIC

6. EUROOPPALAISEN TUTKINTAMÄÄRÄYKSEN TOIMITTAMINEN JA SUORA YHTEYDENPITO

Tällä arviointikierroksella käsiteltiin seuraavia kahta eurooppalaisen tutkintamääräyksen toimittamiseen liittyvää pääaihetta: i) sen toimivaltaisen viranomaisen määrittäminen täytäntöönpanovaltiossa, jolle eurooppalainen tutkintamääräys on määrä lähettää, sekä ii) eurooppalaisen tutkintamääräyksen toimitustavat eli se, että riittääkö, että tutkintamääräys toimitetaan sähköisesti ja jos riittää, millä ehdoilla, vai onko (lisäksi) tarpeen toimittaa paperinen alkuperäiskappale.

Muutamista raportoiduista yksittäisistä hankaluuksista huolimatta arvioinnit osoittivat yleisesti, että toimivaltaisen täytäntöönpanoviranomaisen määrittämiseen ei liity merkittäviä ongelmia.

Sen sijaan toimitustapojen suojaamiseen liittyi haasteita. Raporteissa korostettiin, että jäsenvaltioiden eriävät ja toisinaan epäjohdonmukaiset näkemykset ja strategiat saattavat heikentää kriittisellä tavalla eurooppalaisen tutkintamääräyksen soveltamista. Tämä arviointikierros on osoittanut selvästi, että eurooppalaisten tutkintamääräysten toimittamisen tehokkuudessa, nopeudessa ja turvallisuudessa odotetaan huomattavia parannuksia, kunhan sähköisen todistusaineiston digitaalinen vaihtojärjestelmä (eEDES), jolla varmistetaan suojattu viestintä jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten välillä, pannaan täysimääräisesti täytäntöön.

6.1 Toimivaltaisen täytäntöönpanoviranomaisen määrittäminen

Arvioinneissa vahvistettiin, että Euroopan oikeudellisen verkoston oikeudellinen atlas (EJN Atlas) on olennainen voimavara. Kansalliset määräyksen antavat viranomaiset käyttävät oikeudellista atlasta säännöllisesti ja aktiivisesti kartoittaakseen muiden jäsenvaltioiden toimivaltaiset täytäntöönpanoviranomaiset ja luodakseen niihin suorat yhteydet. Arvioinnin aikana huomautettiin kuitenkin, että oikeudellisessa atlaksessa olevat toimivaltaisten viranomaisten tiedot olivat toisinaan puutteelliset tai vanhentuneet. Alan toimijat korostivat, että suorien yhteyksien helpottamiseksi toimivaltaisten viranomaisten sähköpostiosoitteiden ja puhelinnumerojen olisi aina oltava oikein.

Yhden jäsenvaltion alan toimijat ehdottivat, että Euroopan oikeudellinen verkosto harkitsisi oikeudellisen atlaksen asettamista saataville kaikilla EU:n virallisilla kielillä. Lisäksi yhdessä raportissa Euroopan oikeudellista verkostoa pyydettiin harkitsemaan atlaksen parantamista sellaisten tapausten osalta, joissa eurooppalainen tutkintamääräys annetaan useiden tutkintatoimenpiteiden toteuttamista varten.

Koska alan toimijat ovat yksimielisiä siitä, että Euroopan oikeudellisen verkoston oikeudellinen atlas on osoittautunut arvokkaaksi välineeksi, ja koska suorien yhteyksien luominen direktiivin mukaisesti on tärkeää, jäsenvaltioille suositettiin, että ne varmistaisivat, että niiden Euroopan oikeudellisen verkoston atlakseen lisäämät toimivaltaisten viranomaisten tiedot ovat oikein, täydelliset ja ajantasaiset.

Määräyksen antavilla viranomaisilla on kuitenkin toisinaan vaikeuksia määrittää asiasta vastaava täytäntöönpanoviranomainen. Näin on erityisesti silloin, kun jäsenvaltiossa ei ole keskitettyä yhteyspistettä eurooppalaisten tutkintamääräysten vastaanottamista varten, kun pyydetään useita tutkintatoimenpiteitä ja toimivalta täytäntöönpanovaltiossa on jaettu eri viranomaisten kesken tai kun ei ole tiedossa, missä pyydetty toimenpide on määrä toteuttaa. Jos tällaisissa tapauksissa ilmenee ongelmia, määräyksen antavat viranomaiset turvautuvat useisiin eri tietolähteisiin direktiivin 7 artiklan 5 kohdan mukaisesti.

Tämän arviointikierroksen tulosten mukaan määräyksen antavat viranomaiset pyytävät usein apua Euroopan oikeudellisen verkoston yhteyspisteiltä tai, kun on kyse monimutkaisemmista tapauksista, Eurojustin asiaankuuluvilta kansallisilta osastoilta. Ne voivat pyytää tietoja myös keskusviranomaisilta, jos sellaisia on nimetty, oikeusministeriöltä tai yhteystuomareilta, jotka toimivat niiden jäsenvaltiossa tai jotka on lähetetty ulkomaille. Oikeudelliseen yhteistyöhön pitkälle erikoistuneiden alan toimijoiden ryhmät/yksiköt/verkostot ovat useissa jäsenvaltioissa valmiita avustamaan kollegoitaan asioissa, jotka koskevat rajatylittäviä tapauksia, myös toimivaltaisen täytäntöönpanoviranomaisen määrittämisessä. Toimivaltaisen täytäntöönpanoviranomaisen määrittämisessä käytetään toisinaan poliisiviranomaiskanavia.

On syytä huomata, että täytäntöönpanovaltion viranomaiset, jotka vastaanottavat eurooppalaisen tutkintamääräyksen mutta joilla ei ole toimivaltaa tunnustaa sitä tai panna sitä täytäntöön, yleensä toimittavat tutkintamääräyksen viran puolesta toimivaltaiselle täytäntöönpanoviranomaiselle direktiivin 7 artiklan 6 kohdan mukaisesti. Alan toimijat raportoivat vain muutamista poikkeustapauksista, joissa eurooppalainen tutkintamääräys oli palautettu määräyksen antavalle viranomaiselle. Tapauksissa oli kyse siitä, että tutkintamääräys oli lähetetty täytäntöönpanovaltion viranomaiselle, jolla ei ollut toimivaltaa tunnustaa sitä tai panna sitä täytäntöön. Joissakin raporteissa pidettiin parhaana käytäntönä sitä, että 7 artiklan 6 kohtaa noudatetaan tarkasti. Tätä käytäntöä myös suositettiin kaikille jäsenvaltioille.

PUBLIC

6.2 Toimitustavat

Direktiivin 7 artiklan 1 kohdan mukaan eurooppalainen tutkintamääräys olisi toimitettava määräyksen antavalta viranomaiselta täytäntöönpanoviranomaiselle tavalla, jolla voidaan tuottaa kirjallinen todiste, ja sellaisin edellytyksin, joiden nojalla täytäntöönpanovaltio voi todeta tutkintamääräyksen aitouden. Useimmat jäsenvaltiot ovat saattaneet tämän säännöksen osaksi lainsäädäntöään lähes sanatarkasti.

Yleisesti ottaen alan toimijat ovat yhtä mieltä siitä, että eurooppalaisten tutkintamääräysten sähköinen toimittaminen on paljon parempi ratkaisu kuin paperisten asiakirjojen lähettäminen postitse, mikä on hitaampaa ja aiheuttaa lisäkustannuksia. Koska jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten velvollisuus viestiä eurooppalaisista tutkintamääräyksistä hajautetun tietojärjestelmän kautta ei ole vielä voimassa[10], toimivaltaisten viranomaisten ongelmia, jotka liittyvät kanavien suojaamiseen, tietosuojaan ja aitouteen, ei ole vielä voitu ratkaista.

Useimpien jäsenvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset yleensä sekä lähettävät eurooppalaisia tutkintamääräyksiä sähköpostitse että hyväksyvät sähköpostitse toimitetut tutkintamääräykset, edellyttäen että ne voivat todeta niiden aitouden (esimerkiksi sähköisen allekirjoituksen tai vastaavan todentamistavan avulla).

Muutamat jäsenvaltiot selvensivät, että niiden täytäntöönpanoviranomaiset hyväksyvät sähköpostitse lähetetyt eurooppalaiset tutkintamääräykset, jos tutkintamääräysten aitoudesta ei herää epäilyksiä tai kysymyksiä. Epäselvissä tapauksissa ne pyytävät määräyksen antavaa viranomaista lähettämään eurooppalaisen tutkintamääräyksen sovitulla vaihtoehtoisella tavalla.

Jotkin jäsenvaltiot vaativat kuitenkin alkuperäisen eurooppalaisen tutkintamääräyksen toimittamista niille postitse, jos tutkintamääräystä ei voida toimittaa suojattujen kanavien, kuten Eurojustin kanavien, kautta. Kiireellisissä tapauksissa eurooppalainen tutkintamääräys voidaan panna täytäntöön jo ennen kuin se on otettu vastaan postitse, jos tutkintamääräyksestä on ensin toimitettu jäljennös sähköisesti. Tässä yhteydessä muutamat arviointiryhmät kannustivat jäsenvaltioita hyväksymään postitse lähetettyjen eurooppalaisten tutkintamääräysten lisäksi myös sähköisesti lähetetyt tutkintamääräykset, kunhan ne ovat direktiivin 7 artiklan mukaisia.

Useat kansalliset toimivaltaiset määräyksen antavat viranomaiset ilmoittivat toimittavansa eurooppalaiset tutkintamääräykset ensin sähköisesti ja sen jälkeen vielä niiden alkuperäiskappaleet postitse tai käyttäen kuriiripalveluita. Vain harvat jäsenvaltiot noudattavat erityisen tiukkaa linjaa eivätkä lähetä eurooppalaisia tutkintamääräyksiä sähköpostitse vedoten suojattujen kanavien puuttumiseen ja tietosuojaan.

10 Ks. digitalisointiasetuksen 26 artiklan 3 kohta.

Lisäksi on huomattava, että paitsi eri jäsenvaltioiden toimivaltaisilla viranomaisilla myös alan toimijoilla saman jäsenvaltion sisällä saattaa olla eriäviä näkemyksiä siitä, miten eurooppalaiset tutkintamääräykset tulisi lähettää ja vastaanottaa. Erään jäsenvaltiovierailun aikana useimmat alan toimijat pitivät eurooppalaisten tutkintamääräysten lähettämistä sähköpostitse riittävänä, kun taas toiset katsoivat, että tutkintamääräykset tulisi lähettää sähköisesti vain Eurojustin kautta.

Mahdollisten ongelmien, jotka liittyvät eurooppalaisten tutkintamääräysten toimittamisen suojaamiseen, odotetaan ratkeavan, kunhan hajautettu tietojärjestelmä, joka perustuu digitalisointiasetuksella[11] luotuun yhdenmukaiseen oikeudelliseen kehykseen, on pantu täysimääräisesti täytäntöön. Direktiivin mukainen rajatylittävä viestintä tapahtuu pääsääntöisesti tällaisen hajautetun tietojärjestelmän kautta 17. tammikuuta 2028 alkaen. Jäsenvaltiot voivat halutessaan kehittää tai mukauttaa omia kansallisia tietojärjestelmiä, jotka yhdistetään hajautettuun tietojärjestelmään, tai käyttää viitesovellusta, jonka komissio kehittää tätä tarkoitusta varten. Suojattuihin viestintävälineisiin liittyvien hyötyjen vuoksi suositettiin, että niin kauan kuin digitalisointiasetuksen mukainen eurooppalaista tutkintamääräystä koskeva hajautettu tietojärjestelmä ei vielä ole toiminnassa, jäsenvaltiot käyttävät eEDES-järjestelmää, jonka komissio on kehittänyt tukemaan direktiivin mukaista tietojenvaihtoa. eEDES-järjestelmää käytetään tällä hetkellä vapaaehtoispohjalta, mutta siitä on tarkoitus tehdä digitalisointiasetuksen mukainen viitesovellus.

Tällä hetkellä eEDES-järjestelmän käyttö perustuu vapaaehtoisuuteen: eEDES-pilottihankkeessa eivät ole mukana kaikki jäsenvaltiot, eikä kaikkia mukana olevien jäsenvaltioiden viranomaisia ole yhdistetty järjestelmään. Arviointiryhmät antoivat tunnustusta jäsenvaltioille, jotka jo osallistuvat eEDES-pilottihankkeeseen. Ne myös kannustivat näitä jäsenvaltioita yhdistämään järjestelmään kaikki toimivaltaiset viranomaisensa. Tämä vaikuttaa kuitenkin olevan suhteellisen haastavaa joissakin jäsenvaltioissa, joilla ei ole riittävää digitaalista infrastruktuuria.

Alan toimijat mainitsivat muutamista eEDES-järjestelmän käyttöön liittyvistä ongelmista ja ominaisuuksista, joissa olisi parantamisen varaa. Näitä ovat esimerkiksi velvoite täyttää eurooppalainen tutkintamääräys suoraan eEDES-järjestelmässä ja se, että eEDES-järjestelmässä ei oteta huomioon tarvetta tallentaa eurooppalaiset tutkintamääräykset kansallisiin oikeudellisiin tietokantoihin. Näin ollen arviointiryhmät pyysivät komissiota harkitsemaan järjestelmän parantamista ja käsittelemään tämän arviointikierroksen aikana havaittuja ongelmia ja esitettyjä ehdotuksia.

---

11 Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2023/2844, annettu 13 päivänä joulukuuta 2023, oikeudellisen yhteistyön digitalisoinnista ja oikeussuojasta rajat ylittävissä siviili-, kauppa- ja rikosoikeudellisissa asioissa ja tiettyjen säädösten muuttamisesta oikeudellisen yhteistyön alalla.

6.3 Suora yhteydenotto

Sen jälkeen kun eurooppalainen tutkintamääräys on toimitettu, määräyksen antava viranomainen ja täytäntöönpanoviranomainen viestivät keskenään yleensä suoraan, useimmiten sähköpostitse tai puhelimitse. Joissakin raporteissa arviointiryhmät kiittelivät asianomaisten jäsenvaltioiden toimivaltaisia viranomaisia siitä, että ne pyrkivät aina suoraan yhteydenottoon eurooppalaisten tutkintamääräysten täytäntöönpanon aikana, jotta voidaan poistaa mahdolliset epäilyt ja ratkaista mahdolliset ongelmat. Lisäksi ehdotettiin, että jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että eurooppalaisessa tutkintamääräyksessä mainittu yksi tai useampi yhteyshenkilö puhuu englantia riittävän hyvin, jotta suora viestintä on tehokasta (ks. myös luku 14).

Yhteydenotot toteutetaan Eurojustin, Euroopan oikeudellisen verkoston tai keskusviranomaisen kautta tai avustuksella, jos ilmenee viestintäongelmia tai viivästymisiä tai jos tapaukset ovat monimutkaisia tai kiireellisiä taikka jos on erityisiä koordinointitarpeita (esimerkiksi jos eurooppalaiset tutkintamääräykset koskevat useita tutkintatoimenpiteitä tai tutkintatoimenpiteet on määrä toteuttaa eri jäsenvaltioissa). Alan toimijat korostivat tällä arviointikierroksella usein Eurojustin ja Euroopan oikeudellisen verkoston lisäarvoa viestinnän ja koordinoinnin helpottamisessa erityisesti monimutkaisissa ja/tai monenvälisissä tapauksissa.

6.4 Ilmoittamisvelvollisuus – Liite B

Direktiivin 16 artiklan 1 kohdan mukaan täytäntöönpanovaltion on viimeistään viikon kuluttua eurooppalaisen tutkintamääräyksen vastaanottamisesta ilmoitettava, että se on vastaanottanut tutkintamääräyksen asianmukaisesti. Tätä varten se lähettää liitteessä B olevan lomakkeen täytettynä määräyksen antavalle jäsenvaltiolle. Liite B on ratkaisevan tärkeä osatekijä luotaessa suorat yhteydet täytäntöönpanoviranomaisten ja määräyksen antavien viranomaisten välille.

Useimmat jäsenvaltiot katsovat, että liite B soveltuu tarkoitukseensa. Muutamissa raporteissa kuitenkin ehdotettiin muutoksia, kuten sitä, että sähköpostiosoite olisi aina lisättävä tai että lomaketta ei enää tarvitsisi allekirjoittaa. Lomakkeessa on tila, jossa voidaan antaa määräyksen antavalle viranomaiselle lisätietoja, jotka voivat auttaa saattamaan yhteistyömenettelyn onnistuneeseen päätökseen. Katsotaan, että kyseisessä tilassa voitaisiin myös huomauttaa määräyksen antavalle viranomaiselle liitteen A mukaisesti täytetyn lomakkeen puutteista tai virheistä ja pyytää tätä tekemään kaikki tarvittavat tai asianmukaiset lisäykset ja/tai korjaukset.

Jotkin jäsenvaltiot totesivat, että täytäntöönpanovaltion täyttämät yhteystiedot olivat usein puutteelliset tai virheelliset. Raporteissa mainittiin myös, että muutamat alan toimijat ilmoittavat eurooppalaisen tutkintamääräyksen vastaanottamisesta muulla tavoin kuin liitteessä B olevalla lomakkeella, esimerkiksi yksinkertaisesti lähettämällä sähköpostiviestin.

Muutamat alan toimijat myönsivät, että toisinaan liitteen B lähettäminen unohtui työkiireiden tai muiden tekijöiden vuoksi. Tästä voidaankin (ironisesti) päätellä, että liite B kyllä lähetetään aina, mutta sitä ei koskaan vastaanoteta. Määräyksen antavat viranomaiset useissa jäsenvaltioissa ilmoittivat, että niiden oli usein muistutettava täytäntöönpanovaltiota liitteen B lähettämisestä.

Liite B on tärkeä suorien yhteyksien luomisen kannalta, mistä syystä monissa raporteissa kehotettiin kaikkia jäsenvaltioita lähettämään liite B aina ja toimittamaan määräyksen antavalle valtiolle täydelliset ja paikkansapitävät yhteystiedot.

PUBLIC

SUOSITUKSET

- ***Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että Euroopan oikeudellisen verkoston oikeudellisessa atlaksessa olevat tiedot ovat oikein, täydelliset ja ajantasaiset, jotta toimivaltaisen täytäntöönpanoviranomaisen määrittäminen olisi helpompaa ja jotta suora yhteydenpito määräyksen antavan viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen välillä on mahdollista.***

- ***Jäsenvaltioiden toimivaltaisia viranomaisia kannustetaan lähettämään eurooppalaiset tutkintamääräykset mahdollisuuksien mukaan sähköisesti ja hyväksymään sähköisesti vastaanotetut tutkintamääräykset edellyttäen, että direktiivin 7 artiklaa noudatetaan.***

- ***Ennen kuin digitalisointiasetuksen mukainen eurooppalaista tutkintamääräystä koskeva hajautettu tietojärjestelmä on toiminnassa ja jos jäsenvaltiot aikovat käyttää viitesovellusta digitalisointiasetuksen soveltamiseksi, on suositeltavaa, että kyseiset jäsenvaltiot nopeuttavat eEDES-pilottihankkeen täytäntöönpanoa ja yhdistävät kaikki toimivaltaiset viranomaisensa tähän järjestelmään. Näin voidaan varmistaa eurooppalaisten tutkintamääräysten, niihin liittyvän viestinnän ja todisteiden nopea ja suojattu toimittaminen.***

- ***Jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaisten ja tarvittaessa keskusviranomaisten olisi lähetettävä liite B aina. Lisäksi niiden olisi annettava liitteessä B paikkansapitävät ja täydelliset yhteystiedot sekä kaikissa tapauksissa sähköpostiosoite.***

7. VÄLTTÄMÄTTÖMYYS, OIKEASUHTEISUUS JA ERITYYPPISEEN TUTKINTATOIMENPITEESEEN TURVAUTUMINEN

Direktiivin 6 artiklan 1 kohdan mukaan määräyksen antava viranomainen voi antaa eurooppalaisen tutkintamääräyksen vain, jos se on välttämätöntä ja oikeassa suhteessa menettelyjen tarkoitukseen nähden ja jos yksi tai useampi tutkintatoimenpide olisi voitu määrätä samoin edellytyksin vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Määräyksen antava viranomainen arvioi itse, täyttyvätkö nämä edellytykset (direktiivin 6 artiklan 2 kohta). Jos täytäntöönpanoviranomaisella on syytä katsoa, että 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitetut edellytykset eivät ole täyttyneet, se voi kuulla määräyksen antavaa viranomaista. Määräyksen antava viranomainen voi kuitenkin itse päättää kuulemisen jälkeen, peruuttaako se eurooppalaisen tutkintamääräyksen (direktiivin 6 artiklan 3 kohta), sikäli kun asiassa ei ole kyse täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteesta.

Arviointi on osoittanut, että useimmat jäsenvaltiot soveltavat enemmän tai vähemmän samoja perusteita arvioidessaan, onko eurooppalaisen tutkintamääräyksen antaminen välttämätöntä ja oikeasuhteista. Kaikkein tärkeimmät tekijät tässä arviossa ovat yleensä ottaen rikoksen vakavuus, toimenpiteen intrusiivisuus, mahdollisuudet hankkia todisteet muilla keinoin ja todisteiden merkitys tutkinnalle. Joissakin jäsenvaltioissa noudatetaan laillisuusperiaatetta, millä voi olla vaikutuksia sen suhteen, onko eurooppalaisen tutkintamääräyksen antaminen välttämätöntä ja oikeasuhteista. Tällaisissa jäsenvaltioissa voidaan kuitenkin yleensä soveltaa laillisuusperiaatteeseen poikkeuksia, jotka viime kädessä mahdollistavat asianmukaisen arvion.

Jäsenvaltioissa, joissa tutkintaviranomaisella on toimivalta antaa eurooppalainen tutkintamääräys, joka vahvistetaan myöhemmällä menettelyllä, ilmenee toisinaan tapauksia, joissa vahvistava viranomainen epäilee, etteivät tarpeellisuuden ja oikeasuhteisuuden periaatteet täyty. Tällaisissa tapauksissa vahvistava viranomainen voi päättää jättää vahvistamatta eurooppalaisen tutkintamääräyksen. Alan toimijoiden mukaan näin tapahtuu käytännössä kuitenkin vain harvoin, koska viranomaiset pääsevät yleensä sopuun yhteisestä etenemistavasta. Joissakin jäsenvaltioissa on keskitetty järjestelmä, jossa kaikki annettavat eurooppalaiset tutkintamääräykset lähetetään asiaan erikoistuneen toimiston kautta, usein syyttäjälaitoksen sisällä. Arvioinneissa on havaittu, että alan erityisasiantuntijat voivat antaa kollegoilleen neuvoja välttämättömyyteen ja oikeasuhteisuuteen liittyvissä asioissa. Arvioijat ovat usein antaneet tästä tunnustusta.

Vaikka täytäntöönpanoviranomaiset toisinaan kyseenalaistavat vastaanottamiensa eurooppalaisten tutkintamääräysten välttämättömyyden ja oikeasuhteisuuden, arviointi on osoittanut, että useimmissa tapauksissa täytäntöönpanoviranomainen noudattaa kuulemismenettelyä ja panee eurooppalaiset tutkintamääräykset täytäntöön – joskus sovittuaan vaihtoehtoisesta etenemistavasta määräyksen antavan viranomaisen kanssa. Täytäntöönpanoviranomaiset ovat kuitenkin tilanteesta riippuen myös kieltäytyneet panemasta eurooppalaista tutkintamääräystä täytäntöön joko suoraan tai välillisesti sen perusteella, mikä on niiden oma arvionsa oikeasuhteisuudesta.

Lisäksi direktiivin 10 artiklassa annetaan täytäntöönpanoviranomaiselle mahdollisuus turvautua erityyppiseen tutkintatoimenpiteeseen tapauksissa, joissa täytäntöönpanovaltiossa ei ole asiaa koskevaa tutkintatoimenpidettä, tällaista tutkintatoimenpidettä ei käytettäisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa tai täytäntöönpanoviranomaisen valitsemalla tutkintatoimenpiteellä saavutettaisiin samat tulokset vähemmän intrusiivisin keinoin. Direktiivin 10 artiklan 4 kohdan mukaan näihin mahdollisuuksiin turvautuva täytäntöönpanoviranomainen on velvollinen ensin ilmoittamaan päätöksestään määräyksen antavalle viranomaiselle, joka voi päättää peruuttaa eurooppalaisen tutkintamääräyksen tai täydentää sitä.

Useissa raporteissa on kuitenkin huomautettu, että täytäntöönpanoviranomaiset eivät aina ilmoita määräyksen antaneelle viranomaiselle päätöksestään käyttää vähemmän intrusiivista toimenpidettä. Alan toimijat selittivät, että ne eivät pidä ilmoittamista tarpeellisena, sillä vähemmän intrusiivisella toimenpiteellä saavutetaan täsmälleen sama tulos kuin pyydetyllä toimenpiteellä. Kuten arvioijat huomauttivat, tällä käytännöllä voi kuitenkin olla odottamattomia seurauksia määräyksen antavassa valtiossa. Tämän vuoksi arviointiryhmät ovat suosittaneet toistuvasti, että määräyksen antavalle viranomaiselle annetaan aina direktiivin 10 artiklan 4 kohdan mukainen ilmoitus.

SUOSITUKSET

- ***Kun jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaiset turvautuvat erilaiseen tutkintatoimenpiteeseen, niiden olisi aina ilmoitettava asiasta määräyksen antavalle viranomaiselle direktiivin 10 artiklan 4 kohdan mukaisesti.***

PUBLIC

8. EUROOPPALAISEN TUTKINTAMÄÄRÄYKSEN TUNNUSTAMINEN JA TÄYTÄNTÖÖNPANO, MUODOLLISUUDET JA TODISTEIDEN HYVÄKSYTTÄVYYS

8.1 Tunnustaminen ja täytäntöönpano vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen mukaisesti

Direktiivin 9 artiklan 1 kohdan mukaan täytäntöönpanoviranomaisen on tunnustettava eurooppalainen tutkintamääräys ilman muita muodollisuuksia ja varmistettava sen täytäntöönpano samalla tavalla, kuin jos täytäntöönpanovaltion viranomainen olisi määrännyt kyseessä olevan tutkintatoimenpiteen. Arviointi on osoittanut, että useimmat jäsenvaltiot eivät tee eroa tunnustamisen ja täytäntöönpanon välillä ja yksinkertaisesti päättävät eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta ilman muita muodollisuuksia, paitsi jos tunnustamisesta, täytäntöönpanosta tai täytäntöönpanosta kieltäytymiselle on perusteita. Muutamat jäsenvaltiot tekevät eron tunnustamisen ja täytäntöönpanon välillä, mikä johtaa usein kahteen viralliseen päätökseen. Joissakin raporteissa mainittiin, että aina kun tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymiselle on perusteita, siitä olisi tehtävä nimenomainen päätös, jossa ilmoitetaan tapaukseen sovellettavat perusteet.

Vierailujen aikana keskusteltiin moneen otteeseen perustana olevan kansallisen oikeudellisen päätöksen toimittamisesta. Direktiivissä ei säädetä määräyksen antaneen viranomaisen velvoitteesta liittää kansallinen oikeudellinen päätös eurooppalaiseen tutkintamääräykseen.

Monet alan toimijat korostivat, että keskinäisen luottamuksen periaatteen vuoksi perustana olevan oikeudellisen päätöksen toimittamista ei pitäisi vaatia ja että riittäisi, että siihen pelkästään viitataan liitteessä A. Käytännössä vaikuttaa kuitenkin siltä, että jotkin täytäntöönpanovaltiot edellyttävät saavansa perustana olevan oikeudellisen päätöksen ennen eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanoa. Tämä voi aiheuttaa viivästyksiä ja sekaannusta erityisesti tapauksissa, joissa oikeudellista päätöstä ei ole olemassa. Arviointiryhmät katsoivat useissa raporteissa tarpeelliseksi suositella, että täytäntöönpanoviranomaiset eivät vaatisi liittämään perustana olevaa oikeudellista päätöstä eurooppalaiseen tutkintamääräykseen, koska tällaista velvoitetta ei voida johtaa direktiivistä. Muutamissa raporteissa komissiota kehotettiin käsittelemään asiaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevassa käsikirjassa.

PUBLIC

Vierailujen aikana monet jäsenvaltiot ilmoittivat, että täytäntöönpanovaltiolta saatujen tulosten perusteella on usein vaikeaa määrittää, onko eurooppalainen tutkintamääräys pantu täytäntöön kokonaan vai osittain etenkin silloin, kun tulokset on laadittu täytäntöönpanovaltion kielellä ja vieläpä monisivuisina. Parhaana ja täytäntöönpanoviranomaisille suositeltavana käytäntönä pidettiin usein sitä, että tuloksiin liitetään saatekirje, jossa selitetään, onko eurooppalainen tutkintamääräys pantu kokonaan vai osittain täytäntöön, ja jälkimmäisessä tapauksessa, mitkä tutkintatoimenpiteet ovat vielä kesken. Direktiivin 9 artiklan 6 kohdassa säädetyn kuulemismenettelyn osalta jäsenvaltioita kiitettiin myös käytännöstä, jonka mukaan osittaisia tuloksia toimitetaan jatkuvasti riippuen asian kiireellisyydestä ja määräyksen antaneen viranomaisen tarpeista.

8.2 Muodollisuuksien noudattaminen ja todisteiden hyväksyttävyys

Kuten direktiivin 9 artiklan 2 kohdassa säädetään, täytäntöönpanoviranomaisten on noudatettava määräyksen antaneen viranomaisen ilmoittamia muodollisuuksia ja menettelyjä edellyttäen, että ne eivät ole täytäntöönpanovaltion lainsäädännön perusperiaatteiden vastaisia.

Jäsenvaltiot toivat vierailujen aikana esiin useita asiaan liittyviä haasteita. Tutkintamääräysten antamiseen liittyviä olennaisia muodollisuuksia ei monissa tapauksissa noudatettu. Seuraavassa on muutamia useimmin mainituista esimerkeistä:

- Täytäntöönpanovaltio ei järjestänyt, että tuomari, puolustusasianajaja tai todistajat ovat läsnä kotietsinnän tai kuulemisen aikana, vaikka tämä on määräyksen antaneen valtion lainsäädännön mukainen velvoite.
- Täytäntöönpanoviranomainen muutti kuultavan asemaa ja siten asemaan liittyviä menettelyllisiä muodollisuuksia (esim. todistaja v. epäilty) kuulematta määräyksen antanutta viranomaista etukäteen, mikä vaikutti haitallisesti tutkintaan määräyksen antaneessa valtiossa.
- Asianomaiselle henkilölle ei annettu tiedoksi oikeuksia koskevia asiakirjoja tai virallista ilmoitusta menettelyllisestä asemasta, vaikka tätä edellytetään määräyksen antaneen valtion lainsäädännössä.
- Valaehtoista kuulemista ei järjestetty, vaikka se oli olennaisen tärkeä tällaisen kuulemisen hyväksymiseksi todisteena määräyksen antaneessa valtiossa.

Pyydettyjen muodollisuuksien noudattamatta jättämisellä on ollut ei-toivottuja seurauksia. On esimerkiksi jouduttu lähettämään uusi eurooppalainen tutkintamääräys pyydetyn toimenpiteen toistamiseksi. Sillä on ollut myös vakavampia seurauksia, kuten todisteita ei ole hyväksytty tai, mikä vielä pahempaa, koko tutkinta on jouduttu lopettamaan.

Useiden alan toimijoiden sekä arvioijien mukaan jotkin viranomaiset tulkitsevat lainsäädännön perusperiaatteita hyvin laajasti eivätkä noudata tiettyjä muodollisuuksia yksinkertaisesti siksi, että niitä ei ole niiden omassa lainsäädännössä. Tätä pidettiin ongelmallisena ja direktiivin vastaisena.

Alan toimijat pitivät joitakin muodollisuuksia raskaina ja hankalina täytäntöönpanon näkökulmasta. Jotkin jäsenvaltiot pohtivat, mitä arvoa on asiakirjan tiedoksiannolla henkilölle, jos viranomaisilla ei ole toimivaltaa vastata mahdollisiin kysymyksiin, joita kyseisellä henkilöllä on. Jäsenvaltiot ovat lisäksi huomauttaneet, että määräyksen antaneen valtion pyytämien muodollisuuksien ymmärtäminen on toisinaan hyvin vaikeaa. Sovellettava prosessioikeus saattaa vaihdella suuresti eri jäsenvaltioissa, ja pitkälliset, monimutkaiset tai toisinaan riittämättömät selitykset mutkistavat asioita entistään.

Monissa raporteissa korostetaan, että pyydettyjen muodollisuuksien noudattaminen on tärkeää, koska ne ovat ratkaisevan tärkeitä todisteiden hyväksyttävyydelle määräyksen antaneessa valtiossa. Tämän vuoksi jäsenvaltioita kehotetaan toistuvasti noudattamaan pyydettyjä muodollisuuksia mahdollisuuksien mukaan ja tulkitsemaan lainsäädännön perusperiaatteiden käsitettä suppeasti. Samalla katsottiin kuitenkin aiheelliseksi suositella, että määräyksen antava viranomaisen kuvailee liitteessä A olevassa I jaksossa selvästi pyydetyt muodollisuudet ja niiden merkityksen, sillä lukija ei todennäköisesti tunne kyseisen jäsenvaltion rikosprosessioikeutta.

Tässä arvioinnissa ei ole muodollisuuksiin liittyvien haasteiden lisäksi havaittu muita merkittäviä todisteiden hyväksyttävyyttä koskevia ongelmia eurooppalaisen tutkintamääräyksen yhteydessä.

8.3 Määräajat ja kiireellisyys

Useat alan toimijat katsovat, että direktiivin 12 artiklassa säädetyt määräajat ovat merkittävästi nopeuttaneet rajatylittävää yhteistyötä keskinäiseen oikeusapujärjestelyyn verrattuna. Osassa jäsenvaltioista alan toimijat ovat havainneet ajattelutavan muutoksen ja että Eurojustin sekä EJN:n yhteyspisteiden tiiviimpi osallistuminen on auttanut parantamaan määräaikojen noudattamista.

Tässä yhteydessä havaittiin kuitenkin useita haasteita. Alan toimijat huomauttivat, että jotkin jäsenvaltiot yleensä noudattavat määräaikoja, kun taas toiset näyttävät usein ylittävän direktiivissä säädetyt määräajat. Lisäksi monet määräyksen antaneet viranomaiset totesivat, että niille ilmoitettiin harvoin viivästyksen syistä ja että täytäntöönpanoviranomainen ei useinkaan vastannut muistutuksiin tai tilannepäivityspyyntöihin. Useissa raporteissa todettiin, että täytäntöönpanoviranomaisten olisi noudatettava määräaikoja ja ilmoitettava määräyksen antaneelle viranomaiselle mahdollisen viivästyksen syyt. Vaikuttaa siltä, että direktiivin 15 artiklassa säädettyjä lykkäämisperusteita sovelletaan harvoin käytännössä.

Jäsenvaltiot mainitsivat, että täytäntöönpanon kannalta katsoen määräajat ylittyivät toisinaan pyydettyjen toimenpiteiden monimutkaisuuden, käsittelyn ruuhkautumisen ja resurssien puutteen vuoksi tai siksi, että määräyksen antaneelta valtiolta oli pyydetty lisätietoja.

Liitteessä A olevan B osan mukaan määräyksen antava valtio voi valita kiireellisyyttä osoittavan vaihtoehdon. Vierailujen aikana kaikki jäsenvaltiot luettelivat samankaltaisia perusteita, joiden mukaisesti eurooppalainen tutkintamääräys luokitellaan kiireelliseksi. Näitä olivat muun muassa lähestyvä oikeudenkäyntipäivä, epäillyn säilöönoton määräajat ja riski todisteiden tuhoamisesta. Toisaalta alan toimijoilla kaikkialla EU:ssa näyttää olevan myös samoja haasteita kiireellisiksi määriteltyjen eurooppalaisten tutkintamääräysten täytäntöönpanossa. Ne mainitsivat, että vaikka tutkintamääräys oli merkitty kiireelliseksi, ei kiireellisyyttä useinkaan perusteltu eikä tärkeitä tietoja, kuten oikeudenkäynnin ajankohtaa tai suositeltavaa täytäntöönpanon määräaikaa, löytynyt mistään. Tällaisissa tapauksissa arviointiryhmät suosittelevatkin, että kaikkien jäsenvaltioiden, jotka merkitsevät eurooppalaisen tutkintamääräyksen kiireelliseksi, olisi perusteltava kiireellisyys toimittamalla merkitykselliset tiedot. Samalla suositetaan, että jäsenvaltiot käyttävät merkintää ”kiireellinen” kohtuudella, jotta se ei menettäisi merkitystään.

Lisäksi muutamissa raporteissa mainittiin, että Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön virastosta (Eurojust) ja neuvoston päätöksen 2002/187/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta 14. marraskuuta 2018, annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2018/1727 (Eurojust-asetus) 8 artiklan 3 kohdan b alakohdassa ja 4 kohdassa säädettyjen valtuuksien myöntäminen kansallisille jäsenille helpottaisi huomattavasti kiireellisten tapausten ratkaisemista.

PUBLIC

8.4 Kulut

Direktiivin 21 artiklassa säädetään, että täytäntöönpanovaltion olisi vastattava yksin eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta alueellaan aiheutuvista kustannuksista. Lainsäätäjä on kuitenkin ottanut huomioon, että eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta saattaa aiheutua poikkeuksellisen korkeita kustannuksia täytäntöönpanovaltiolle. Tällaisissa tilanteissa täytäntöönpanoviranomainen voi neuvotella määräyksen antaneen viranomaisen kanssa siitä, voitaisiinko kustannukset jakaa ja miten, vai olisiko eurooppalaista tutkintamääräystä muutettava. Kuten direktiivin johdanto-osan 23 kappaleessa korostetaan, poikkeuksellisen korkeat kustannukset eivät saisi olla uusi kieltäytymisperuste eikä niitä saisi käyttää väärin niin, että eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpano lykkääntyy tai estyy. Jos asiasta ei päästä yhteisymmärrykseen, direktiivissä jätetään määräyksen antaneen viranomaisen tehtäväksi päättää, peruuttaako se eurooppalaisen tutkintamääräyksen (tai osan siitä) vai vastaako se poikkeuksellisen korkeiksi katsotuista kustannuksista.

Käytännössä poikkeuksellisen korkeat kustannukset eivät ole aiheuttaneet suurempia ongelmia useimmille jäsenvaltioille. Joillakin vierailuilla annettiin esimerkkejä tapauksista, joissa oli jouduttu neuvottelemaan kustannuksiin liittyvistä kysymyksistä, esimerkiksi kun on pyydetty suuria määriä tietoja, monimutkaisia asiantuntijaraportteja tai pitkäkestoista puhelinkuuntelua. Nämä tapaukset ratkesivat yleensä täytäntöönpanoviranomaisten ja määräyksen antaneiden viranomaisten välisillä neuvotteluilla. Lisäksi useissa raporteissa korostettiin, että pakolliseen puolustukseen liittyviä kustannuksia ei saisi pitää poikkeuksellisen korkeina. Muutamat jäsenvaltiot katsoivat, että ilmaisua ”poikkeuksellisen korkeat kustannukset” on vaikea määritellä ja että asiasta voisi olla hyödyllistä antaa ohjeita EU:n tasolla.

SUOSITUKSET

- ***On suositeltavaa, että jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaiset pidättyvät pyytämästä määräyksen antanutta valtiota toimittamaan perustana olevaa kansallista oikeudellista päätöstä eurooppalaisen tutkintamääräyksen liitteenä.***

- ***Jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaisia kehotetaan lisäämään määräyksen antaneelle valtiolle lähetettäviin tuloksiin saatekirje, jossa ilmoitetaan, onko eurooppalainen tutkintamääräys pantu täytäntöön kokonaan vai osittain. Osittaisen täytäntöönpanon yhteydessä ja siltä osin kuin on kyse direktiivin 9 artiklan 6 kohdassa säädetystä kuulemismenettelystä, jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaisia kehotetaan kuulemaan täytäntöönpanovaltiota tuloksien jatkuvan toimittamisen osalta asian kiireellisyydestä ja määräyksen antaneen viranomaisen tarpeista riippuen.***

- ***Jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaisten olisi varmistettava, että pyydettyjä muodollisuuksia noudatetaan mahdollisuuksien mukaan ja niistä kieltäydytään vain, jos ne ovat lainsäädännön perusperiaatteiden vastaisia, ja että viimeksi mainittua käsitettä tulkitaan suppeasti. Tämä tarkoittaa sitä, että pyydetyistä muodollisuuksista ei saisi kieltäytyä pelkästään sillä perusteella, että niitä ei ole niiden omassa kansallisessa lainsäädännössä. Samalla suositetaan, että jäsenvaltioiden määräyksen antavat viranomaiset kuvaavat I jaksossa selvästi pyydetyt muodollisuudet ja niiden merkityksen.***

- ***On suositeltavaa, että jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaiset noudattavat eurooppalaisen tutkintamääräyksen tunnustamiselle ja täytäntöönpanolle direktiivissä säädettyjä määräaikoja ja ilmoittavat viivästyksistä ja niiden syistä määräyksen antaneelle valtiolle mahdollisimman pian.***

- ***Jäsenvaltioiden määräyksen antaville viranomaisille suositellaan, että eurooppalaisen tutkintamääräyksen kiireellisyys perustellaan toimittamalla kaikki merkitykselliset tiedot. Samalla suositetaan, että jäsenvaltiot käyttävät merkintää ”kiireellinen” järkevästi, jotta se ei menettäisi merkitystään.***

PUBLIC

9. ERITYISSÄÄNTÖ

9.1 Todisteiden käyttö määräyksen antaneen valtion muissa menettelyissä

Direktiivissä ei ole muista oikeudellisista kehyksistä poiketen erityissääntöä koskevaa yleistä säännöstä, vaan ainoa poikkeus on väliaikaista siirtämistä koskeva säännös (direktiivin 22 artiklan 8 kohta). Yleisen säännöksen puuttuminen saattaisi viitata siihen, että erityissääntöä ei sovelleta direktiivin yhteydessä. Arviointi on kuitenkin osoittanut selvästi, että jäsenvaltioilla on eriäviä näkemyksiä erityissäännön soveltamisesta eurooppalaisen tutkintamääräyksen yhteydessä, ja jopa saman jäsenvaltion toimijat saattavat olla keskenään eri mieltä siitä, sovelletaanko erityissääntöä ja missä määrin.

Monet jäsenvaltiot katsovat, että erityissääntöä sovelletaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen yhteydessä, vaikkakin eri perustein. Eräät jäsenvaltiot katsovat, että erityissääntö vahvistetaan direktiivin luottamuksellisuutta koskevassa 19 artiklan 3 kohdassa ja että erityissääntö on yksi luottamuksellisuuden muoto. Jotkin muut jäsenvaltiot tukeutuvat kansallisen lainsäädäntönsä erityissääntöön, kun taas toiset katsovat, että se on kansainvälisen oikeudellisen yhteistyön yleinen periaate ja että sitä sovelletaan kaikkiin rikosoikeudellisen yhteistyön välineisiin. Erityissääntöä vahvasti kannattavat viittaavat tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteisiin osoittaakseen, että erityissääntöä on sovellettava. Muutoin todisteita voitaisiin käyttää tapauksissa, joissa ei olisi ollut tarpeen eikä oikeasuhteista antaa eurooppalaista tutkintamääräystä.

Useimmat näiden jäsenvaltioiden määräyksen antavista viranomaisista pyytävät määräystä antaessaan täytäntöönpanovaltion suostumusta, kun ne haluavat käyttää täytäntöönpanoviranomaisten toimittamia todisteita muissa menettelyissä. Jotkin näiden jäsenvaltioiden viranomaisista toteavat täytäntöönpanon osalta nimenomaisesti, että toimitettavia todisteita voidaan käyttää ainoastaan niihin tarkoituksiin, joita varten niitä on pyydetty. Osa ei täsmennä näitä edellytyksiä vaan ainoastaan olettaa, että todisteita ei käytetä mihinkään muuhun tarkoitukseen. Se, miten suostumusta koskevaa pyyntöä olisi arvioitava, vaihtelee jäsenvaltioittain. Yleensä arvioidaan, pantaisiinko kyseinen eurooppalainen tutkintamääräys täytäntöön, jos suostumusta koskeva pyyntö olisi erillinen tutkintamääräys.

Osa jäsenvaltioista katsoo, että erityissääntöä ei sovelleta eurooppalaisen tutkintamääräyksen yhteydessä. Jotkin näistä jäsenvaltioista soveltavat määräyksen antaneena valtiona saatujen todisteiden käyttöön *direktiiviä (EU) 2016/680 luonnollisten henkilöiden suojelusta toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja neuvoston puitepäätöksen 2008/977/YOS kumoamisesta.* Ne katsovat, että tässä direktiivissä säädetään tietojen vapaasta liikkuvuudesta, jolloin todisteita voidaan käyttää muissa menettelyissä, kunhan tietosuojaperiaatteita noudatetaan eikä täytäntöönpanovaltio ole nimenomaisesti ilmoittanut, että todisteita voidaan käyttää ainoastaan eurooppalaisessa tutkintamääräyksessä esitettyihin tarkoituksiin.

Nämä eriävät näkemykset huomioon ottaen useimmissa maakohtaisissa arviointiraporteissa on todettu, että asiaan on tärkeää ja tarpeen saada selvyys. Komissiota onkin tästä syystä pyydetty useaan otteeseen esittämään lainsäädäntöehdotus sen selventämiseksi, sovelletaanko erityissääntöä eurooppalaisen tutkintamääräyksen yhteydessä.

9.2 Uuden rikostutkinnan aloittaminen eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanon jälkeen

Useat jäsenvaltiot ilmoittivat, että jos eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanon kuluessa käy ilmi, että kyseisen jäsenvaltion alueella on tehty jokin muu rikos kuin se, jonka johdosta eurooppalainen tutkintamääräys annettiin (satunnaisesti havaittu rikos), ne aloittavat kansallisen tutkinnan. Osalla on velvollisuus tehdä niin, koska niitä sitoo laillisuusperiaate. Kaikki jäsenvaltiot eivät kuitenkaan ilmoita määräyksen antaneelle valtiolle, jos eurooppalaisen tutkintamääräyksen perusteella on aloitettu kansallinen tutkinta.

Koordinointisyistä ja määräyksen antaneen valtion tutkinnalle mahdollisesti aiheutuvan haitan estämiseksi useissa raporteissa on suositeltu, että kaikkien täytäntöönpanoviranomaisten olisi ilmoitettava määräyksen antaneelle viranomaiselle, jos kansallinen menettely aloitetaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen vastaanottamisen jälkeen tai eurooppalaisen tutkintamääräyksen yhteydessä kerättyjen todisteiden perusteella siinä tapauksessa, että kansallinen tapaus liittyy tapaukseen, jota varten eurooppalainen tutkintamääräys on annettu.

PUBLIC

SUOSITUKSET

- ***Komissiota pyydetään antamaan tarvittaessa direktiiviä muuttava lainsäädäntöehdotus sen selventämiseksi, sovelletaanko erityissääntöä eurooppalaisen tutkintamääräyksen yhteydessä vai ei.***

- ***Koordinointisyistä ja määräyksen antaneen valtion tutkinnalle mahdollisesti aiheutuvan haitan estämiseksi suositetaan, että jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaiset ilmoittavat määräyksen antaneelle valtiolle, jos kansallinen menettely aloitetaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanon jälkeen siinä tapauksessa, että kansallinen tapaus liittyy tapaukseen, jota varten eurooppalainen tutkintamääräys on annettu.***

PUBLIC

10. TUNNUSTAMISESTA TAI TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA KIELTÄYTYMISEN PERUSTEET

10.1 Yleistä

Direktiivin 11 artiklassa luetellaan tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteet, joita sovelletaan kaikkiin tutkintatoimenpiteisiin, kun taas direktiivin muissa säännöksissä säädetään erityisistä, tiettyihin tutkintatoimenpiteisiin liittyvistä tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteista.

Alan toimijat kaikista jäsenvaltioista ilmoittivat vain muutamista tapauksista, joissa joko määräyksen antaneet viranomaiset tai täytäntöönpanoviranomaiset ovat vedonneet tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteisiin. Täytäntöönpanosta kieltäytymistä koskevien tapausten vähäinen määrä käy ilmi myös tilastotiedoista, vaikkakin vain niiden jäsenvaltioiden osalta, joissa tällaisia tilastoja oli saatavilla.

Yleisimmät syyt, joiden vuoksi eurooppalaista tutkintamääräystä ei panna täytäntöön, ovat tosiasialliset syyt (esim. kuultava henkilö ei enää asu täytäntöönpanovaltiossa tai häntä ei voida jäljittää), eikä niihin liity mitään 11 artiklassa säädetyistä tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteista eikä tiettyihin tutkintatoimenpiteisiin liittyviä erityisiä tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen lisäperusteita.

Alan toimijat ilmoittivat myös tapauksista, joissa vastaanotettu eurooppalainen tutkintamääräys oli liian puutteellinen tai epätarkka, minkä vuoksi sitä ei voitu panna täytäntöön (esim. toimenpiteen kohteena olevan henkilön tunnistamiseksi annetut tiedot eivät olleet riittäviä tai oli epäselvää, mikä tutkintatoimenpide olisi toteutettava), eikä lisätietoja toimitettu täytäntöönpanoviranomaisten pyynnöstä huolimatta, minkä vuoksi täytäntöönpanosta oli lopulta kieltäydyttävä. Tältä osin arviointiryhmät korostivat joissakin raporteissa, että eurooppalaisen tutkintamääräyksen sisältöpuutteet, kuten riittämättömät tiedot, käännösvirheet tai muodolliset puutteet (esim. puuttuva allekirjoitus), eivät saisi aiheuttaa sitä, että eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta kieltäydytään automaattisesti, vaan niiden johdosta olisi pikemminkin neuvoteltava määräyksen antaneiden viranomaisten kanssa (ks. myös 5 luku).

Yksittäisiä jäsenvaltioita koskevat arviointiraportit tarjoavat mielenkiintoisen kokoelman (epätavallisiakin) tapauksia, joissa sekä määräyksen antavat että täytäntöönpanoviranomaiset kuvailivat tapauksia, joissa täytäntöönpanosta on kieltäydytty. Arviointiryhmät suhtautuivat varauksellisesti joihinkin näistä tapauksista, joissa täytäntöönpanosta kieltäytymistä ei pidetty yhteensopivana direktiivin säännösten kanssa.

PUBLIC

Vaikuttaa siltä, että direktiivissä (erityisesti 10 artiklan 4 kohdassa ja 11 artiklan 4 kohdassa) säädettyjä kuulemismenettelyjä noudatetaan suurelta osin. Ennen mahdollista kieltäytymistään eurooppalaisen tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta täytäntöönpanoviranomainen yleensä kuulee määräyksen antanutta viranomaista ja pyytää tarvittaessa lisätietoja arvioidakseen tarkemmin, onko kieltäytymiselle perusteita.

Jotkin määräyksen antaneet viranomaiset ilmoittivat kuitenkin tapauksista, joissa niille ilmoitettiin kieltäytymisestä niitä etukäteen kuulematta. Lisäksi joissakin tapauksissa eurooppalainen tutkintamääräys palautettiin esittämättä muodollista perusteltua päätöstä, ja kieltäytymisperuste ilmoitettiin vasta myöhemmässä yhteydenpidossa. Tältä osin huomautettiin, että jos täytäntöönpanosta on kieltäydytty, kieltäytymisen syyt ja oikeusperusta olisi ilmoitettava viipymättä määräyksen antaneelle viranomaiselle.

Ennakkokuulemisen merkitystä korostettiin arvioinnissa usein. Monien alan toimijoiden kokemusten mukaan silloin, kun kieltäytymisperusteiden mahdollinen olemassaolo herättää kysymyksiä, suoran kuulemisen ansiosta täytäntöönpanoviranomaisen on usein mahdollista arvioida uudelleen alustavasti esitetyn kieltäytymisperusteen soveltuvuutta (esim. hankkimalla lisätietoja rikostutkinnasta ja arvioimalla asianmukaisesti, olisiko pyydetty toimenpide sallittu vastaavassa kansallisessa tapauksessa). Joissakin raporteissa arviointiryhmät kiittivät jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaisia kuulemismekanismin käytöstä kaikissa tapauksissa, joissa kieltäytyminen oli mahdollista. Yhdessä raportissa ehdotettiin, että 11 artiklan 4 kohdassa säädetyn pakollisen kuulemismenettelyn soveltamisalaa laajennettaisiin koskemaan uusia täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteita[12].

Tällä arviointikierroksella käsiteltiin moneen otteeseen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteita koskevien säännösten asianmukaista saattamista osaksi kansallista lainsäädäntöä.

Kaikki direktiivissä säädetyt tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteet ovat valinnaisia. Silti useat jäsenvaltiot ovat direktiiviä lainsäädäntönsä osaksi saattaessaan tehneet niistä kaikista tai osasta niitä pakollisia.

---

12 Direktiivin 11 artiklan 4 kohdassa säädetään pakollisesta kuulemisesta ainoastaan 11 artiklan 1 kohdan a, b, d, e ja f alakohdassa tarkoitetuissa tapauksissa, joissa tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta voi kieltäytyä.

Arviointiryhmät tarkastelivat huolellisesti jäsenvaltioiden viranomaisten esittämiä perusteita, jotka koskivat mahdollisuutta säätää pakollisista tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteista. Joidenkin jäsenvaltioiden viranomaisten mukaan valinnaiset perusteet olisivat ristiriidassa niiden oman kansallisen oikeudellisen kehyksen tai oikeusperinteen kanssa tai edellyttäisivät, että lainsäätäjä vahvistaa yksityiskohtaiset perusteet oikeudellisen harkintavallan käytölle. Oikeusvarmuus mainittiin myös yhtenä pakollisena täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteena. Lisäksi jotkut alan toimijat katsovat, että jotkin direktiivin 11 artiklassa luetelluista täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteista ovat sellaisia, että kun jonkin niistä on todettu olevan sovellettavissa, on täytäntöönpano mahdotonta. Kansallisen lainsäädännön sanamuodon muuttaminen (ilmauksen ”on (kieltäydyttävä)” muotoon ”voidaan (kieltäytyä)”) ei käytännössä muuttaisi lopputulosta.

Lisäksi joidenkin jäsenvaltioiden kansallinen lainsäädäntö sisältää muita kuin direktiivissä säädettyjä tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteita.

Direktiivin virheellinen saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä ei näytä vielä aiheuttaneen merkittäviä käytännön järjestelmäongelmia, mistä osoituksena on kieltäytymisten vähäinen määrä. Tämä arviointikierros kuitenkin osoitti, että jotkin jäsenvaltiot, jotka tekivät kaikista tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteista pakollisia, estivät (tai voisivat estää) toimivaltaisia viranomaisia panemasta täytäntöön sellaisia eurooppalaisia tutkintamääräyksiä, jotka muutoin olisi todennäköisesti pantu täytäntöön.

Paikan päälle tehtyjen vierailujen aikana annettiin joitakin esimerkkejä muun muassa siitä, että säilöön otetun henkilön suostumuksen puuttuminen oli saatettu osaksi joidenkin jäsenvaltioiden kansallista lainsäädäntöä väliaikaista siirtämistä varten annettujen eurooppalaisten tutkintamääräysten täytäntöönpanosta kieltäytymisen pakollisena perusteena. Samoin mainittiin tilanne, jossa epäilty tai syytetty ei ollut antanut suostumustaan videokokouksen avulla tapahtuvaa kuulemista varten annettujen eurooppalaisten tutkintamääräysten osalta.

Sen vuoksi arviointiryhmät suosittelivat useissa raporteissa, että asianomaiset jäsenvaltiot harkitsisivat kansallisen lainsäädäntönsä yhdenmukaistamista direktiivin kanssa ja muuttaisivat kaikki tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteet valinnaisiksi ja myös rajaisivat tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteet direktiivissä säädettyihin perusteisiin. Keskinäisen luottamuksen ja vastavuoroisen tunnustamisen hengessä korostettiin, että pääsääntönä olisi oltava eurooppalaisten tutkintamääräysten täytäntöönpano, josta kieltäytymisen olisi oltava tiukasti tulkittava poikkeus.

10.2 Kaksoisrangaistavuus

Vaikka kattavia tilastotietoja asiasta ei olekaan saatavilla, näyttää siltä, että yleisin eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta kieltäytymisen peruste on direktiivin 11 artiklan 1 kohdan g alakohdassa säädetyn kaksoisrangaistavuuden puuttuminen. Tätä kieltäytymisperustetta ei sovelleta 10 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuihin tutkintatoimenpiteisiin (muut kuin pakkokeinot) eikä tapauksiin, joissa eurooppalainen tutkintamääräys liittyy johonkin liitteessä D luetelluista rikoksista, jotka on vapautettu kaksoisrangaistavuuden tarkistamisesta, jos rikoksesta voi määräyksen antaneessa valtiossa seurata vapaudenmenetyksen käsittävä rangaistus tai turvaamistoimenpide, jonka enimmäiskesto on vähintään kolme vuotta.

Arvioinnin aikana annetut esimerkit koskivat muun muassa liikennerikkomuksia, elatusvelvoitteiden rikkomista ja verorikoksia.

Kaksoisrangaistavuus ei yleisesti ottaen ole aiheuttanut alan toimijoille merkittäviä ongelmia eurooppalaisen tutkintamääräyksen yhteydessä, olipa kyse määräyksen antaneista viranomaisista tai täytäntöönpanoviranomaisista. Useiden jäsenvaltioiden oikeusviranomaiset korostivat kuitenkin, että on ratkaisevan tärkeää kuvata rikos selkeästi, jotta täytäntöönpanoviranomainen voi arvioida, onko teko täytäntöönpanovaltion lainsäädännön mukaan rikos.

Muutamia tapauksia lukuun ottamatta alan toimijat eivät ole joutuneet tilanteisiin, joissa kaksoisrangaistavuuden arviointiin olisi vedottu direktiivin 10 artiklan 2 kohdassa lueteltujen tutkintatoimenpiteiden (muut kuin pakkokeinot) yhteydessä.

Joidenkin jäsenvaltioiden toimijat ilmoittivat muutamista tapauksista, joissa kaksoisrangaistavuuden arviointia oli sovellettu epäasianmukaisesti liitteessä D lueteltujen rikosluokkien osalta. Arviointiryhmät korostivat, että direktiivin 11 artiklan 1 kohdan g alakohdan mukaan määräyksen antaneen viranomaisen on ilmoitettava, kuuluuko rikos johonkin liitteessä D luetelluista luokista.

PUBLIC

10.3 *Ne bis in idem -periaate*

Direktiivin 11 artiklan 1 kohdan d alakohdan mukaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpano olisi vastoin ne bis in idem -periaatetta. Tämän kieltäytymisperusteen soveltamisessa ei ole ilmoitettu olevan merkittäviä ongelmia.

Kaikilla jäsenvaltioilla on oma kansallinen rikosrekisterinsä. Useissa jäsenvaltioissa on olemassa aiempien ja meneillään olevien rikostapausten keskustietokanta, josta täytäntöönpanoviranomainen voi tarkistaa ne bis in idem -periaatteen mahdollisten rikkomisten lisäksi myös yhteydet meneillään oleviin kansallisiin tutkintatoimiin. Arviointien tulosten perusteella näyttää kuitenkin siltä, että joissakin jäsenvaltioissa täytäntöönpanoviranomaiset eivät säännönmukaisesti tarkista sellaisten aiempien päätösten olemassaoloa, jotka muodostaisivat ne bis in idem -tilanteen, eivätkä varmista, onko meneillään samaa tekoa tai samaa henkilöä koskevia kansallisia tutkintatoimia. Joidenkin jäsenvaltioiden alan toimijat huomauttivat, että ne bis in idem -periaate on epäillyn tai vastaajan esittämä perustelu, jonka epäillyn tai vastaajan odotetaan nostavan esiin.

Joissakin raporteissa arviointiryhmät katsoivat kuitenkin aiheelliseksi kannustaa jäsenvaltioita käyttämään saatavillaan olevia keinoja sen arvioimiseksi, onko ne bis in idem -periaatetta mahdollisesti rikottu, ja kehottivat jäsenvaltioita, joilla ei ole kaikkien meneillään olevien ja loppuun käsiteltyjen rikostapausten kansallista keskustietokantaa, perustamaan sellaisen.

10.4 Koskemattomuus tai erioikeudet

Direktiivin 11 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos täytäntöönpanovaltion kansallisen lainsäädännön mukaan on olemassa koskemattomuus tai erioikeus, joka tekee eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanon mahdottomaksi tai on olemassa rikosoikeudellisen vastuun määrittelyä ja rajoittamista koskevia sääntöjä, jotka liittyvät lehdistön vapauteen ja ilmaisuvapauteen muissa tiedotusvälineissä, ja jotka tekevät eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanon mahdottomaksi.

PUBLIC

Kuten direktiivin johdanto-osan 20 kappaleessa selvennetään, koskemattomuuden tai erivapauden käsitteelle ei ole unionin oikeudessa yhteistä määritelmää, ja nämä käsitteet määritellään täsmällisesti kansallisessa oikeudessa. Arvioinnit osoittivat, että koskemattomuuden tai erioikeuden yleistä käsitettä ei ole vahvistettu monenkaan jäsenvaltion lainsäädännössä. Tietyissä tehtävissä ja ammateissa toimivien henkilöiden koskemattomuudesta ja erioikeuksista säädetään erityislaeissa.

Useimpien jäsenvaltioiden alan toimijat eivät ole joko määräyksen antaneena viranomaisena tai täytäntöönpanoviranomaisena käsitelleet yhtään tapausta, jossa tähän kieltäytymisperusteeseen olisi vedottu. Jotkin alan toimijat mainitsivat tapauksia, joissa eurooppalainen tutkintamääräys annettiin lakiasiaintoimistojen etsimiseksi, mikä nosti esiin kysymyksen oikeusalan ammattien tarjoamasta suojasta.

Eräs jäsenvaltio, jossa on EU:n toimielinten toimipaikkoja, otti esiin tämän kieltäytymisperusteen soveltamiseen liittyviä kysymyksiä. Toimivaltaiset täytäntöönpanoviranomaiset ilmoittivat tapauksista, joissa eurooppalainen tutkintamääräys oli annettu EU:n toimielimen virkamiehenä työskentelevän henkilön asiakirjojen takavarikoimiseksi tai EU:n virkamiesten kuulemiseksi. Tässä yhteydessä tuli esiin kysymys koskemattomuudesta tai erioikeuksista, minkä johdosta oli otettava yhteyttä viranomaiseen, jolla oli toimivalta luopua koskemattomuudesta tai erioikeuksista. Vastauksen saaminen kyseiseltä EU:n toimielimeltä osoittautui kuitenkin haastavaksi. Täytäntöönpanoviranomaiset päättivät saattaa asian määräyksen antaneen valtion käsiteltäväksi noudattaen direktiivin 11 artiklan 5 kohtaa, jossa säädetään, että jos erioikeudesta tai koskemattomuudesta luopuminen kuuluu kansainvälisen järjestön toimivaltaan, määräyksen antaneen valtion on pyydettävä kyseessä olevaa viranomaista käyttämään tuota toimivaltaa.

Arviointiryhmä katsoi aiheelliseksi suositella, että kaikki EU:n toimielimet nimeäisivät kukin yhden yhteyspisteen jäsenvaltioiden toimivaltaisia viranomaisia varten sellaisia tapauksia varten, joissa eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpano edellyttää EU:n toimielimen yhteistyötä, ja kehotti EU:n toimielimiä varmistamaan, että tällaiset pyynnöt käsitellään ja asianomaiselle jäsenvaltiolle annetaan vastaukset.

10.5 Perusoikeudet

Direktiivi on ensimmäinen vastavuoroisen tunnustamisen väline, jossa nimenomaisesti säädetään mahdollisia perusoikeuksien loukkauksia koskevasta tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteesta. Direktiivin 11 artiklan 1 kohdan f alakohdan mukaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos on olemassa painavia syitä katsoa, että tutkintatoimenpiteen toteuttaminen olisi ristiriidassa täytäntöönpanovaltiolle Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 6 artiklan ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan mukaan kuuluvien velvoitteiden kanssa.

Arviointien tulosten perusteella voidaan kiinnostavaa kyllä todeta, että tätä kieltäytymisperustetta on tuskin koskaan sovellettu käytännössä. Ainoastaan yhdessä tapauksessa ilmoitettiin, että väliaikaista siirtämistä varten annetun eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta kieltäydyttiin määräyksen antaneen valtion huonojen vankeusolosuhteiden vuoksi.

Perusoikeuskysymystä käsiteltiin myös tapauksissa, jotka koskivat videokokouksen avulla pääkäsittelyssä tapahtuvaa syytetyn kuulemista varten annettujen eurooppalaisten tutkintamääräysten täytäntöönpanoa.

Kuten joissakin raporteissa on todettu, näissä tapauksissa täytäntöönpanoviranomaiset näyttävät kuitenkin sekoittavan direktiivin 11 artiklan 1 kohdan f alakohdassa säädetyn yleisen perusoikeuksiin liittyvän täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteen ja täytäntöönpanovaltion oikeusjärjestelmän perusperiaatteet (direktiivin 24 artiklan 2 kohdan b alakohta). Kysymyksiä videokokouksen avulla järjestettävistä kuulemisista käsitellään tarkemmin luvussa 12.3.
Tässä vaiheessa on riittävää todeta, että jotkin jäsenvaltiot kieltäytyvät panemasta täytäntöön videokokouksen avulla oikeudenkäyntivaiheessa tapahtuvaa syytetyn kuulemista varten annettua eurooppalaista tutkintamääräystä, vaikka syytetty olisi antanut siihen suostumuksensa. Tällöin täytäntöönpanoviranomaiset katsovat, että eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpano johtaisi välittömyysperiaatteen tai niiden oikeusjärjestelmän muiden perusperiaatteiden loukkaamiseen. Tässä yhteydessä otetaan toisinaan esiin kysymys syytetyn perusoikeuksien kunnioittamisesta perusteluna sille, miksi videokokouksen avulla järjestettävien kuulemisten katsotaan olevan ristiriidassa täytäntöönpanovaltion oikeusjärjestelmän perusperiaatteiden kanssa.

PUBLIC

SUOSITUKSET

- ***Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että direktiivin mukaisesti kaikki tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteet määritellään valinnaisiksi kansallisessa lainsäädännössä. Lisäksi muita kuin direktiivissä säädettyjä tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteita ei saisi vahvistaa.***

- ***Jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaisten olisi noudatettava direktiivin 11 artiklan 4 kohdassa säädettyä pakollista kuulemismenettelyä. Jos jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaiset harkitsevat jonkin muun direktiivissä säädetyn tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteen soveltamista, niitä kannustetaan, ennen kuin ne päättävät olla tunnustamatta tai panematta täytäntöön eurooppalaista tutkintamääräystä, kuulemaan määräyksen antanutta viranomaista ja tarvittaessa pyytämään lisätietoja, jotta voidaan arvioida asianmukaisesti, täyttyvätkö tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteen edellytykset.***

PUBLIC

11.OIKEUSSUOJAKEINOT

11.1 Määräyksen antaneen valtion ja täytäntöönpanovaltion oikeussuojakeinot

Direktiivin 14 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että oikeussuojakeinot, jotka vastaavat niitä, joita voidaan käyttää vastaavassa kansallisessa tapauksessa, ovat sovellettavissa myös eurooppalaisessa tutkintamääräyksessä mainittuihin tutkintatoimenpiteisiin. Eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamisen aineelliset perusteet on mahdollista riitauttaa vain nostamalla kanne määräyksen antaneessa valtiossa, sanotun kuitenkaan rajoittamatta perusoikeuksien turvaamista täytäntöönpanovaltiossa (14 artiklan 2 kohta).

Tämän arviointikierroksen tulosten perusteella jäsenvaltiot varmistavat kaiken kaikkiaan sekä määräyksen antaneena valtiona että täytäntöönpanovaltiona, että vastaavissa kansallisissa tapauksissa käytettävissä olevia oikeussuojakeinoja sovelletaan myös eurooppalaisen tutkintamääräyksen yhteydessä pyydettyihin ja toteutettuihin tutkintatoimenpiteisiin.

Vain muutamat jäsenvaltiot säätävät täytäntöönpanovaltiona toimiessaan erityisestä oikeussuojakeinosta eurooppalaisen tutkintamääräyksen tunnustamista tai täytäntöönpanoa koskevaa päätöstä vastaan. Useimmissa jäsenvaltioissa menettelyn osapuolet tai toimenpiteen kohteena oleva henkilö voivat riitauttaa eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanemiseksi toteutetun tutkintatoimenpiteen. Direktiivin 14 artiklan 2 kohdan mukaisesti jäsenvaltioiden kansallisessa lainsäädännössä säädetään usein nimenomaisesti, että eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamisen aineelliset perusteet on mahdollista riitauttaa vain määräyksen antaneessa valtiossa.

Jäsenvaltioiden oikeussuojakeinot vaihtelevat: jos tutkintatoimenpiteen määrää syyttäjä, monissa jäsenvaltioissa asianomainen henkilö voi hakea päätökseen muutosta ylemmältä syyttäjältä tai tuomarilta. Tapauksissa, joissa tutkintatoimenpide edellyttää tuomarin (esim. tutkintatuomarin) päätöstä tai lupaa, kyseiseen päätökseen tai lupaan voidaan hakea muutosta ylemmässä tuomioistuimessa. Joissakin jäsenvaltioissa säädetään yksittäisiä tutkintatoimenpiteitä (esim. hakuja) koskevista oikeussuojakeinoista. Toisissa jäsenvaltioissa on käytettävissä yleinen oikeussuojakeino, jolla arvioidaan minkä tahansa tutkintatoimenpiteen laillisuutta tai asianomaisen henkilön oikeuksien loukkauksia.

PUBLIC

Suurin osa jäsenvaltioista ei ole määräyksen antaneena valtiona toimiessaan säätänyt erityisestä oikeussuojakeinosta eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamista vastaan. Asianosainen voi riitauttaa syyttäjän tai tuomioistuimen antaman perustana olevan määräyksen (esim. etsintämääräyksen) samalla tavoin kuin kansallisessa tapauksessa. Lisäksi oikeusalan toimijat korostivat, että eurooppalaisen tutkintamääräyksen avulla kerättyjen todisteiden pätevyys tai hyväksyttävyys voidaan riitauttaa rikosoikeudellisen menettelyn eri vaiheissa.

Joissakin raporteissa arviointiryhmät korostivat, että tiedot käytettävissä olevista oikeussuojakeinoista ovat olennaisen tärkeitä, jotta asianomainen henkilö voi hakea tehokasta tuomioistuinvalvontaa. Arviointiryhmät totesivat, että monissa tutkintatoimenpiteissä oikeussuojakeinoja on käytettävissä vasta jälkikäteen, mutta suosittelivat jäsenvaltioita varmistamaan, että tiedot tällaisista oikeussuojakeinoista toimitetaan aina oikea-aikaisesti direktiivin 14 artiklan 3 kohdan mukaisesti.

Lisäksi todettiin, että täytäntöönpanovaltiossa käytettävissä olevien oikeussuojakeinojen rakenne ja asiaankuuluvien menettelyjen kesto eivät saisi vaarantaa eurooppalaisen tutkintamääräyksen tehokasta toimintaa viivyttämällä ylen määrin kerättyjen todisteiden toimittamista määräyksen antaneelle valtiolle.

Oikeussuojakeinoja käsiteltiin puolustusasianajajien kanssa käydyissä keskusteluissa. Joidenkin jäsenvaltioiden asianajajat ottivat esiin eurooppalaisen tutkintamääräyksen sisällön rajallisen saatavuuden täytäntöönpanovaltiossa ja sen, että määräyksen antaneessa valtiossa käytettävissä olevista oikeussuojakeinoista ei ollut riittävästi tietoa. Useissa jäsenvaltioissa puolustusasianajajilta ei saatu mitään esimerkkejä oikeussuojakeinojen käytöstä eurooppalaisen tutkintamääräyksen yhteydessä. Joissakin raporteissa korostettiin, että asianajajilla on vain vähän tietoa ja kokemusta eurooppalaista tutkintamääräystä koskevasta oikeudellisesta kehyksestä eikä oikeussuojakeinoista.

11.2 *Gavanozov*-tuomiot

Oikeussuojakeinoja käsiteltiin myös unionin tuomioistuimen kahdessa toisiinsa liittyvässä asiassa eli asiassa C-324/17 (*Gavanozov I*) ja asiassa C-852/19 (*Gavanozov II*) vuosina 2019 ja 2021 antamien tuomioiden perusteella.

PUBLIC

Ensiksi mainitussa päätöksessä unioin tuomioistuin selvensi, minkä tyyppisiä tietoja olisi sisällytettävä liitteessä A olevan lomakkeen J jaksoon. Unionin tuomioistuin tulkitsi direktiivin 5 artiklan 1 kohtaa yhdessä liitteessä A olevan J jakson kanssa ja totesi, että määräyksen antaneen jäsenvaltion oikeusviranomaisen ei ole sisällytettävä J jaksoon kuvausta oikeussuojakeinoista, jotka ovat kyseisessä jäsenvaltiossa käytettävissä tällaisen eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamista vastaan. Määräyksen antavan viranomaisen on ilmoitettava vain, ”onko tutkintamääräyksen antamista vastaan jo käytetty jotain oikeussuojakeinoa”, ja jos on, annettava oikeussuojakeinon kuvaus sekä toteutettavat toimenpiteet ja asetetut määräajat.

Asiassa *Gavanozov II* antamassaan tuomiossa unionin tuomioistuin katsoi, että määräyksen antaneen jäsenvaltion kansallinen lainsäädäntö, jossa ei säädetä mistään oikeussuojakeinosta sellaisen eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamista vastaan, joka koskee kotietsintää, takavarikkoa tai todistajien kuulemista videokokouksen avulla, on ristiriidassa direktiivin 14 artiklan, luettuna yhdessä direktiivin 24 artiklan 7 kohdan ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklan kanssa. Näin ollen ja jos mitään oikeussuojakeinoja ei ole, eurooppalaisen tutkintamääräyksen antaminen edellä mainittuja tutkintatoimenpiteitä varten olisi ristiriidassa direktiivin 6 artiklan, luettuna yhdessä perusoikeuskirjan 47 artiklan ja SEU 4 artiklan 3 kohdan kanssa, jolloin täytäntöönpanovaltion olisi kieltäydyttävä tunnustamasta tai panemasta täytäntöön eurooppalaista tutkintamääräystä. Unionin tuomioistuin totesi tuomiossaan, että oikeussuojakeinon olisi annettava asianomaiselle osapuolelle mahdollisuus riitauttaa määräyksen antaneessa valtiossa eurooppalaisen tutkintamääräyksen tarpeellisuus ja sääntöjenmukaisuus ainakin tällaisen tutkintamääräyksen antamisen aineellisten perusteiden osalta.

Välittömästi *Gavanozov II* -tuomion jälkeen jäsenvaltioiden alan toimijat ilmaisivat vakavan huolensa päätöksen mahdollisesta merkittävästä vaikutuksesta eurooppalaisen tutkintamääräyksen toimintaan, erityisesti jos unionin tuomioistuimen vahvistamia periaatteita sovellettaisiin muihin tutkintatoimenpiteisiin.

Vaikka tilanne elää edelleen ja riippuu jatkossa tapahtuvasta kehityksestä, tästä aiheesta nyt tehdyn arvioinnin tärkein havainto on se, että *Gavanozov II* -tuomiolla ei ole tähän mennessä ollut merkittävää vaikutusta eurooppalaisen tutkintamääräyksen tosiasialliseen soveltamiseen.

Suurin osa jäsenvaltioista ei aio tehdä lainsäädäntömuutoksia *Gavanozov II* -päätöksen johdosta, koska ne katsovat, että niiden kansallinen lainsäädäntö ja käytäntö ovat unionin tuomioistuimen vahvistamien periaatteiden mukaisia.

PUBLIC

Etsintää ja takavarikkoa varten annettujen eurooppalaisten tutkintamääräysten osalta jäsenvaltiot säätävät määräyksen antaneena valtiona oikeussuojakeinoista, joiden avulla etsintä- tai takavarikkomääräyksen perustana olevat aineelliset perusteet voidaan riitauttaa. Siltä osin kuin on kyse muista tutkintatoimenpiteistä, mukaan lukien todistajan kuuleminen videokokouksen avulla, jotkin jäsenvaltiot viittasivat mahdollisuuteen tehdä perustuslakiin perustuva valitus tapauksissa, joissa perusoikeuksia on loukattu, tai siviilioikeudelliseen menettelyyn, jossa valtiolta vaaditaan korvausta rikkomisesta aiheutuneista vahingoista. Useiden jäsenvaltioiden kansallisessa lainsäädännössä säädetään kuitenkin, että tutkinnan aikana tehtyjen toimien tai päätösten kohteena oleva henkilö voi valittaa tällaisista toimista ja päätöksistä.

Arviointiryhmät suhtautuivat varauksellisesti siihen, onko joissakin jäsenvaltioissa tosiasiallisesti käytettävissä oikeussuojakeinoja muita kuin pakkokeinoja koskevien eurooppalaisten tutkintamääräysten antamista vastaan, mukaan lukien todistajien kuuleminen videokokouksen avulla. On kuitenkin vaikea ennustaa, miten jäsenvaltioiden syyttäjät ja tuomioistuimet soveltavat käytännössä *Gavanozov II* -tuomion periaatteita. Tehokkaan oikeussuojakeinon käsitteestä ja soveltamisalasta vallitsee myös edelleen jonkin verran epävarmuutta ainakin siltä osin kuin on kyse todistajien kuulemisesta videokokouksen avulla ja muista kuin pakkokeinoista.

Gavanozov II -tuomion vaikutuksen osalta voidaan todeta, että jäsenvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset eivät määräyksen antaneina viranomaisina eivätkä täytäntöönpanoviranomaisina toimiessaan ilmoittaneet tapauksista, joissa eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta olisi kieltäydytty sen vuoksi, että määräyksen antaneessa valtiossa ei ollut käytettävissä oikeussuojakeinoja eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamista vastaan.

Jäsenvaltiot ilmoittivat määräyksen antaneina viranomaisina joistakin tapauksista, joissa täytäntöönpanoviranomaiset olivat *Gavanozov II* -tuomion jälkeen pyytäneet niitä toimittamaan tietoja määräyksen antaneen valtion oikeussuojakeinoista. Tällaiset lisätietopyynnöt eivät kuitenkaan johtaneet kieltäytymiseen eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta.

PUBLIC

Alan toimijat huomauttivat täytäntöönpanoviranomaisina, että vastaanotettuaan etsintää tai takavarikkoa taikka todistajan kuulemista videokokouksen avulla koskevan eurooppalaisen tutkintamääräyksen, ne eivät *Gavanozov I* -päätöksen ja keskinäisen luottamuksen periaatteen perusteella pyydä määräyksen antaneelta viranomaiselta tietoja määräyksen antaneessa valtiossa käytettävissä olevista oikeussuojakeinoista. Jotkut oikeusalan toimijat katsoivat, että olisi vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen vastaista, jos täytäntöönpanoviranomaiset tutkisivat järjestelmällisesti määräyksen antaneessa valtiossa sovellettavat oikeussuojakeinot. Täytäntöönpanoviranomaisen olisi pyydettävä lisätietoja käytettävissä olevista oikeussuojakeinoista vain yksittäistapauksissa, joissa on jokin tietty huolenaihe.

Vain yksi jäsenvaltio on ottanut *Gavanozov II* -päätöksen jälkeen käyttöön oikeussuojakeinon, joka koskee nimenomaisesti eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamista. Jos asianomainen henkilö hakee muutosta, toimivaltaisen tuomioistuimen on tutkittava, täyttyvätkö eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamisen edellytykset. *Gavanozov II* -asiassa suoraan osallisena ollut jäsenvaltio ilmoitti muuttaneensa lainsäädäntöään varmistaakseen, että unionin tuomioistuimen tuomiota noudatetaan. Toinenkin jäsenvaltio arvioi parhaillaan, olisiko sen lainsäädäntöä mahdollisesti muutettava. On syytä lisätä, että vaikka joissakin jäsenvaltioissa ei ole tehty lainsäädännöllisiä muutoksia *Gavanozov II* -päätöksen johdosta, jo voimassa olevien oikeussuojakeinojen sovellettavuus on käytännössä ulotettu koskemaan eurooppalaisia tutkintamääräyksiä, jotka on annettu todistajien kuulemista varten videokokouksen avulla.

PUBLIC

12. 12. YKSITTÄISET TUTKINTATOIMENPITEET

12.1 Yleistä

Direktiivin IV luku (22–29 artikla) sisältää tiettyjä tutkintatoimenpiteitä koskevia erityissäännöksiä. V luku (30–31 artikla) koskee telekuuntelua.

Tietyntyyppisiä tutkintatoimenpiteitä koskevan erityissääntelyn tarve johtuu muun muassa kyseisten toimenpiteiden monimutkaisuudesta, niiden vaikutuksesta asianomaisten henkilöiden perusoikeuksiin sekä jäsenvaltioiden kansallisen lainsäädännön merkittävistä eroista.

Ei olekaan sattumaa, että direktiivissä säädetään useiden kyseessä olevien tutkintatoimenpiteiden osalta täytäntöönpanosta kieltäytymisen lisäperusteesta, koska siinä todetaan, että eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos toimenpidettä ei sallittaisi vastaavassa kansallisessa tapauksessa.

Tämä arviointikierros on osoittanut, että tiettyjä tutkintatoimenpiteitä koskevat toisistaan poikkeavat menettelysäännöt voivat edelleen olla haasteellisia oikeudellisessa yhteistyössä. Asiantuntijat totesivat, että joissakin kansallisissa laeissa asetetaan erityisen tiukat rajat tietyntyyppisille tutkintatoimille. Esimerkiksi yhdessä jäsenvaltiossa tietyt telekuuntelun muodot voidaan sallia vain, jos epäilty on tiedossa.

Jotta määräyksen antavilla toimivaltaisilla viranomaisilla olisi mahdollisuus saada yleistä tietoa muiden jäsenvaltioiden tutkintatoimia koskevista säännöistä, suositeltiin, että jäsenvaltiot täydentäisivät ja päivittäisivät asianmukaisesti Euroopan oikeudellisen verkoston verkkosivustolla olevan tutkintatoimenpiteitä koskevan *Fiches Belges* -vertailua.

Useaan otteeseen korostettiin myös olevan vielä tärkeämpää, että liitteessä A on riittävästi tietoja tutkinnan kohteena olevasta rikosasiasta, jotta täytäntöönpanoviranomaiset voivat helposti arvioida, sallittaisiinko tutkintatoimenpide vastaavassa kansallisessa tapauksessa.

PUBLIC

Lisäksi mutkikkaimpien toimenpiteiden ja tapausten osalta korostettiin jälleen kerran, että eurooppalaisten tutkintamääräysten onnistuneen täytäntöönpanon kannalta on erittäin tärkeää, että toimivaltaiset viranomaiset ovat suoraan ja hyvissä ajoin yhteydessä toisiinsa ja käyvät neuvotteluja ja että Eurojust osallistuu tarvittaessa asian käsittelyyn.

Jäsenvaltioiden kansallisen lainsäädännön eroista johtuvien kysymysten lisäksi tämä arviointikierros on osoittanut, että joihinkin ongelmiin, joita alan toimijat kohtaavat eurooppalaisen tutkintamääräyksen soveltamisessa erityisten tutkintatoimenpiteiden osalta, on puututtava EU:n lainsäädännöllä.

12.2 Väliaikainen siirtäminen

Arviointikierros osoitti, että direktiivin 22 ja 23 artiklassa säädettyä väliaikaista siirtämistä on sovellettu hyvin harvoissa tapauksissa.

Jäsenvaltioiden toimivaltaisilla viranomaisilla ei ole useinkaan ollut kokemusta tästä toimenpiteestä määräyksen antaneena viranomaisena tai täytäntöönpanoviranomaisena. Alan toimijat huomauttivat, että videokokouksen avulla järjestettäviä kuulemisia pidetään käytännöllisempänä ja usein oikeasuhteisempana ratkaisuna.

Väliaikaista siirtämistä koskeva eurooppalainen tutkintamääräys voidaan kuitenkin antaa minkä tahansa sellaisen muun tutkintatoimenpiteen osalta, joka edellyttää asianomaisen henkilön läsnäoloa (esim. ryhmätunnistus), ei pelkästään täytäntöönpanovaltiossa vapautensa menettäneen henkilön kuulemista varten. Lisäksi jotkut alan toimijat korostivat tämän toimenpiteen merkitystä, sillä joskus on ratkaisevan tärkeää, että toisessa jäsenvaltiossa vapautensa menettänyt keskeinen todistaja saapuu henkilökohtaisesti tuomioistuimeen.

Joskus oikean välineen valinnassa on ilmennyt ongelmia. Yleisesti ottaen toimivaltaiset viranomaiset erottavat asianmukaisesti toisistaan eurooppalaiseen pidätysmääräykseen perustuvan väliaikaisen luovuttamisen syytetoimia varten ja eurooppalaisen tutkintamääräyksen mukaisen väliaikaisen siirtämisen todisteiden keräämistä varten.

PUBLIC

Kuten direktiivin johdanto-osan 25 kappaleessa selvennetään, jos yhdessä jäsenvaltiossa vapautensa menettänyt henkilö on määrä siirtää toiseen jäsenvaltioon syytetoimia varten, mikä käsittää myös sen, että tämä henkilö on tuotava tuomioistuimeen oikeudenkäyntiä varten, olisi annettava eurooppalainen pidätysmääräys neuvoston puitepäätöksen 2002/584/YOS mukaisesti. Direktiivin mukaan väliaikaisen siirtämisen ainoana tarkoituksena on toteuttaa erityinen tutkintatoimi, joka edellyttää henkilön läsnäoloa (esim. syytetyn kuuleminen tai ryhmätunnistus).

Alan toimijat ilmoittivat kuitenkin tapauksista, joissa määräyksen antavilla viranomaisilla ja täytäntöönpanoviranomaisilla oli eriäviä näkemyksiä sovellettavasta oikeusperustasta. Joissakin tapauksissa vastaajan läsnäolon varmistamiseksi annetun eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta kieltäydyttiin, koska täytäntöönpanoviranomainen aivan oikeutetusti väitti, että väliaikaista luovuttamista olisi pitänyt pyytää eurooppalaisen pidätysmääräyksen nojalla. Useimmissa tapauksissa määräyksen antava viranomainen ja täytäntöönpanoviranomainen pääsivät asianmukaisen kuulemisen jälkeen yhteisymmärrykseen käytettävästä välineestä.

Rajanveto näiden kahden välineen välillä ei ole aina täysin selvää. Oikeusperustasta päättäminen saattaa olla määräyksen antavan viranomaisen kannalta haasteellista, kun otetaan myös huomioon eurooppalaista pidätysmääräystä ja eurooppalaista tutkintamääräystä koskevat erilaiset vaatimukset (esim. syytetyn suostumuksen puuttuminen on eurooppalaisen tutkintamääräyksen yhteydessä täytäntöönpanosta kieltäytymisen peruste).

Tässä yhteydessä on syytä mainita yhden jäsenvaltion ilmoittama tapaus, joka kuvaa näiden kahden välineen välistä suhdetta. Asianomainen jäsenvaltio sai direktiivin nojalla erittäin kiireellisen pyynnön täytäntöönpanovaltiossa vapausrangaistusta suorittavan henkilön väliaikaisesta siirtämisestä. Toimivaltainen viranomainen pani eurooppalaisen tutkintamääräyksen viipymättä täytäntöön. Myöhemmin kävi ilmi, että sama viranomainen, joka oli antanut eurooppalaisen tutkintamääräyksen, oli antanut samasta henkilöstä ja samassa asiassa myös eurooppalaisen pidätysmääräyksen syytetoimia varten ja että saman täytäntöönpanovaltion eri toimivaltainen viranomainen oli jo määrännyt henkilön luovutettavaksi mutta lykännyt luovuttamista henkilön täytäntöönpanovaltiossa suorittaman vankeusrangaistuksen päättymiseen saakka. Tässä tapauksessa vaikuttaa siltä, että eurooppalainen tutkintamääräys on annettu, jotta vältytään eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan menettelyn yhteydessä määrätyn luovuttamisen lykkäämiseltä.

PUBLIC

Alan toimijoiden toisinaan kohtaamien käytännön vaikeuksien vuoksi komission voisi olla hyödyllistä laatia 4 luvussa suositellun mukaisesti käsikirja tai ohjeet, joissa käsitellään eurooppalaisen tutkintamääräyksen ja muiden oikeudellisen yhteistyön välineiden, kuten eurooppalaisen pidätysmääräyksen, välistä suhdetta.

Väliaikaista siirtämistä koskevan eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos vapautensa menettänyt henkilö ei suostu siihen (direktiivin 22 artiklan 2 kohdan a alakohta). Määräyksen antavana viranomaisena jäsenvaltioilla ei ole käytössään erityisiä menettelyjä selvittääkseen ennen eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamista ja toimittamista, aikooko henkilö suostua väliaikaiseen siirtämiseen. Parhaana käytäntönä pidettiin täytäntöönpanoviranomaisten kanssa käytäviä ennakkokuulemista, myös asianomaisen henkilön suostumuksen osalta.

Joissakin jäsenvaltioissa vapautensa menettäneen henkilön suostumuksen puuttuminen on direktiivistä poiketen pakollinen täytäntöönpanosta kieltäytymisen peruste. Arviointiryhmät suosittivat, että asianomaiset jäsenvaltiot mukauttaisivat kansallisen lainsäädäntönsä direktiivin mukaiseksi. Kuten joissakin arviointiraporteissa todetaan, vapautensa menettäneen henkilön mahdollisuus estää siirtäminen voi haitata oikeudellista yhteistyötä. Asiantuntijat mainitsivat tapauksen, jossa eurooppalainen tutkintamääräys oli annettu epäillyn tai syytetyn väliaikaiseksi siirtämiseksi ryhmätunnistukseen osallistumista varten määräyksen antaneessa valtiossa. Jos suostumuksen puuttuminen on pakollinen peruste täytäntöönpanosta kieltäytymiselle, tulisi tutkintatoimenpiteen toteuttamisesta mahdotonta, mikä taas haittaisi todisteiden keräämistä ja tutkintaa.

Useimmat jäsenvaltiot totesivat, että niillä ei ole ollut vaikeuksia varmistaa, että siirretty henkilö pidetään säilössä määräyksen antaneessa valtiossa siirron aikana, koska eurooppalaista tutkintamääräystä pidetään riittävänä oikeusperustana säilöönotolle. Joissakin jäsenvaltioissa toimivaltaisen viranomaisen on annettava eurooppalaiseen tutkintamääräykseen perustuva kansallinen säilöönottomääräys.

12.3 Kuuleminen videokokouksen avulla

Direktiivin 24 artiklassa säädetty todistajien, asiantuntijoiden, epäiltyjen ja syytettyjen kuuleminen videokokouksen avulla on tutkintatoimenpide, jota pyydetään ja joka pannaan täytäntöön usein sekä tutkinta- että oikeudenkäyntivaiheissa.

Kuten joissakin arviointiraporteissa todetaan, kuuleminen videokokouksen avulla rikosoikeudellisissa menettelyissä on innovatiivinen lähestymistapa, joka on mullistanut sen, miten todisteita hankitaan ja esitetään, sekä tehostanut oikeusjärjestelmiä ja nopeuttanut oikeudenkäyttöä. Lisäksi useat jäsenvaltiot ottivat koronapandemian aikana videokokoukset käyttöön tai laajensivat niiden käyttöä kansallisissa tapauksissa oikeudenkäytön jatkuvuuden varmistamiseksi ja hyväksyivät myös tarvittavat tekniset järjestelyt videokokousjärjestelmien toiminnan parantamiseksi.

Direktiivin 24 artiklan 2 kohdan mukaan 11 artiklassa tarkoitettujen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteiden lisäksi videokokouksen avulla tapahtuvaa kuulemista koskevan eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos joko a) epäilty tai syytteessä oleva henkilö ei siihen suostu tai b) tällaisen tutkintatoimenpiteen täytäntöönpano asianomaisessa tapauksessa olisi vastoin täytäntöönpanovaltion lainsäädännön perusperiaatteita.

Epäillyn tai syytetyn suostumuksen puuttuminen on saatettu osaksi useiden jäsenvaltioiden kansallista lainsäädäntöä pakollisena täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteena. Muiden kieltäytymisperusteiden osalta arviointiryhmät kehottivat asianomaisia jäsenvaltioita mukauttamaan kansallisen lainsäädäntönsä direktiivin mukaiseksi.

Seuraavissa kahdessa alakohdassa käsitellään kahta toisiinsa liittyvää mutta erillistä aihetta. Ensimmäinen koskee videokokouksia, joita pyydetään epäillyn tai syytetyn kuulemiseksi todisteiden keräämistä varten (esim. syyttäjän tai tuomioistuimen suorittama epäillyn tai syytetyn kuulustelu), ja toinen videokokouksia, joiden tarkoituksena on varmistaa syytetyn etäosallistuminen pääkäsittelyyn toisesta jäsenvaltiosta.

12.3.1 Epäillyn tai syytetyn kuuleminen tutkinta- ja oikeudenkäyntivaiheissa todistelutarkoituksessa

Suurimmassa osassa jäsenvaltioita toimivaltaiset viranomaiset voivat antaa ja panna täytäntöön eurooppalaisia tutkintamääräyksiä epäillyn tai syytetyn kuulemista varten sekä tutkinta- että oikeudenkäyntivaiheiden aikana. Jotkin jäsenvaltiot, joissa syytetyn fyysinen läsnäolo omassa oikeudenkäynnissään on pakollista, eivät voi antaa eurooppalaista tutkintamääräystä syytetyn kuulemiseksi oikeudenkäyntivaiheessa, mutta ne voivat panna tällaiset tutkintamääräykset täytäntöön.

Jotkin jäsenvaltiot eivät kuitenkaan koskaan salli eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamista ja täytäntöönpanoa syytetyn kuulemiseksi oikeudenkäyntivaiheessa riippumatta siitä, onko tämä antanut suostumuksensa. Asianomaiset jäsenvaltiot katsovat, että syytetyn kuuleminen videokokouksen avulla oikeudenkäyntivaiheessa rikkoisi välittömyysperiaatetta ja loukkaisi oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sekä oikeutta käyttää (välittömästi) puolustusasianajajaa.

Arviointiryhmät huomauttivat, että välittömyysperiaatetta ja puolustautumisoikeuksia voidaan rajoittaa, jos se on tarpeen ja oikeasuhteista asiaankuuluvien yleisten etujen saavuttamiseksi, kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on vahvistettu[13].

Lisäksi todettiin, että syytetyn kuuleminen videokokouksen avulla todistelutarkoituksessa ei välttämättä johda kyseisen henkilön puolustautumisoikeuksien loukkaamiseen ja että on mahdollista ottaa käyttöön tehokkaita järjestelyjä, joilla varmistetaan suora ja luottamuksellinen viestintä vastaajan ja hänen puolustusasianajajansa välillä.

Lisäksi direktiivin 24 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos kuuleminen videokokouksen avulla olisi *jossakin tietyssä tapauksessa* täytäntöönpanovaltion lainsäädännön perusperiaatteiden vastaista, jolloin täytäntöönpanoviranomaisen on arvioitava, viittaavatko *tapauksen erityiset olosuhteet* siihen, että eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpano johtaisi syytetyn oikeuksien loukkaamiseen tai rajoittamiseen tavalla, joka olisi ristiriidassa täytäntöönpanovaltion lainsäädännön perusperiaatteiden kanssa.

Arviointiryhmät ja useat alan toimijat korostivat myös, että kuuleminen videokokouksen avulla saattaa olla oikeasuhteinen vaihtoehto yksityisyyteen enemmän puuttuville toimenpiteille, kuten väliaikaiselle siirtämiselle ja jopa eurooppalaiseen pidätysmääräykseen perustuvalle luovuttamiselle, kuten direktiivin johdanto-osan 26 kappaleessa ehdotetaan.

Edellä esitetyn perusteella suositeltiin, että asianomaiset jäsenvaltiot tarkastelisivat uudelleen lainsäädäntöään ja käytäntöjään, jotta ne voisivat tapauksen olosuhteista riippuen panna täytäntöön syytetyn kuulemiseksi todistelutarkoituksessa annetut eurooppalaiset tutkintamääräykset myös oikeudenkäyntivaiheessa.

---

[13] Ks. *Marcello Viola v. Italia*, nro 45106/04, 5.10.2006; *Sakhnovskiy v. Venäjä*, nro 21272/03, 2.11.2010; *Boyets v. Ukraina*, nro 20963/08, 30.1.2018; *Dijkhuizen v. Alankomaat*, nro 61591/16, 9.6.2021.

12.3.2 Kuuleminen videokokouksen avulla, jotta varmistetaan syytetyn osallistuminen pääkäsittelyyn

Tällä arviointikierroksella käsiteltiin myös sitä, voidaanko eurooppalainen tutkintamääräys antaa videokokouksen avulla tapahtuvaa kuulemista varten, jotta varmistetaan syytetyn etäosallistuminen pääkäsittelyyn toisesta jäsenvaltiosta.

Kysymyksessä on kaksi eri näkökohtaa.

Ensinnäkin kysymys siitä, onko syytetyn etäosallistuminen oikeudenkäyntiin videokokouksen avulla yhteensopiva oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden kunnioittamisen kanssa ja toiseksi, onko se yhteensopiva direktiivin soveltamisalan kanssa, koska syytetyn osallistuminen pääkäsittelyyn ei (aina) liity todisteiden keräämiseen.

Useat jäsenvaltiot antavat ja panevat täytäntöön tällaisia eurooppalaisia tutkintamääräyksiä erityisesti silloin, kun syytetty suostuu niihin. Lähestymistapa perustuu useisiin näkökohtiin, joista osa voidaan tiivistää seuraavasti.

Tällainen käytäntö vaikuttaa näiden jäsenvaltioiden mielestä olevan direktiivin hengen mukainen. Johdanto-osan 26 kappaleessa määräyksen antavien viranomaisten edellytetään nimenomaisesti harkitsevan, voisiko eurooppalaisen tutkintamääräyksen antaminen epäillyn tai syytetyn kuulemiseksi videokokouksen avulla olla toimiva vaihtoehto eurooppalaiselle pidätysmääräykselle. Alan toimijat korostivatkin, että sellaisten eurooppalaisten tutkintamääräysten täytäntöönpano, joilla varmistetaan syytetyn etäosallistuminen pääkäsittelyyn toisesta jäsenvaltiosta, on tehokas keino välttää eurooppalaisten pidätysmääräysten suhteetonta käyttöä. Kuten eräät alan toimijat ovat todenneet, eurooppalainen pidätysmääräys, jolla varmistetaan syytetyn osallistuminen oikeudenkäyntiin, olisi annettava vasta viimeisenä keinona.

Jos syytetty antaa suostumuksensa, hänen osallistumisensa pääkäsittelyyn videokokouksen avulla toisesta jäsenvaltiosta on paljon parempi vaihtoehto kuin oikeudenkäynti vastaajan poissa ollessa. Tällaisissa tilanteissa videokokousta voidaan pitää välineenä, joka helpottaa syytetyn puolustautumisoikeuksien käyttämistä.

PUBLIC

On todettu, että useiden jäsenvaltioiden kansallisessa lainsäädännössä säädetään syytetyn etäosallistumisesta oikeudenkäyntiinsä kansallisissa tapauksissa, mutta sellaisin edellytyksin, joilla pyritään suojelemaan puolustautumisoikeuksia. Yhden jäsenvaltion alan toimijat huomauttivat, että syytetyllä on kansallisen lainsäädännön mukaan oikeus tulla kuulluksi ja antaa lausuntoja milloin tahansa pääkäsittelyn aikana (esim. kommentoida todistajien antamia todisteita). Näin ollen eurooppalaisella tutkintamääräyksellä, jolla varmistetaan syytetyn osallistuminen videokokouksen avulla, on myös todistelutarkoitus.

Arvioinneissa viitattiin myös edellisessä alaluvussa mainittuun Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön, jonka mukaan vastaajan osallistuminen rikosoikeudenkäyntiin videokokouksen avulla ei sinänsä ole ristiriidassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa edellyttäen, että tällaisella toimenpiteellä on oikeutettu tavoite ja että sen suorittamista koskevat järjestelyt ovat yhteensopivia oikeudenmukaisen menettelyn noudattamista koskevien vaatimusten kanssa, mukaan lukien oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja puolustautumisoikeuksien tehokas käyttö.

Arviointiryhmät olivat usein samaa mieltä näistä näkökohdista.

On syytä mainita, että unionin tuomioistuin käsitteli 4. heinäkuuta 2024 direktiivin (EU) 2016/343[14] 8 artiklan 1 kohdan tulkintaa koskevan ennakkoratkaisupyynnön yhteydessä kysymystä syytetyn osallistumisesta pääkäsittelyyn videokokouksen avulla. Unionin tuomioistuin totesi tuomiossaan, että edellä mainitun direktiivin 8 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että se ei ole esteenä sille, että syytetty henkilö voi nimenomaisesta pyynnöstään osallistua oikeudenkäyntinsä istuntoihin videoneuvottelun välityksellä, kunhan oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuitenkin taataan[15]. Vaikka päätöksessä ei anneta vastausta kysymykseen siitä, voidaanko eurooppalainen tutkintamääräys antaa syytetyn etäosallistumisen varmistamiseksi, siinä todetaan, että syytetyn osallistuminen oikeudenkäyntiinsä videokokouksen avulla ei sinänsä ole EU:n oikeuden nojalla ristiriidassa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden kanssa.

---

14 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/343, annettu 9 päivänä maaliskuuta 2016, eräiden syyttömyysolettamaan liittyvien näkökohtien ja läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden lujittamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä.

15 Unionin tuomioistuimen asiassa C-760/22 FP ym. 4. heinäkuuta 2024 antama tuomio.

Jotkin jäsenvaltiot ovat kuitenkin edelleen vakaasti sitä mieltä, että syytetyn kuulemiseksi videokokouksen avulla annettua eurooppalaista tutkintamääräystä, jonka tarkoituksena on varmistaa hänen osallistumisensa pääkäsittelyyn toisesta jäsenvaltiosta, ei saa koskaan antaa eikä panna täytäntöön, vaikka syytetty suostuisi siihen.

Ne katsovat, että tällaisten eurooppalaisten tutkintamääräysten täytäntöönpano olisi yleisesti vastoin niiden oikeusjärjestelmän perusperiaatteita ja loukkaisi syytetyn puolustautumisoikeuksia.

Lisäksi ne katsovat, että syytetyn kuuleminen videokokouksen avulla koko pääkäsittelyn ajan ei kuulu direktiivin soveltamisalaan. Direktiivin 1 artiklan mukaan eurooppalainen tutkintamääräys voidaan antaa yhden tai useamman tutkintatoimenpiteen suorittamiseksi täytäntöönpanovaltiossa tarkoituksena hankkia todisteita, eikä syytetyn osallistuminen pääkäsittelyyn (aina) liity todisteiden keräämiseen. Lisäksi todettiin, että johdanto-osan 26 kappaleessa pidetään eurooppalaista tutkintamääräystä mahdollisena vaihtoehtona eurooppalaiselle pidätysmääräykselle tapauksissa, joissa eurooppalainen tutkintamääräys annetaan epäillyn tai syytetyn kuulemiseksi todistelutarkoituksessa.

Tämän arviointikierroksen aikana sekä asiantuntijat että alan toimijat seurasivat tiiviisti asian kehittymistä unionin tuomioistuimessa vireillä olevan ennakkoratkaisupyynnön osalta (yhdistetyt asiat C-255/23 ja C-285/23). Yksi unionin tuomioistuimelle esitetyistä kysymyksistä koski sitä, olisiko direktiivin 24 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että syytetyn kuulemiseen videokokouksen avulla sisältyvät myös tilanteet, joissa syytetty osallistuu oikeudenkäyntiin videokokouksen avulla muussa jäsenvaltiossa kuin asuinjäsenvaltiossaan.

Unionin tuomioistuin totesi kuitenkin 6. kesäkuuta 2024, ettei ennakkoratkaisupyyntöjä ollut tarpeen ratkaista, koska ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei ollut keskeyttänyt kansallisia menettelyjä unionin tuomioistuimen ratkaisua odottaessaan[16].

Samaa asiaa koskeva toinen ennakkoratkaisupyyntö on parhaillaan vireillä unionin tuomioistuimessa, joka saattaa antaa ohjeita lähitulevaisuudessa[17].

---

16 Unionin tuomioistuimen yhdistetyissä asioissa C-255/23 ja C-285/23, *AVVA ym*., 6. kesäkuuta 2024 antama tuomio, 38 kohta.

17 Asia C-325/24, *Bissilli*, pyyntö jätetty 2.5.2024.

Kun otetaan huomioon jäsenvaltioiden eriävät näkemykset ja se, että monien alan toimijoiden mielestä syytetyn etäosallistuminen pääkäsittelyyn toisesta jäsenvaltiosta voi olla arvokas väline oikeudellisen yhteistyön tehostamiseksi ja tehokas keino varmistaa muiden yksityisyyteen enemmän puuttuvien oikeudellisten välineiden oikeasuhteinen käyttö, arviointiryhmät kehottivat komissiota puuttumaan tähän kysymykseen lainsäädännöllä. Jotkin arviointiryhmät ehdottivat direktiivin muuttamista ja 24 artiklan soveltamisalan laajentamista, kun taas toiset pyysivät komissiota käsittelemään kysymystä yleisemmästä näkökulmasta ottaen huomioon myös muut välineet, koska syytetyn etäosallistuminen oikeudenkäyntiin toisesta jäsenvaltiosta ei (aina) liity todisteiden keräämiseen.

12.3.3 Kuuleminen videokokouksen avulla antamatta eurooppalaista tutkintamääräystä

Tällä arviointikierroksella paikan päälle tehtyjen vierailujen aikana käytiin toistuvaa ja joskus vilkastakin keskustelua joidenkin jäsenvaltioiden käytännöistä, joiden mukaan tapauksissa, joissa asianomainen henkilö suostuu kuulemiseen, toimivaltaiset viranomaiset järjestävät kuulemisia videokokouksen avulla antamatta eurooppalaista tutkintamääräystä. Ne ottavat suoraan yhteyttä toisessa jäsenvaltiossa olevaan todistajaan, epäiltyyn tai syytettyyn, jotta tämä voi osallistua käsittelyyn ja esittää todisteita (suorat videokokoukset). Joidenkin jäsenvaltioiden lainsäädännössä säädetään mahdollisuudesta järjestää rajatylittäviä kuulemisia videokokouksen avulla antamatta eurooppalaista tutkintamääräystä. Eräs jäsenvaltio huomautti, että toisinaan oikeusviranomainen, joka antaa luvan videokokoukseen kansallisissa tapauksissa, ei välttämättä ole edes tietoinen siitä, että asianomainen henkilö osallistuu videokokoukseen toisesta jäsenvaltiosta, jossa hän (tilapäisesti) on. Eräs toinen jäsenvaltio korosti, että käytäntö, jossa rajatylittävä kuuleminen järjestetään antamatta eurooppalaista tutkintamääräystä, perustuu asianomaisen henkilön suostumukseen ja vapaaehtoiseen yhteistyöhön ja on samankaltainen kuin tilanteet, joissa toisessa jäsenvaltiossa sijaitseva todistaja/epäilty lähettää vapaaehtoisesti sähköpostitse asiakirjoja tutkintaviranomaisille.

Jotkin arviointiryhmät myönsivät, että vaikka tällä menetelmällä on käytännön etunsa, ei tämä käytäntö ole niiden mielestä direktiivin mukainen.

Jotkin jäsenvaltiot huomauttivat, että käytäntö on ristiriidassa sen jäsenvaltion suvereniteettiperiaatteen kanssa, jossa kuultava henkilö on.

Lisäksi asiantuntijat ja alan toimijat odottavat unionin tuomioistuimelta selvennystä rajatylittäviin kuulemisiin, joita varten ei ole annettu eurooppalaista tutkintamääräystä. Yksi unionin tuomioistuimelle yhdistetyissä asioissa C-255/23 ja C-285/23 esitetyistä kysymyksistä koski sitä, voisiko asiaa käsittelevä tuomioistuin järjestää kuulemisen videokokouksen avulla siten, että se ei anna eurooppalaista tutkintamääräystä vaan ainoastaan lähettää asianomaiselle henkilölle linkin, jonka kautta tämä voi osallistua videokokoukseen asuinjäsenvaltiostaan käsin. Kuten edellä mainittiin, unionin tuomioistuin katsoi, että näihin kysymyksiin ei ollut syytä vastata.

Edellä esitetyn perusteella ja unionin tuomioistuimen selvennyksen puuttuessa arviointiryhmät suosittelivat, että asianomaiset jäsenvaltiot harkitsisivat uudelleen käytäntöä, jonka mukaan toisessa jäsenvaltiossa olevia henkilöitä kuullaan videokokouksen avulla antamatta eurooppalaista tutkintamääräystä.

12.3.4 Käytännön haasteet

Arviointien aikana käsiteltiin kuulemisten järjestämistä videokokousten avulla ja yksilöitiin joitakin parhaita käytäntöjä.

Monissa tapauksissa oli erittäin vaikeaa noudattaa määräyksen antaneiden viranomaisten kuulemiselle ehdottamaa päivämäärää, koska ehdotettu päivämäärä oli liian lähellä eurooppalaisen tutkintamääräyksen vastaanottamispäivää. Sen vuoksi suositeltiin, että kuulemista varten annettavat eurooppalaiset tutkintamääräykset olisi lähetettävä hyvissä ajoin etukäteen ja että niissä olisi ilmoitettava kuulemisen aikataulu ja annettava vaihtoehtoisia päivämääriä. Näin täytäntöönpanoviranomaiselle jäisi riittävästi aikaa paikantaa kuultava henkilö ja kutsua hänet kuultavaksi sekä varata asianmukaisesti varustettu oikeussali ottaen samalla huomioon täytäntöönpanoviranomaisen oma työaikataulu. Lisäksi suositeltiin, että kuulemisen arvioitu kesto ilmoitetaan mahdollisuuksien mukaan.

Alan toimijat ilmoittivat myös tapauksista, joissa videokokouksen toteuttamisessa ilmeni teknisiä ongelmia, jotka johtuivat määräyksen antaneen viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen käyttämien erilaisten videokokousjärjestelmien tai -laitteiden yhteensopimattomuudesta. Jotkin jäsenvaltiot ehdottivat tällaisten teknisten ongelmien ratkaisemiseksi, että olisi hyvä saada aikaan videokokousten järjestämistä varten EU:n laajuinen tekninen ratkaisu. Sen vuoksi komissiota pyydettiin tarkastelemaan mahdollisuutta tarjota rajatylittäviä videokokouksia varten turvallinen ja yhteentoimiva järjestelmä, jota kaikki jäsenvaltiot voisivat käyttää.

Parhaana käytäntönä pidettiin sitä, että liitteessä A olevaan H 2 jaksoon sisällytetään määräyksen antaneen viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen välisen yhteyden luomista varten tarvittavat tekniset tiedot ja teknikon yhteystiedot. Lisäksi ehdotettiin, että liitteeseen A olisi sisällytettävä erillinen kohta teknisille yhteystiedoille, joita tarvitaan videokokouksen sujuvan toiminnan varmistamiseksi.

Yhtä jäsenvaltiota kiiteltiin siitä, että se on ottanut oikeuslaitoksessaan käyttöön videokokousten automaattisen varausjärjestelmän, jolla varmistetaan myös, että yhteystiedot ja tekniset tiedot kirjataan etukäteen ja että ne ovat oikeat.

Muista havaituista parhaista käytännöistä voidaan mainita yhden jäsenvaltion täytäntöönpanoviranomaisten laatima vakiolomake, joka lähetetään määräyksen antaville viranomaisille kaikkien sellaisten teknisten tietojen keräämiseksi, joilla helpotetaan videokokouksen järjestämistä ja vältetään mahdollisuuksien mukaan teknisiä ongelmia.

Tämän arviointikierroksen tulosten perusteella voidaan todeta, että jäsenvaltiot ovat yleisesti ottaen antaneet toimivaltaisille viranomaisille turvalliset ja riittävät välineet kuulemisten järjestämiseksi ja toteuttamiseksi tehokkaasti videokokousten avulla. Joitakin jäsenvaltioita, joissa havaittiin puutteita, kannustettiin toteuttamaan lisätoimia sen varmistamiseksi, että toimivaltaisten viranomaisten käyttöön annetaan videokokouksia varten asianmukaiset tilat ja laitteet.

12.4 Kuuleminen puhelinkokouksen avulla

Direktiivin 25 artiklan nojalla annetut eurooppalaiset tutkintamääräykset todistajan tai asiantuntijan kuulemista varten puhelinkokouksen avulla ovat hyvin harvinaisia.

Useimmat jäsenvaltiot eivät ole vielä joutuneet tekemisiin tämän tutkintatoimenpiteen kanssa määräyksen antaneena valtiona tai täytäntöönpanovaltiona. Kuten arvioinneissa huomautettiin, videokokousten lisääntyneen käytön myötä puhelinkokouksista on tullut jossain määrin vanhentuneita, vaikkakin niistä voi olla käytännössä hyötyä (esimerkiksi vaihtoehtona silloin, kun videokokouksen järjestämisessä ilmenee teknisiä ongelmia).

Niissä harvoissa tapauksissa, joissa tätä tutkintatoimenpidettä on sovellettu, jäsenvaltioilla ei ole ollut ongelmia puhelinkokouksen avulla järjestettäviä kuulemisia koskevien menettelyjen ja muodollisuuksien osalta.

PUBLIC

Jotkin jäsenvaltiot voivat panna täytäntöön puhelinkokouksen avulla tapahtuvaa kuulemista varten annetun eurooppalaisen tutkintamääräyksen, mutta ne eivät voi antaa tällaista tutkintamääräystä, koska puhelinkokousta ei voida käyttää tutkintatoimenpiteenä niiden kansallisen lainsäädännön nojalla. Jotkin jäsenvaltiot eivät ole saattaneet direktiivin 25 artiklaa osaksi kansallista lainsäädäntöään, eikä niiden lainsäädännössä säädetä tästä tutkintatoimenpiteestä. Jos ne saavat pyynnön saada järjestää kuuleminen puhelinkokouksen avulla, ne ehdottavat määräyksen antavaa viranomaista kuultuaan, että kuuleminen korvataan videokokouksen avulla järjestettävällä kuulemisella.

12.5 Pankkitilejä ja muita rahoitustilejä sekä pankkitapahtumia ja muita rahoitustapahtumia koskevat tiedot

Direktiivissä säädetään eurooppalaisista tutkintamääräyksistä, jotka annetaan pankkitilejä ja muita rahoitustilejä (26 artikla) sekä pankkitapahtumia ja muita rahoitustapahtumia (27 artikla) koskevien olemassa olevien tietojen hankkimiseksi. Direktiivin 28 artiklan 1 kohdan a alakohta puolestaan koskee reaaliaikaisten tietojen hankkimista tulevista tapahtumista (pankki- ja muiden rahoitustoimien seuraaminen).

Tämän arviointikierroksen perusteella ei ole yllättävää, että pankkitietojen hankkimiseksi annetut eurooppalaiset tutkintamääräykset ovat käytännössä hyvin yleisiä. On yleisesti tunnettua, että yhä useammat tutkinnat, olivatpa ne aivan yksinkertaisia tai sitten monimutkaisempia ja arkaluonteisimpia, perustuvat laajalti pankkitietojen keräämiseen.

Näitä tutkintatoimenpiteitä koskevat jäsenvaltioiden kansalliset oikeudelliset kehykset poikkeavat toisistaan huomattavasti. Joissakin jäsenvaltioissa pankkitapahtumia koskevien tietojen hankkimiseksi tarvitaan tuomioistuimen määräys, kun taas toisissa riittää syyttäjän määräys tai jopa poliisin pyyntö. Useimmissa jäsenvaltioissa ei ole sen henkilön menettelyllistä asemaa (esim. epäilty, todistaja tai uhri) koskevia rajoituksia, jonka rahoitustapahtumatietoja pyydetään. Ainoa edellytys on, että pyydetyillä tiedoilla on merkitystä tutkinnan kannalta. Muutamissa jäsenvaltioissa pankkitietoja voidaan antaa vain tietyistä rikoksista tai rikoksista, jotka ovat rangaistavia tietyn kynnyksen ylittävällä rangaistuksella. Jotkut alan toimijat korostivat, että näiden tutkintatoimenpiteiden käyttöä koskevat tiukat rajoitukset muodostaisivat merkittävän esteen vakavien rajatylittävien rikosten tehokkaalle tutkinnalle.

PUBLIC

Lähes kaikissa jäsenvaltioissa on keskitetty pankkitilirekisteri, jossa luetellaan kaikki luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden maassa olevat pankkitilit. Lainvalvontaviranomaisilla on usein suora pääsy tällaisiin rekistereihin. Keskusrekisterin olemassaolo helpottaa ja nopeuttaa huomattavasti eurooppalaisten tutkintamääräysten täytäntöönpanoa. Sen vuoksi arviointiryhmät kannustivat jäsenvaltioita, jotka eivät ole vielä perustaneet keskitettyä rekisteriä, perustamaan sellaisen ottaen huomioon myös direktiivistä (EU) 2015/849[18] johtuvat velvoitteet ja sisällyttämään rekisteriinsä tiedot, jotka koskevat kaikissa pankeissa olevia tilejä.

Pankkitietojen keräämiseen liittyvien tutkintatoimenpiteiden yhteydessä keskusteltiin eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä, joka sisältää ”porrastettuja” pyyntöjä. Yleinen skenaario on se, että määräyksen antava viranomainen pyytää vahvistusta siitä, onko epäillyllä pankkitili, ja jos näin on, että epäillyn pankkitapahtumista annetaan tietoja. Tulosten perusteella pyydetään tietoja muista tapahtumista, jotta rahaa voidaan seurata. Vaikka jäsenvaltiot eivät yleensä ilmoittaneet tällaisten eurooppalaisten tutkintamääräysten täytäntöönpanoa koskevista ongelmista, jotkin alan toimijat suhtautuivat tähän käytäntöön varauksellisesti ja totesivat, että tällaiset eurooppalaiset tutkintamääräykset voivat joskus olla liiallisia ja edellyttää, että täytäntöönpanoviranomainen paitsi suorittaa tutkintatoimenpiteitä joutuu myös analysoimaan kerättyjä todisteita jatkaakseen pyydettyjä tutkintatoimia. Joissakin tapauksissa osoittautui hyödylliseksi kuulla määräyksen antanutta viranomaista eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanon aikana.

Alan toimijat tekivät arviointien kuluessa joitakin ehdotuksia, joiden tarkoituksena on tehostaa pankkitietojen keräämiseksi annettujen eurooppalaisten tutkintamääräysten täytäntöönpanoa.

18 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2015/849, annettu 20 päivänä toukokuuta 2015, rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 648/2012 muuttamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/60/EY ja komission direktiivin 2006/70/EY kumoamisesta.

Joissakin jäsenvaltioissa pankkitilejä ja rahoitustapahtumia koskevat tiedot kerätään ja toimitetaan myöntävälle viranomaiselle yleensä sähköisessä muodossa. Pankkitietojen nopean toimittamisen varmistamiseksi suositeltiin, että kaikki jäsenvaltiot harkitsisivat pankkien ja muiden rahoituslaitosten sekä täytäntöönpanoviranomaisten mahdollisuutta käsitellä pankkitietoja sähköisessä muodossa. Tämä käytäntö antaa määräyksen antaneen valtion tutkintaelimille mahdollisuuden käsitellä ja analysoida kätevämmin näitä joskus hyvinkin suuria tietomääriä. Tässä yhteydessä ehdotettiin, että liitteeseen A olisi hyödyllistä lisätä erillinen jakso teknisille tiedoille, joita tarvitaan pankkitietojen vastaanottamiseksi sähköisessä muodossa.

Direktiivin 19 artiklan 4 kohdan mukaan pankit ja muut rahoituslaitokset eivät yleensä saa joko täytäntöönpanoviranomaisten määräyksestä tai lakisääteisen velvoitteen nojalla paljastaa asiakkailleen tietoja, jotka koskevat pankkitietojapyyntöä tai meneillään olevaa rikostutkintaa. Joissakin jäsenvaltioissa pyynnön luvaton paljastaminen asiakkaille voi olla rikos. Arvioinnin aikana raportoitiin vain muutamista tapauksista, joissa tietoja oli ilmoitettu pankkiasiakkaille eurooppalaisten tutkintamääräysten täytäntöönpanon yhteydessä.

Muutamien jäsenvaltioiden lainsäädännön mukaan tutkinta- ja oikeusviranomaiset eivät voi määrätä tai pyytää pankkitilien reaaliaikaista seurantaa, olipa kyse kansallisista tapauksista tai eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta. Alan toimijat totesivat suhtautuvansa myönteisesti tämän toimenpiteen käyttöönottoon, koska se voisi olla erittäin hyödyllinen tutkintaväline. Asianomaisia jäsenvaltioita kannustettiin harkitsemaan lainsäädäntönsä muuttamista siten, että siinä nimenomaisesti säädettäisiin pankkitilien reaaliaikaisesta seurannasta.

12.6 Telekuuntelu

Useimpien jäsenvaltioiden kansallisessa lainsäädännön mukaan telekuuntelu voidaan sallia, i) jos on kyse vakavien rikosten tutkinnasta (kyseiset rikokset on yksilöity rikosluettelossa tai rangaistuskynnyksen perusteella); ii) jos on syytä epäillä, että rikos on tehty tai tehdään; iii) jos kuuntelu on välttämätöntä tai tarpeen sellaisten todisteiden hankkimiseksi, joiden kerääminen olisi muutoin mahdotonta tai erittäin vaikeaa.

PUBLIC

Vaikka jäsenvaltiot ovat yhtä mieltä näistä yleisistä periaatteista, kansallisissa oikeudellisissa kehyksissä on kuitenkin huomattavia eroja. Joissakin jäsenvaltioissa tietyt telekuuntelun muodot voidaan sallia vain hyvin harvoissa rikoksissa (esim. terrorismi tai valtion turvallisuuteen kohdistuvat rikokset). Joillakin jäsenvaltioilla on erityisen tiukat säännöt, jos telekuuntelu koskee henkilöitä, joiden ei epäillä syyllistyneen rikokseen mutta jotka ovat muutoin tutkinnan kannalta kiinnostavia. Vakoiluohjelmien käyttö on joissakin jäsenvaltioissa kielletty.

Jäsenvaltiot ilmoittivat arviointien aikana sekä määräyksen antavina viranomaisina että täytäntöönpanoviranomaisina toimiessaan tapauksista, joissa telekuuntelua koskevan eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta kieltäydyttiin sillä perusteella, että toimenpidettä ei olisi hyväksytty vastaavassa kansallisessa tapauksessa.

Joissakin raporteissa arviointiryhmät totesivat, että telekuuntelun sallimista koskevien erittäin tiukkojen kansallisten sääntöjen olemassaolo vaikuttaa rikosoikeudelliseen yhteistyöhön ja voi haitata vakavan kansainvälisen rikollisuuden torjuntaa.

12.6.1 Telekuuntelun merkitys ja soveltamisala

Tämä arviointikierros on vahvistanut, että tärkein tämän tutkintatoimenpiteen soveltamiseen liittyvä kysymys on telekuuntelun käsite.

Telekuuntelun käsitettä ei määritellä direktiivin 30–31 artiklassa (telekuuntelu), 2 artiklassa (määritelmät) eikä johdanto-osan kappaleissa. Sitä ei myöskään määritellä missään muussakaan EU-säädöksessä. Näin ollen Euroopan unionissa ei ole asiasta yhteisymmärrystä, ja alan toimijoilla on eriäviä näkemyksiä siitä, kuuluvatko tietyt tutkintatoimenpiteet, kuten GPS-seuranta, salakuuntelulaitteen asentaminen autoon, vakoiluohjelmien asentaminen laitteeseen keskustelujen kuuntelemiseksi lähteellä tai ääni- ja videovalvonta direktiivin 30 ja 31 artiklan soveltamisalaan.

PUBLIC

Jotkin jäsenvaltiot ovat omaksuneet suppean tulkinnan, jonka mukaan telekuuntelu kattaa ainoastaan tietyntyyppisissä televiestintäjärjestelmissä tapahtuvan viestinnän seurannan ja tallentamisen, kuten salakuuntelun, mikä sulkee pois samassa paikassa olevien henkilöiden välisen viestinnän kuuntelun joko teknisellä laitteella (esim. laite, johon on asennettu vakoiluohjelma) tai piilotetulla mikrofonilla. Tämän suppean tulkinnan mukaan nämä toimenpiteet kuuluvat direktiivin 28 artiklan soveltamisalaan, jossa säädetään tutkintatoimista, jotka edellyttävät todisteiden keräämistä reaaliaikaisesti. Jäsenvaltiot, jotka omaksuvat tämän suppean tulkinnan, väittävät, että 30 ja 31 artiklassa viitataan televiestintään eivätkä ne näin ollen kata muuta viestintää, joka toteutetaan ilman jonkinlaista televiestintäteknologiaa.

Toiset jäsenvaltiot ovat omaksuneet laajemman käsitteen ja katsovat, että 30 ja 31 artiklaa voidaan soveltaa myös muihin toimenpiteisiin, kuten samassa paikassa olevien henkilöiden välisen viestinnän kuunteluun, esimerkiksi salakuuntelulaitteen asentamiseen autoihin, laitteeseen asennetun vakoiluohjelman avulla tapahtuvaan valvontaan ja yksityistiloissa tapahtuvaan ääni- ja videovalvontaan. Jotkin jäsenvaltiot sisällyttävät GPS-seurannan telekuuntelun käsitteeseen.

Unionin tuomioistuin antoi 30. huhtikuuta 2024 asiassa C-6470/22 *M.N. (EncroChat)* tuomion, jossa se antoi joitakin selvennyksiä ja katsoi, että päätelaitteisiin soluttautumiseen liittyvä toimenpide internetpohjaisen viestintäpalvelun liikenne-, paikka- ja viestintätietojen poimimiseksi on direktiivin 31 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua telekuuntelua.

Vielä ei kuitenkaan ole selvää, päteekö sama muun tyyppisiin tutkintatoimenpiteisiin, kuten salakuuntelulaitteen asentamiseen ajoneuvoihin tai GPS-seurantaan.

12.6.2 Direktiivin 31 artiklan mukainen ilmoitusmekanismi

Kaikissa raporteissa korostettiin, että 31 artiklan suurin etu on mahdollisuus tehdä ilmoitus kuuntelun aikana tai sen toteuduttua yksinkertaisella lomakkeella (liite C). Ilmoitusmekanismi on ratkaisevan tärkeä, jotta jäsenvaltiot voivat jatkaa valvontatoimenpiteitä, kuten salakuuntelua, GPS-seurantaa tai ajoneuvon salakuuntelua, sellaisen toisen jäsenvaltion alueella, josta ei tarvita teknistä apua ja jossa toimenpiteen kohteen oleva voi liikkua tai on liikkunut (joskus odottamattomasti).

PUBLIC

Jäsenvaltiot, jotka tulkitsevat telekuuntelua suppeasti, eivät hyväksy 31 artiklan mukaisia ilmoituksia toimenpiteistä, jotka eivät vastaa niiden tulkintaa käsitteestä. Tästä seuraa, että jos ajoneuvo, johon on asennettu salakuuntelulaite tai GPS-laite, saapuu niiden alueelle, ne vaativat yleensä 28 artiklan nojalla eurooppalaisen tutkintamääräyksen (liite A) antamista ennen rajan ylittämistä, koska ajoneuvon salakuuntelua tai GPS-paikannusta ei pidetä telekuunteluna. Direktiivin 28 artiklaan ei kuitenkaan liity 31 artiklassa säädetyn kaltaista ilmoitusmenettelyä.

Arviointiryhmät korostivat, että jälkikäteen tehtäviä ilmoituksia koskevan mekanismin tarve vaikuttaa erityisen tarpeelliselta, kun otetaan huomioon, että monissa tapauksissa tieto kuunneltavan kohteen rajanylityksestä ilmenee vasta kuuntelun aikana ja usein vasta kuuntelun toteuduttua. Tällaisissa tapauksissa eurooppalaisen tutkintamääräyksen (liite A) antaminen ei ole mahdollista, ja kuuntelun aikana tai sen toteuduttua tehtävien ilmoitusten käyttö on välttämätöntä, jotta voidaan turvata kuuntelulla saadun aineiston hyväksyttävyys todisteena.

Arvioinnin aikana alan toimijat tekivät erilaisia ehdotuksia mahdollisista muutoksista direktiiviin. Ehdotettiin, että 30 ja 31 artiklan soveltamisalaa laajennettaisiin korvaamalla termi ’televiestintä’ termillä ’viestintä’ sen selventämiseksi, että tarkoituksena on kattaa kaikki viestintämuodot. Niin ikään ehdotettiin, että olisi otettava käyttöön erityisiä säännöksiä autojen salakuuntelusta ja GPS-seurannasta tai että 28 artiklan soveltamisalaan kuuluvia valvontatoimenpiteitä varten olisi otettava käyttöön 31 artiklassa säädetyn kaltainen ilmoitusmekanismi.

PUBLIC

Kaikki arviointiryhmät olivat yhtä mieltä siitä, että komission olisi annettava tarvittava lainsäädäntöaloite telekuuntelun käsitteen selventämiseksi. Lisäksi kaikkien edellä mainittujen toimenpiteiden osalta olisi säädettävä direktiivin 31 artiklassa tarkoitetun ilmoitusmenettelyn kaltaisesta menettelystä, jos teknistä apua ei vaadita siltä jäsenvaltiolta, jossa toimenpiteen kohteena oleva on.

PUBLIC

12.6.3 Telekuuntelun tulosten välittäminen

Direktiivin 30 artiklan 6 kohdassa säädetään, että telekuuntelua varten annettu eurooppalainen tutkintamääräys voidaan panna täytäntöön a) välittämällä televiestit suoraan määräyksen antaneelle valtiolle; tai b) kuuntelemalla, tallentamalla ja sen jälkeen välittämällä telekuuntelun tulos määräyksen antaneelle valtiolle.

Vaikka useat jäsenvaltiot ilmoittivat, että niillä on tekniset välineet telekuuntelun tulosten välittämiseksi suoraan määräyksen antaneelle valtiolle, vaikuttaa siltä, että suurimmassa osassa tapauksista täytäntöönpanovaltio kerää kuuntelulla saadun aineiston ja lähettää sen myöhemmin määräyksen antaneelle valtiolle. Alan toimijat ilmoittivat kuitenkin, että ratkaisuja on löydetty tapauskohtaisesti ottaen huomioon määräyksen antaneen viranomaisen tarpeet. Joissakin tapauksissa kuuntelulla saatu aineisto oli toimitettu määräyksen antaneelle viranomaiselle hieman myöhässä (esim. muutaman tunnin).

Huomautettiin, että telekuuntelun tulosten välittäminen suoraan aiheuttaa myös oikeudellisia kysymyksiä, jotka liittyvät meneillään olevan telekuunteluoperaation uudelleentarkasteluun. Joidenkin jäsenvaltioiden lainsäädännössä säädetään telekuuntelua suorittavaa viranomaista koskevista erityisistä velvoitteista, kuten velvoitteesta poistaa kaikki sellaiset kuuntelulla saadun aineiston osat, jotka koskevat epäillyn ja puolustusasianajajan välisiä keskusteluja, tai velvoitetta ilmoittaa telekuuntelusta kuuntelun kohteena olevalle henkilölle rikosoikeudellisen menettelyn päätyttyä. Jos telekuuntelun tulokset välitetään suoraan määräyksen antaneeseen valtioon, täytäntöönpanoviranomaisen on vaikea täyttää edellä mainittuja velvoitteita.

Alan toimijat keskustelivat siitä, olisiko telekuuntelun myöhempi valvonta mahdollista siirtää määräyksen antaneeseen valtioon direktiivin 30 artiklan 5 kohdan nojalla, sillä kyseisen säännöksen mukaan täytäntöönpanovaltio voi asettaa suostumukselleen mitä tahansa ehtoja, joita sovellettaisiin vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Koska asiasta on eriäviä näkemyksiä, eräässä raportissa arviointiryhmä pyysi komissiota käsittelemään tätä asiaa lainsäädäntötasolla sen selventämiseksi, millä edellytyksin täytäntöönpanovaltio voisi siirtää telekuuntelun myöhempää valvontaa koskevat tehtävänsä määräyksen antaneelle valtiolle, erityisesti tapauksissa, joissa on kyse määräyksen antaneelle valtiolle suoraan välitetyistä telekuuntelun tuloksista.

12.7 Rajojen kummallakin puolella tapahtuva tarkkailu

Johdanto-osan 9 kappaleessa todetaan, että eurooppalaista tutkintamääräystä koskevaa direktiiviä ei olisi sovellettava rajojen kummallakin puolen tapahtuvaan tarkkailuun, jota tarkoitetaan Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyssä yleissopimuksessa (Schengenin yleissopimus).

Schengenin yleissopimuksen 40 artiklassa määrätään rajojen kummallakin puolella tapahtuvasta tarkkailusta yhtenä poliisiyhteistyön toimenpiteenä. Kyseinen 40 artikla on osa yleissopimuksen III osaston 1 lukua, jossa käsitellään poliisiyhteistyötä. Joidenkin jäsenvaltioiden mukaan Schengenin yleissopimuksen 40 artiklalla ei säännellä oikeusviranomaisten määräämää rajojen kummallakin puolella tapahtuvaa tarkkailua, kun taas toiset jäsenvaltiot pitävät tällaista pyyntöä oikeusapuna.

Tämä arviointikierros on osoittanut selvästi, että eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun direktiivin ja Schengenin yleissopimuksen välinen suhde on varsin ongelmallinen rajojen kummallakin puolella tapahtuvan tarkkailun osalta ja että jäsenvaltiot noudattavat erilaisia lähestymistapoja ja käytäntöjä. Jäsenvaltioiden välillä on eroja sen suhteen, onko rajojen kummallakin puolella tapahtuva tarkkailu poliisiyhteistyön (Schengenin yleissopimuksen 40 artikla) vai oikeudellisen yhteistyön toimenpide ja missä määrin se on näistä jompaakumpaa. Tämän vuoksi useat arviointiryhmät ovat suositelleet, että asiaan olisi puututtava EU:n lainsäädännöllä.

Jotkin jäsenvaltiot pitävät rajojen kummallakin puolella tapahtuvaa tarkkailua vain yhtenä poliisiyhteistyön muotona, minkä vuoksi ne eivät voi soveltaa direktiiviä. Toiset jäsenvaltiot ovat kuitenkin sitä mieltä, että rajojen kummallakin puolella tapahtuvaa tarkkailua voidaan myös pitää oikeudellisena tutkintatoimenpiteenä ja todisteiden keräämiskeinona, minkä vuoksi direktiiviä olisi sovellettava. Jotkin jäsenvaltiot ovat direktiivin johdanto-osan 9 kappaleen perusteella nimenomaisesti todenneet kansallisessa lainsäädännössään, että rajojen kummallakin puolella tapahtuva tarkkailu ei kuulu eurooppalaisen tutkintamääräyksen soveltamisalaan.

PUBLIC

Suurin osa arviointiryhmistä pyysi komissiota antamaan tarvittavan lainsäädäntöaloitteen, jolla selkeytetään direktiivin soveltamista teknisin keinoin suoritettavan rajojen kummallakin puolella tapahtuvan tarkkailun osalta.

12.8 Peitetutkinta

Peitetutkinnan käsite vaihtelee huomattavasti jäsenvaltioiden kansallisessa lainsäädännössä. Joissakin tapauksissa se kattaa hyvin monenlaisia tutkintatoimenpiteitä, jotka toteutetaan asianomaisten henkilöiden tietämättä (muun muassa esimerkiksi telekuuntelu).

Direktiivin 29 artiklassa peitetutkinnan käsite viittaa sen sijaan ainoastaan peite- tai väärän henkilöllisyyden turvin toimivien virkamiesten suorittamaan tutkintaan.

Vaikka tästä tutkintatoimenpiteestä eurooppalaisen tutkintamääräyksen yhteydessä saadut kokemukset vaikuttavat vähäisiltä, jotkin jäsenvaltiot ilmoittivat, että niillä oli peitetutkintaa koskevien eurooppalaisten tutkintamääräysten täytäntöönpanossa ongelmia, jotka johtuivat määräyksen antaneen valtion ja täytäntöönpanovaltion kansallisen lainsäädännön eroista.

Poliisit voivat kaikissa jäsenvaltioissa toimia peite- tai väärän henkilöllisyyden turvin. Näitä tutkintatoimia suorittavat usein poliisin erikoisyksiköt, ja ne voidaan hyväksyä vain vakavien rikosten osalta. Jäsenvaltioiden kansallisissa oikeudellisissa kehyksissä on eroja siltä osin kuin on kyse rikoksista, joiden osalta voidaan myöntää lupa peitetutkintaan, sekä siitä, minkä tyyppisiä toimenpiteitä tai toimia peitehenkilöt voivat toteuttaa.

Jotkin jäsenvaltiot säätävät mahdollisuudesta käyttää siviilejä peitehenkilöinä, kun taas toiset eivät salli sitä, minkä vuoksi vastaavien eurooppalaisten tutkintamääräysten täytäntöönpano voi olla käytännössä vaikeaa.

Jotkin jäsenvaltiot selvensivät, että ne eivät anna eurooppalaista tutkintamääräystä ulkomaisten virkamiesten käyttämisestä peitehenkilöinä niiden alueella suoritettavissa kansallisissa tutkintatoimissa.

PUBLIC

SUOSITUKSET

- ***Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että Euroopan oikeudellisen verkoston verkkosivustolla oleva Fiches Belges -vertailu sisältää tarkat ja ajantasaiset oikeudelliset ja käytännön tiedot niiden kansallisissa järjestelmissä käytettävissä olevista tutkintatoimenpiteistä.***

- ***Komissiota pyydetään tämän raportin havaintoja asianmukaisesti arvioituaan ja kaikkein tarkoituksenmukaisimman oikeudellisen välineen määritettyään puuttumaan lainsäädännöllä kysymykseen syytetyn henkilön osallistumisesta videokokouksen avulla oikeudenkäyntiin toisesta jäsenvaltiosta.***

- ***Jäsenvaltioiden olisi harkittava uudelleen käytäntöä, jonka mukaan toisessa jäsenvaltiossa olevia todistajia, epäiltyjä tai syytettyjä kuullaan videokokouksen avulla antamatta eurooppalaista tutkintamääräystä.***

- ***Jäsenvaltioita kannustetaan sisällyttämään kansalliseen lainsäädäntöönsä säännöksiä, joiden nojalla on mahdollista panna täytäntöön direktiivin 28 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettua pankki- tai muiden rahoitustapahtumien reaaliaikaista seurantaa varten annettu eurooppalainen tutkintamääräys.***

- ***Komissiota pyydetään esittämään lainsäädäntöehdotus direktiivin 30 ja 31 artiklan mukaisen telekuuntelun käsitteen ja erityisesti sen selventämiseksi, kattaako telekuuntelu sellaiset tarkkailutoimenpiteet kuten ajoneuvojen salakuuntelun, GPS-seurannan ja vakoiluohjelmien asentamisen. Jos näin ei ole, komissiota pyydetään esittämään tarvittaessa lainsäädäntöehdotus tällaisia toimenpiteitä sääntelevien erityissäännösten lisäämiseksi direktiiviin, mukaan lukien 31 artiklan kaltainen ilmoitusmekanismi tapauksissa, joissa teknistä apua ei tarvita jäsenvaltiolta, jossa toimenpiteen kohde on.***

PUBLIC

- ***Komissiota pyydetään esittämään lainsäädäntöehdotus, jossa selvennetään direktiivin soveltamista suhteessa Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 40 artiklaan. Olisi otettava käyttöön erityisiä säännöksiä sen selventämiseksi, sovelletaanko direktiiviä rajojen kummallakin puolella teknisin keinoin toteutettavaan tarkkailuun, jonka tarkoituksena on kerätä todisteita rikosoikeudellisissa menettelyissä ja oikeudellisen yhteistyön puitteissa.***

PUBLIC

13. TILASTOTIEDOT

Tämän arviointikierroksen yhteydessä jäsenvaltioita pyydettiin toimittamaan tilastot viideltä viime vuodelta vastaanotettujen ja toimitettujen eurooppalaisten tutkintamääräysten lukumäärästä, tunnustamatta jättämisestä ja täytäntöönpanosta kieltäytymisestä sekä tapauksista, joissa täytäntöönpanoa on lykätty. Muutamaa kiitettävää poikkeusta lukuun ottamatta useimmat jäsenvaltiot eivät pystyneet toimittamaan luotettavia ja kattavia tilastotietoja eurooppalaisen tutkintamääräyksen soveltamisesta.

Muutamat jäsenvaltiot eivät pystyneet toimittamaan tilastotietoja vaan ainoastaan arvioita vastaanotettujen ja toimitettujen eurooppalaisten tutkintamääräysten vuotuisesta määrästä, koska annettujen ja vastaanotettujen eurooppalaisten tutkintamääräysten rekisteröintiä varten ei ollut keskitettyä järjestelmää. Useimmissa jäsenvaltioissa oli saatavilla ainoastaan vastaanotettujen ja toimitettujen eurooppalaisten tutkintamääräysten vuotuiset kokonaisluvut ilman tarkempia tietoja tapauksista, jotka koskevat tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymistä, tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteita, täytäntöönpanon lykkäämistä ja pyydettyjen tutkintatoimenpiteiden tyyppejä.

Lisäksi tällaiset tilastot eivät aina edes niissäkään jäsenvaltioissa, jotka toimittivat tarkempia tilastotietoja, kattaneet kaikkia toimivaltaisia määräyksen antavia viranomaisia ja täytäntöönpanoviranomaisia (ne eivät esimerkiksi sisältäneet tuomioistuinten oikeudenkäyntivaiheessa käsittelemiä eurooppalaisia tutkintamääräyksiä tai hallintoviranomaisten antamia eurooppalaisia tutkintamääräyksiä) tai ne sisälsivät eurooppalaisia tutkintamääräyksiä ja muunlaisia vastaanotettuja tai toimitettuja oikeusapupyyntöjä.

Edellä esitetyn perusteella luotettavien ja kattavien tilastotietojen puute todettiin olevan yleinen ongelma lähes kaikissa jäsenvaltioissa.

Kuten useissa arviointiraporteissa on korostettu, kattavat tilastot ovat ratkaisevan tärkeitä, jotta voidaan analysoida ja parantaa jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä yksilöimällä puutteita ja haittoja, jotka liittyvät oikeudellisen yhteistyön välineiden toimintaan ja täytäntöönpanoon jäsenvaltioissa. Tilanteeseen odotetaan jonkinlaista parannusta, kun rajatylittävässä viestinnässä käytettävä hajautettu tietojärjestelmä ja eEDES-järjestelmä ovat täysin toimintavalmiita. Lisäksi jotkin jäsenvaltiot ovat ottamassa käyttöön tai parantamassa tietojärjestelmiään, joiden ansiosta on mahdollista kerätä automaattisesti eurooppalaisen tutkintamääräyksen toimintaa koskevia tietoja.

Arviointiryhmät suosittelivat kuitenkin, että jäsenvaltiot parantaisivat eurooppalaista tutkintamääräystä koskevien tilastotietojen keruuta.

On syytä mainita, että Eurojust toimitti tämän arvioinnin yhteydessä asianhallintajärjestelmästään tilastoja, jotka liittyivät Eurojustin vuosina 2017–2022 käsittelemiin tapauksiin ja jotka sisälsivät tietoja seuraavista: i) eurooppalaiseen tutkintamääräykseen liittyvien tapausten kokonaismäärä Eurojustissa; ii) kutakin jäsenvaltiota koskevien kahden- ja monenvälisten tapausten lukumäärä; sekä iii) niiden eurooppalaiseen tutkintamääräykseen liittyvien tapausten lukumäärä, joissa kukin jäsenvaltio on ollut joko pyynnön esittäjä tai pyynnön vastaanottaja[19]. Näiden tilastojen perusteella todettiin, että Eurojustin käsittelemien tapausten lukumäärä ja siten myös sen jäsenvaltioiden toimijoille antama tuki on kasvanut tasaisesti viime vuosina.

PUBLIC

SUOSITUKSET

- ***Jäsenvaltioita kannustetaan parantamaan eurooppalaista tutkintamääräystä koskevien tilastojen keräämistä koskevia järjestelmiään, jotta helpotetaan sen soveltamisen analysointia ja parannetaan jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä. Jäsenvaltioita kannustetaan keräämään tarkempia tilastoja, joissa on tietoja tapauksista, joissa tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta on kieltäydytty, tällaisen kieltäytymisen perusteista ja tapauksista, joissa täytäntöönpanoa on lykätty, sekä sisällyttämään tilastoihin tiedot kaikista toimivaltaisista määräyksen antaneista viranomaisista ja täytäntöönpanoviranomaisista.***

[19] Pyynnön esittäjällä tarkoitetaan sitä, että asianomaisen jäsenvaltion viranomainen pyytää kansallista toimistoaan käynnistämään asian käsittelyn Eurojustissa yhden tai useamman muun jäsenvaltion osalta. Pyynnön vastaanottajalla tarkoitetaan sitä, että toinen Eurojustin toimisto käynnistää kansallisen viranomaisensa pyynnöstä asian käsittelyn asianomaista jäsenvaltiota vastaan.

14. KOULUTUS

Useimmissa jäsenvaltioissa on käytössä jäsenneltyjä ja tehokkaita järjestelmiä alan toimijoiden kouluttamiseksi rikosoikeudellisen yhteistyön alalla, eurooppalainen tutkintamääräys mukaan lukien, sekä mekanismeja, joiden tarkoituksena on arvioida koulutusten laatua ja tunnistaa alan toimijoiden tarpeet.

Tuomareiden ja syyttäjien perus- ja jatkokoulutuksesta vastaavat useat instituutiot: joissakin jäsenvaltioissa on laitoksia, joiden tehtävänä on tarjota koulutusta kaikille lainkäytöstä vastaaville (tuomareille ja syyttäjille). Toisissa jäsenvaltioissa tuomareiden ja syyttäjien koulutuksesta vastaavat eri laitokset. Useissa jäsenvaltioissa valtakunnansyyttäjän toimisto järjestää syyttäjien koulutusta. Koulutustoimia järjestetään usein sekä keskustasolla että hajautetusti.

Tämän arviointikierroksen aikana useat jäsenvaltiot toimittivat arviointiryhmille yksityiskohtaisen selvityksen eurooppalaisen tutkintamääräyksen osalta viime vuosina järjestetyistä koulutustoimista (esim. työpajat, seminaarit, verkkokurssit, käsikirjojen ja ohjeiden julkaiseminen, kouluttajien koulutus).

Useita parhaita käytäntöjä yksilöitiin. Joitakin niistä on syytä mainita.

Jotkin jäsenvaltiot saivat kiitosta kansainvälistä rikosoikeudellista yhteistyötä koskevasta pakollisesta koulutusohjelmasta, joka kattaa eurooppalaisen tutkintamääräyksen ja joka on osa kaikkien tulevien tuomareiden ja syyttäjien peruskoulutusta. Hyvänä käytäntönä pidettiin myös sellaisten yhteisten koulutusaloitteiden järjestämistä, joihin osallistuu sekä tuomareita että syyttäjiä. Arviointiryhmä kiitti yhdessä raportissa tuomareiden, syyttäjien ja oikeusministeriön edustajien yhteisten koulutusten järjestämistä ja korosti, että tällaiset aloitteet tarjoavat monialaisuutensa vuoksi paitsi mahdollisuuden kokemustenvaihtoon myös yhtenäisen lähestymistavan asiaankuuluviin menettelyihin.

PUBLIC

Toinen hyväksi havaittu käytäntö oli toimivaltaisen viranomaisen (usein valtakunnansyyttäjän toimiston tai oikeusministeriön) alan toimijoille julkaisemat ja levittämät ohjeet ja käsikirjat, jotka koskevat eurooppalaisten tutkintamääräysten asianmukaista käsittelyä ja joissa keskitytään erityisesti käytännön kysymyksiin, kuten siihen, miten eurooppalaista tutkintamääräystä koskeva lomake täytetään. Näitä ohjeita ja käsikirjoja, jotka ovat saatavilla myös intranetissä, päivitetään tarvittaessa. Arviointiryhmä piti yhden jäsenvaltion osalta arvossa erityisesti sitä, että valtakunnansyyttäjän toimisto julkaisee selityksin varustetun eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan lomakkeen, jonka tarkoituksena on antaa vastauksia lomaketta täyttäessä mahdollisesti esiin tuleviin kysymyksiin. Mielenkiintoinen on myös joissakin jäsenvaltioissa noudatettu käytäntö, jonka mukaan perustetaan pysyviä kansainväliseen oikeudelliseen yhteistyöhön erikoistuneiden syyttäjien ja tuomareiden ryhmiä, yksiköitä ja verkostoja, jotka toimivat osaamiskeskuksina ja ovat valmiita kouluttamaan, avustamaan ja neuvomaan kollegoita eurooppalaisten tutkintamääräysten laatimisessa ja täytäntöönpanossa ja siten jakavat ja levittävät kokemuksiaan rajatylittävään yhteistyöhön liittyvistä oikeudellisista ja käytännön kysymyksistä.

Toinen arvioinneissa korostettu hyödyllinen aloite oli joidenkin jäsenvaltioiden säännöllisesti järjestämät kokoukset, joissa eri alueilta tulevat oikeudelliseen yhteistyöhön erikoistuneet alan toimijat antavat tietoja ja vaihtavat näkemyksiä eurooppalaista tutkintamääräystä ja muita oikeudellisia välineitä koskevista tapauksista, mikä parantaa kansainvälistä yhteistyötä ja edistää yhdenmukaista lähestymistapaa. Joitakin jäsenvaltioita kiitettiin myös siitä, että ne järjestivät tuomioistuinten ja syyttäjänvirastojen kanssa työskenteleville erikoiskoulutusta vastavuoroisen tunnustamisen välineistä, myös eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä. Oikeuslaitoksen tukihenkilöstön ammattimaisuuden ja tietämyksen parantaminen edistää oikeudellisen yhteistyön välineiden sujuvaa ja tehokasta toimintaa.

Edellä esitetyistä monista parhaista käytännöistä huolimatta tämä arviointikierros osoitti, että parantamisen varaa on edelleen.

Muutaman jäsenvaltion osalta asianomaiset arviointiryhmät katsoivat, että alan toimijoille olisi yleisesti ottaen tarjottava säännöllisempää ja jäsennellympää rikosoikeudelliseen yhteistyöhön liittyvää koulutusta. Niidenkin jäsenvaltioiden osalta, jotka saivat kiitosta monenlaisten oikeudellista yhteistyötä koskevien koulutustoimien tarjoamisesta, arviointiryhmät korostivat, että tietyille oikeusalan ammattilaisille suunnattuja koulutusaloitteita olisi vahvistettava. Joidenkin jäsenvaltioiden osalta arviointiryhmät totesivat, että tuomareille ei ole annettu riittävästi koulutusta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä. Toisissa tapauksissa asiantuntijat kannustivat asianomaisia jäsenvaltioita tarjoamaan järjestelmällisempää koulutusta poliisille sekä tuomioistuinten ja syyttäjänvirastojen tukihenkilöstölle.

On käynyt selvästi ilmi, että vaikka tietyt alan toimijat osallistuvat useammin eurooppalaisen tutkintamääräyksen soveltamiseen (esim. syyttäjät ja joissakin jäsenvaltioissa tutkintatuomarit), kaikkien eurooppalaista tutkintamääräystä käsittelevien oikeusalan ammattilaisten olisi saatava asianmukaista koulutusta. Kuten yhdessä raportissa todetaan, kansainvälinen yhteistyö on loppujen lopuksi edelleen yhteinen hanke, ja jokaisella ketjuun kuuluvalla olisi oltava mahdollisuus koulutukseen.

Joissakin raporteissa korostettiin myös, että koska määräyksen antaneiden viranomaisten ja täytäntöönpanoviranomaisten väliset suorat yhteydet ja sujuvat kuulemismenettelyt ovat ratkaisevan tärkeitä eurooppalaisen tutkintamääräyksen onnistuneen toiminnan kannalta, olisi suositeltavaa parantaa alan toimijoiden kielitaitoa. Sen vuoksi jäsenvaltioita kannustettiin lisäämään kielikurssien määrää ainakin sellaisille alan toimijoille, jotka käsittelevät säännöllisesti oikeudellisen yhteistyön välineitä.

Kuten edellä todettiin, jäsenvaltiot toimittivat tarkkoja tietoja eurooppalaiseen tutkintamääräykseen liittyvästä aiemmasta ja jatkuvasta koulutustoiminnastaan. Ne esittivät myös katsauksen EU:n koulutusaloitteista, joihin niiden viranomaiset olivat osallistuneet. Näitä olivat pääasiassa EJTN:n, Eurooppa-oikeuden akatemian ja julkisen hallinnon Eurooppa-instituutin johdolla tai niiden kanssa yhteistyössä järjestetyt toimet ja hankkeet. Tältä osin arviointiryhmät, jotka ovat tietoisia lisäarvosta, jota EJTN voi tuoda koulutustoimiin, ovat useissa raporteissa peräänkuuluttaneet EJTN:n tiiviimpää osallistumista eurooppalaiseen tutkintamääräykseen liittyvien koulutusaloitteiden järjestämiseen, mahdollisesti koordinoidusti kansallisten koulutushankkeiden kanssa. Ehdotettiin, että tällaisissa toimissa käsiteltäisiin tällä arviointikierroksella usein mainittua aihetta eli rikosoikeudellisen yhteistyön eri välineiden välistä suhdetta.

Arvioinnin aikana alan toimijat ilmaisivat arvostavansa suuresti Eurojustin ja Euroopan oikeudellisen verkoston laatimia muistioita, koosteita ja ohjeita eurooppalaisen tutkintamääräyksen alaan kuuluvista aiheista. Esimerkkeinä mainittiin vuonna 2019 julkaistu yhteinen muistio eurooppalaisen tutkintamääräyksen käytännön soveltamisesta ja vuonna 2022 julkaistu kyselylomake ja kooste *Gavanozov II* -tuomion vaikutuksista. Eurojustia ja Euroopan oikeudellista verkostoa pyydettiin sen vuoksi jatkamaan tällaisten muistioiden, koosteiden ja ohjeiden laatimista, jotta alan toimijat saisivat ajantasaista tietoa ja ohjeita.

PUBLIC

Toinen kysymys koskee oikeudellisen yhteistyöhön liittyvää asianajajien koulutusta. Joissakin jäsenvaltioissa asianomaisten asianajajaliittojen edustajat kertoivat paikan päälle tehtyjen vierailujen aikana, että puolustusasianajajille on tarjottava enemmän koulutusta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä ja ylipäätään oikeudellisen yhteistyön välineistä. Oikeudellisen yhteistyön välineitä koskevan tietoisuuden ja tuntemuksen lisääminen auttaisi asianajajia hoitamaan tehokkaammin rajat ylittäviä rikosasioita ja käyttämään asiaankuuluvissa säädöksissä säädettyjä oikeuksia.

Eurooppalaisen tutkintamääräyksen osalta puolustusasianajajilla olisi paremmat valmiudet käyttää oikeutta pyytää eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamista epäiltyjen tai vastaajien puolesta tai, jos kansallisessa lainsäädännössä niin säädetään, uhrien edun mukaisesti, sekä ottaa määräyksen antaneessa tai täytäntöönpanovaltiossa käytettävissä olevat oikeussuojakeinot asianmukaisella tavalla käyttöön.

SUOSITUKSET

- ***Jäsenvaltioiden on suositeltavaa varmistaa, että kaikille eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanoon osallistuville toimijoille, kuten tuomareille, syyttäjille, poliiseille sekä tuomioistuinten ja syyttäjänvirastojen tukihenkilöstölle, tarjotaan järjestelmällisesti kansainvälistä rikosoikeudellista yhteistyötä koskevaa asianmukaista koulutusta, joka kattaa eurooppalaisen tutkintamääräyksen. Jäsenvaltioita kannustetaan myös lisäämään kielikurssien määrää ainakin oikeudellista yhteistyötä koskeviin menettelyihin säännöllisesti osallistuville alan ammattilaisille.***

- ***Jäsenvaltioita kehotetaan harkitsemaan sellaisten yhteisten koulutusaloitteiden edistämistä, jotka koskevat rikosoikeudellista yhteistyötä ja kattavat eurooppalaisen tutkintamääräyksen ja jotka on suunnattu asiaankuuluvien oikeudellisten välineiden toimintaan osallistuville eri toimijoille, mahdollisuuksien mukaan myös asianajajille, ottaen samalla huomioon oikeusalan ammattien riippumattomuuden asiaa koskevan kansallisen lainsäädännön mukaisesti.***

- ***EJTN:ää pyydetään harkitsemaan eurooppalaiseen tutkintamääräykseen liittyvien kurssien määrän lisäämistä, mahdollisesti yhteistyössä kansallisten koulutushankkeiden kanssa. Koulutuksessa olisi käsiteltävä rikosoikeudellisen yhteistyön eri välineiden välisiä suhteita.***

PUBLIC

- ***Eurojustia ja Euroopan oikeudellista verkostoa pyydetään jatkamaan eurooppalaiseen tutkintamääräykseen liittyviä aiheita koskevien muistioiden, koosteiden ja ohjeiden laatimista, ja päivittämään jo olemassa olevia tarvittaessa.***

PUBLIC

15. KAIKKI SUOSITUKSET LUVUITTAIN

Tässä jaksossa esitetään yleiskatsaus kaikkiin jäsenvaltioille, komissiolle, Euroopan oikeudelliselle verkostolle, Euroopan juridiselle koulutusverkostolle ja Eurojustille osoitettuihin suosituksiin.

15.1. Suositukset jäsenvaltioille

Luku 3

- ***Jäsenvaltioita kannustetaan ylläpitämään ja mahdollisuuksien mukaan lisäämään erikoistumista kaikkien sellaisten viranomaistensa parissa, joiden tehtäväkenttään kuuluvat kansainväliset yhteistyövälineet, mukaan lukien eurooppalainen tutkintamääräys. Tätä varten jäsenvaltiot voisivat harkita sellaisten erikoisvirastojen ja/tai -yksiköiden perustamista, joissa syyttäjien, tuomareiden, poliisien ja virkailijoiden kaltaiset erikoistuneet toimijat käsittelevät tällaisia tapauksia, jos ne eivät jo ole tehneet niin.***

- ***Samalla kun vahvistetaan määräyksen antavan viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen välisen suoran yhteydenpidon merkitys, jäsenvaltioita kannustetaan varmistamaan, että käytössä on oikeudelliset ja/tai toiminnalliset järjestelyt niiden kansallisten täytäntöönpanoviranomaisten välistä tehokasta koordinointia varten tapauksissa, joissa eurooppalaisia tutkintamääräyksiä annetaan sellaisia useita tutkintatoimenpiteitä varten, joissa on mukana erilaisia toimivaltaisia täytäntöönpanoviranomaisia. Näin voidaan tehostaa eurooppalaisten tutkintamääräysten soveltamista ja helpottaa yhteydenpitoa määräyksen antavan viranomaisen kanssa,***

Luku 5

- ***Kansallisille määräyksen antaville viranomaisille suositetaan, että ne kiinnittäisivät erityistä huomiota sen varmistamiseen, että tosiseikat ja pyydetyt toimenpiteet kuvataan eurooppalaisessa tutkintamääräyksessä selkeästi jäsennellyllä ja ymmärrettävällä tavalla – lukijaystävällisesti.***

- ***Kansallisille määräyksen antaville viranomaisille suositetaan, että ne eurooppalaista tutkintamääräystä antaessaan mainitsisivat liitteessä A kaikki asiaa koskevat oikeudellista yhteistyötä koskevat pyynnöt/määräykset, kuten aiemmat/rinnakkaiset eurooppalaiset pidätysmääräykset, jäädyttämistodistukset tai yhteiset tutkintaryhmät.***

PUBLIC

- ***Jäsenvaltioita kannustetaan direktiivin 5 artiklan 2 kohdan ja johdanto-osan 14 kappaleen hengessä sisällyttämään kielijärjestelyä koskevaan ilmoitukseensa jokin sellainen unionissa yleisesti käytetty kieli, joka ei ole mikään niiden virallisista kielistä.***

- ***Kansallisille määräyksen antaville viranomaisille suositetaan, että varmistaisivat käännösten hyvän laadun. Lisäksi niille suositetaan, että ne liittäisivät käännökseen eurooppalaisen tutkintamääräyksen alkuperäisen version.***

<u>*Luku 6*</u>

- ***Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että Euroopan oikeudellisen verkoston oikeudellisessa atlaksessa olevat tiedot ovat oikein, täydelliset ja ajantasaiset, jotta toimivaltaisen täytäntöönpanoviranomaisen määrittäminen olisi helpompaa ja jotta suora yhteydenpito määräyksen antavan viranomaisen ja täytäntöönpanoviranomaisen välillä on mahdollista.***

- ***Jäsenvaltioiden toimivaltaisia viranomaisia kannustetaan lähettämään eurooppalaiset tutkintamääräykset mahdollisuuksien mukaan sähköisesti ja hyväksymään sähköisesti vastaanotetut tutkintamääräykset edellyttäen, että direktiivin 7 artiklaa noudatetaan.***

- ***Ennen kuin digitalisointiasetuksen mukainen eurooppalaista tutkintamääräystä koskeva hajautettu tietojärjestelmä on toiminnassa ja jos jäsenvaltiot aikovat käyttää viitesovellusta digitalisointiasetuksen soveltamiseksi, on suositeltavaa, että kyseiset jäsenvaltiot nopeuttavat eEDES-pilottihankkeen täytäntöönpanoa ja yhdistävät kaikki toimivaltaiset viranomaisensa tähän järjestelmään. Näin voidaan varmistaa eurooppalaisten tutkintamääräysten, niihin liittyvän viestinnän ja todisteiden nopea ja suojattu toimittaminen.***

- ***Jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaisten ja tarvittaessa keskusviranomaisten olisi lähetettävä liite B aina. Lisäksi niiden olisi annettava liitteessä B paikkansapitävät ja täydelliset yhteystiedot sekä kaikissa tapauksissa sähköpostiosoite.***

<u>*Luku 7*</u>

- ***Kun jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaiset turvautuvat erilaiseen tutkintatoimenpiteeseen, niiden olisi aina ilmoitettava asiasta määräyksen antavalle viranomaiselle direktiivin 10 artiklan 4 kohdan mukaisesti.***

PUBLIC

Luku 8

- ***On suositeltavaa, että jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaiset pidättyvät pyytämästä määräyksen antanutta valtiota toimittamaan perustana olevaa kansallista oikeudellista päätöstä eurooppalaisen tutkintamääräyksen liitteenä.***

- ***Jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaisia kehotetaan lisäämään määräyksen antaneelle valtiolle lähetettäviin tuloksiin saatekirje, jossa ilmoitetaan, onko eurooppalainen tutkintamääräys pantu täytäntöön kokonaan vai osittain. Osittaisen täytäntöönpanon yhteydessä ja siltä osin kuin on kyse direktiivin 9 artiklan 6 kohdassa säädetystä kuulemismenettelystä, jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaisia kehotetaan kuulemaan täytäntöönpanovaltiota tuloksien jatkuvan toimittamisen osalta asian kiireellisyydestä ja määräyksen antaneen viranomaisen tarpeista riippuen.***

- ***Jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaisten olisi varmistettava, että pyydettyjä muodollisuuksia noudatetaan mahdollisuuksien mukaan ja niistä kieltäydytään vain, jos ne ovat lainsäädännön perusperiaatteiden vastaisia, ja että viimeksi mainittua käsitettä tulkitaan suppeasti. Tämä tarkoittaa sitä, että pyydetyistä muodollisuuksista ei saisi kieltäytyä pelkästään sillä perusteella, että niitä ei ole niiden omassa kansallisessa lainsäädännössä. Samalla suositetaan, että jäsenvaltioiden määräyksen antavat viranomaiset kuvaavat I jaksossa selvästi pyydetyt muodollisuudet ja niiden merkityksen.***

- ***On suositeltavaa, että jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaiset noudattavat eurooppalaisen tutkintamääräyksen tunnustamiselle ja täytäntöönpanolle direktiivissä säädettyjä määräaikoja ja ilmoittavat viivästyksistä ja niiden syistä määräyksen antaneelle valtiolle mahdollisimman pian.***

- ***Jäsenvaltioiden määräyksen antaville viranomaisille suositellaan, että eurooppalaisen tutkintamääräyksen kiireellisyys perustellaan toimittamalla kaikki merkitykselliset tiedot. Samalla suositetaan, että jäsenvaltiot käyttävät merkintää ”kiireellinen” järkevästi, jotta se ei menettäisi merkitystään.***

PUBLIC

Luku 9

- ***Koordinointisyistä ja määräyksen antaneen valtion tutkinnalle mahdollisesti aiheutuvan haitan estämiseksi suositetaan, että jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaiset ilmoittavat määräyksen antaneelle valtiolle, jos kansallinen menettely aloitetaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanon jälkeen siinä tapauksessa, että kansallinen tapaus liittyy tapaukseen, jota varten eurooppalainen tutkintamääräys on annettu.***

Luku 10

- ***Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että direktiivin mukaisesti kaikki tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteet määritellään valinnaisiksi kansallisessa lainsäädännössä. Lisäksi muita kuin direktiivissä säädettyjä tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteita ei saisi vahvistaa.***

- ***Jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaisten olisi noudatettava direktiivin 11 artiklan 4 kohdassa säädettyä pakollista kuulemismenettelyä. Jos jäsenvaltioiden täytäntöönpanoviranomaiset harkitsevat jonkin muun direktiivissä säädetyn tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteen soveltamista, niitä kannustetaan, ennen kuin ne päättävät olla tunnustamatta tai panematta täytäntöön eurooppalaista tutkintamääräystä, kuulemaan määräyksen antanutta viranomaista ja tarvittaessa pyytämään lisätietoja, jotta voidaan arvioida asianmukaisesti, täyttyvätkö tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteen edellytykset.***

Luku 12

- ***Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että Euroopan oikeudellisen verkoston verkkosivustolla oleva Fiches Belges -vertailu sisältää tarkat ja ajantasaiset oikeudelliset ja käytännön tiedot niiden kansallisissa järjestelmissä käytettävissä olevista tutkintatoimenpiteistä.***

- ***Jäsenvaltioiden olisi harkittava uudelleen käytäntöä, jonka mukaan toisessa jäsenvaltiossa olevia todistajia, epäiltyjä tai syytettyjä kuullaan videokokouksen avulla antamatta eurooppalaista tutkintamääräystä.***

PUBLIC

- ***Jäsenvaltioita kannustetaan sisällyttämään kansalliseen lainsäädäntöönsä säännöksiä, joiden nojalla on mahdollista panna täytäntöön direktiivin 28 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettua pankki- tai muiden rahoitustapahtumien reaaliaikaista seurantaa varten annettu eurooppalainen tutkintamääräys.***

PUBLIC

Luku 13

- ***Jäsenvaltioita kannustetaan parantamaan eurooppalaista tutkintamääräystä koskevien tilastojen keräämistä koskevia järjestelmiään, jotta helpotetaan sen soveltamisen analysointia ja parannetaan jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä. Jäsenvaltioita kannustetaan keräämään tarkempia tilastoja, joissa on tietoja tapauksista, joissa tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta on kieltäydytty, tällaisen kieltäytymisen perusteista ja tapauksista, joissa täytäntöönpanoa on lykätty, sekä sisällyttämään tilastoihin tiedot kaikista toimivaltaisista määräyksen antaneista viranomaisista ja täytäntöönpanoviranomaisista.***

Luku 14

- ***Jäsenvaltioiden on suositeltavaa varmistaa, että kaikille eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanoon osallistuville toimijoille, kuten tuomareille, syyttäjille, poliiseille sekä tuomioistuinten ja syyttäjänvirastojen tukihenkilöstölle, tarjotaan järjestelmällisesti kansainvälistä rikosoikeudellista yhteistyötä koskevaa asianmukaista koulutusta, joka kattaa eurooppalaisen tutkintamääräyksen. Jäsenvaltioita kannustetaan myös lisäämään kielikurssien määrää ainakin oikeudellista yhteistyötä koskeviin menettelyihin säännöllisesti osallistuville alan ammattilaisille.***

- ***Jäsenvaltioita kehotetaan harkitsemaan sellaisten yhteisten koulutusaloitteiden edistämistä, jotka koskevat rikosoikeudellista yhteistyötä ja kattavat eurooppalaisen tutkintamääräyksen ja jotka on suunnattu asiaankuuluvien oikeudellisten välineiden toimintaan osallistuville eri toimijoille, mahdollisuuksien mukaan myös asianajajille, ottaen samalla huomioon oikeusalan ammattien riippumattomuuden asiaa koskevan kansallisen lainsäädännön mukaisesti.***

15.2. Suositukset komissiolle, Euroopan oikeudelliselle verkostolle, Euroopan juridiselle koulutusverkostolle ja Eurojustille

Luku 4

- ***Komissiota pyydetään harkitsemaan oppaan tai suuntaviivojen antamista eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä ja sen kytköksestä muihin rikosasioissa tehtävän oikeudellisen yhteistyön välineisiin, mukaan lukien eurooppalaista pidätysmääräystä koskeva puitepäätös sekä jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevista päätöksistä annettu asetus (EU) 2018/1805. Lisäksi Euroopan juridista koulutusverkostoa kannustetaan lisäämään tietoisuutta ja vuoropuhelua näiden välineiden välisestä yhteydestä.***

- ***Komissiota pyydetään harkitsemaan lainsäädäntöehdotuksen esittämistä direktiivin muuttamiseksi siten, että säädetään mahdollisuudesta pyytää suostumusta siihen, että lainvalvontaviranomaisten välillä aiemmin jaettuja tietoja tai oikeusviranomaisten välisen oma-aloitteisen tietojenvaihdon kautta saatuja tietoja käytetään todisteena rikosoikeudellisissa menettelyissä.***

Luku 5

- ***Komissiota pyydetään esittämään lainsäädäntöehdotus direktiivin muuttamiseksi siten, että liitteestä A tehdään käyttäjäystävällisempi ja tehokkaampi ottaen huomioon havaitut puutteet.***

Luku 9

- ***Komissiota pyydetään antamaan tarvittaessa direktiiviä muuttava lainsäädäntöehdotus sen selventämiseksi, sovelletaanko erityissääntöä eurooppalaisen tutkintamääräyksen yhteydessä vai ei.***

PUBLIC

Luku 12

- ***Komissiota pyydetään tämän raportin havaintoja asianmukaisesti arvioituaan ja kaikkein tarkoituksenmukaisimman oikeudellisen välineen määritettyään puuttumaan lainsäädännöllä kysymykseen syytetyn henkilön osallistumisesta videokokouksen avulla oikeudenkäyntiin toisesta jäsenvaltiosta.***

- ***Komissiota pyydetään esittämään lainsäädäntöehdotus direktiivin 30 ja 31 artiklan mukaisen telekuuntelun käsitteen ja erityisesti sen selventämiseksi, kattaako telekuuntelu sellaiset tarkkailutoimenpiteet kuten ajoneuvojen salakuuntelun, GPS-seurannan ja vakoiluohjelmien asentamisen. Jos näin ei ole, komissiota pyydetään esittämään tarvittaessa lainsäädäntöehdotus tällaisia toimenpiteitä sääntelevien erityissäännösten lisäämiseksi direktiiviin, mukaan lukien 31 artiklan kaltainen ilmoitusmekanismi tapauksissa, joissa teknistä apua ei tarvita jäsenvaltiolta, jossa toimenpiteen kohde on.***

- ***Komissiota pyydetään esittämään lainsäädäntöehdotus, jossa selvennetään direktiivin soveltamista suhteessa Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 40 artiklaan. Olisi otettava käyttöön erityisiä säännöksiä sen selventämiseksi, sovelletaanko direktiiviä rajojen kummallakin puolella teknisin keinoin toteutettavaan tarkkailuun, jonka tarkoituksena on kerätä todisteita rikosoikeudellisissa menettelyissä ja oikeudellisen yhteistyön puitteissa.***

Luku 14

- ***EJTN:ää pyydetään harkitsemaan eurooppalaiseen tutkintamääräykseen liittyvien kurssien määrän lisäämistä, mahdollisesti yhteistyössä kansallisten koulutushankkeiden kanssa. Koulutuksessa olisi käsiteltävä rikosoikeudellisen yhteistyön eri välineiden välisiä suhteita.***

- ***Eurojustia ja Euroopan oikeudellista verkostoa pyydetään jatkamaan eurooppalaiseen tutkintamääräykseen liittyviä aiheita koskevien muistioiden, koosteiden ja ohjeiden laatimista, ja päivittämään jo olemassa olevia tarvittaessa.***

PUBLIC

LYHENNELUETTELO/SANASTO

AKRONYYMIT JA LYHENTEET	KOKO TERMI
CATS	Poliisiyhteistyötä ja oikeudellista yhteistyötä rikosasioissa käsittelevä koordinointikomitea
CISA	Tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla 14 päivänä kesäkuuta 1985 Benelux-talousliiton valtioiden, Saksan liittotasavallan ja Ranskan tasavallan hallitusten välillä tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehty yleissopimus.
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
Digitalisointiasetus	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2023/2844, annettu 13 päivänä joulukuuta 2023, oikeudellisen yhteistyön digitalisoinnista ja oikeussuojasta rajat ylittävissä siviili-, kauppa- ja rikosoikeudellisissa asioissa ja tiettyjen säädösten muuttamisesta oikeudellisen yhteistyön alalla.
Direktiivi	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/41/EU, annettu 3 päivänä huhtikuuta 2014, rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä.
EAW	Eurooppalainen pidätysmääräys
eEDES	Sähköisen todistusaineiston digitaalinen vaihtojärjestelmä
EIO	Eurooppalainen tutkintamääräys
EJN	Euroopan oikeudellinen verkosto
EJN Atlas	Euroopan oikeudellisen verkoston oikeudellinen atlas
EJTN	Euroopan juridinen koulutusverkosto
Eurojust	Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön virasto
JIT	Yhteinen tutkintaryhmä
Yhteinen toiminta	Yhteinen toiminta, 5 päivältä joulukuuta 1997, jonka neuvosto on hyväksynyt Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan perusteella, järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan liittyvien kansainvälisten sitoumusten kansallisen tason soveltamista ja täytäntöönpanoa koskevan arviointijärjestelmän perustamisesta.
MLA	Keskinäinen oikeusapu

PUBLIC